

Lappilaisten yhdeksäsluokkalaisten osallisuus ja arjenhallinta -
pakon sanelemaa vai vapautta valita?

Tanja Härkönen

Pro Gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

syksy 2021

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Lähestymistapoja nuoruuteen elämänvaiheena	4
2.1 Nuoruus elämänkaareissa ja osana yksilön elämäntulkua	4
2.2 Nuoruus – modernin ajan tuotos	10
2.3 Lappilaisten nuorten arjenhallinta ja arjen toimintaympäristöt	15
3 Osallisuus.....	29
3.1 Osallisuus nuoren ja toimintaympäristön välisenä suhteena	29
3.2 Osallisuus vastakohtaan kautta tulkittuna.....	35
3.3 Osallisuus palveluiden piirissä.....	39
3.4 Arjen osallisuus tutkimuksen lähtökohtana	44
4 Tutkimuksen toteuttaminen	47
4.1 Tutkimuskysymykset ja -aineisto	47
4.2 Tutkimusmenetelmät	51
4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset.....	55
5 Osallisuuden ulottuvuudet	63
5.1 Belonging.....	63
5.2 Having.....	67
5.3 Acting.....	69
6 Osallisuuden ulottuvuudet yhdeksäsluokkalaisten arjessa	76
6.1 Tasapainoinen osallisuus nuoren hyvinvoinnin lähteenä.....	76
6.2 Osallisuutta erottelevat tekijät	83
7 Pohdinta	89
Lähteet	94
Liitteet.....	107

Kuvaluettelo

Kuva 1 Tasapainoinen osallisuuden kolmio Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan	32
Kuva 2 Peruskoululaisen elämänhallinnan, syrjäytymisriskin ja syrjäytymisen käsitteiden välinen suhde (Pippuri Terhi 2015, 29, mukailleen Lämsä 2009, 45)	38
Kuva 3 Luottoaikuiset-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	63
Kuva 4 Perhesuhde-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	65
Kuva 5 Kaverit-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	66
Kuva 6 Arjen toiminnot - faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	68
Kuva 7 Elämäntavat-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	69
Kuva 8 Palvelumieliipide-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	71
Kuva 9 Somemielipide-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	72
Kuva 10 Palveluosallisuus-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	73
Kuva 11 Kouluosallisuus-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat	75
Kuva 12 Osallisuusulottuvuudet (1= heikko osallisuus, 5= vahva osallisuus)	77
Kuva 13 Luottoaikuisilta saadun tuen yhteys acting- ja having -ulottuvuuksiin	80
Kuva 14 Perheeltä saadun tuen yhteys acting- ja having -ulottuvuuksiin	81
Kuva 15 Arjentoimintojen hallinnan kokemisen yhteys kouluosallisuuteen	82
Kuva 16 Ryhmittelyanalyysin tulos	84

Liitetaulukkoluetelo

Liitetaulukko 1 Vastaajien asuinpaikka ja sukupuoli	107
Liitetaulukko 2 Vastaajien sukupuolijakauma asuinpaikan mukaan	108
Liitetaulukko 3 Vastaajien yksinäisyyden kokeminen	108
Liitetaulukko 4 Vastaajien harrastavuus	109
Liitetaulukko 5 Faktori luottoaikuiset	109
Liitetaulukko 6 Faktori perhesuhde	110
Liitetaulukko 7 Faktori kaverit	111
Liitetaulukko 8 Faktori palvelumieliipide	111
Liitetaulukko 9 Faktori somemielipide	111
Liitetaulukko 10 Faktori palveluosallisuus	112
Liitetaulukko 11 Faktori kouluosallisuus	112
Liitetaulukko 12 Faktori arjentoiminnot	113
Liitetaulukko 13 Faktori elämäntavat	113
Liitetaulukko 14 Perhesuhteen yhteys kaverisuhteeseen	114

Liitetaulukko 15 Perhesuhteen yhteys suhteeseen luottoaikuisiin.....	114
Liitetaulukko 16 Perhesuhteen yhteys kokemuksiin vaikuttaa palveluihin.....	115
Liitetaulukko 17 Perhesuhteen yhteys palveluosallisuuteen	115
Liitetaulukko 18 Kaverisuhteen yhteys kokemuksiin vaikuttaa palveluihin	116
Liitetaulukko 19 Kaverisuhteen yhteys kouluosallisuuteen	116
Liitetaulukko 20 Ryhmien sukupuolijakauma.....	117
Liitetaulukko 21 Ryhmien asuinpaikan jakauma.....	117
Liitetaulukko 22 Asuinpaikan harrastusmahdollisuuksien yhteys harrastavuuteen	118
Liitetaulukko 23 Ryhmien vastausjakaumat väittämään yksin olemisesta.....	119
Liitetaulukko 24 Ryhmien vastausjakaumat väittämään yksinäisyyden kokemuksesta	120

TIIVISTELMÄ

Työn nimi: Lappilaisten yhdeksäsluokkalaisten osallisuus ja arjenhallinta – pakon sanelemaa vai vapautta valita

Tekijä: Tanja Härkönen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ Sivulaudaturtyö Licensiaatintyö

Sivumäärä: 106+liitteet

Vuosi: 2021

Pro gradu -tutkielman tavoitteena on kuvata, mitä ja millaista on yhdeksäsluokkalaisten Lapissa asuvien nuorten arjen osallisuus. Tutkimuksen käsitteellinen viitekehys perustuu Raivion ja Karjalaisen Erik Allardtin hyvinvointikäsitteestä tekemään mukaelmaan having, acting ja belonging. Tutkimuksen aineistona toimi Lapehankkeessa vuonna 2018 kerätty osallisuus- ja hyvinvointikysely, jossa kokonaisuudessaan vastaajia oli 440. Tutkimusaineisto analysoitiin SPSS-ohjelmalla käyttämällä faktorianalyysia, ryhmittelyanalyysia ja kuvailevia menetelmiä. Tutkimuksessa pohdittiin myös sekundääriseen aineistoon käyttöön liittyviä erityispiirteitä sekä tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Tutkimuksestani tulee esille osallisuuden ulottuvuuksien belonging, having ja acting vuorovaikutuksellisuus. Nuorten arjen osallisuus on vahvinta belonging ja having ulottuvuuksilla, jotka tukevat nuorten osallisuutta myös acting-ulottuvuudella. Ryhmittelyanalyysilla vastaajien joukosta muodostui osallisuuden ulottuvuuksien suhteen neljä toisistaan eroavaa ryhmää: Pärjääjät, omissa ympyröissä viihtyjät, vaikuttamattomat ja sivusta seuraajat. Ryhmien välille muodostui eroja taustamuuttujieni asuinpaikan, sukupuolen, yksinäisyyden kokemisen ja harrastavuuden suhteen. Lopuksi pohdin onko se, mitä esitän nuorten osallisuutena, aidosti heidän vapauttaan valita vai pakon sanelemaa.

Asiasanat: nuori, yhdeksäsluokkalainen, nuoruus, nivelvaihe, arjenhallinta, osallisuus

1 Johdanto

Nuorten osallisuus ja osallistaminen ovat koko kuluneen 2000-luvun ajan olleet trendikäs puheenaihe niin paikallisesti kuin koko yhteiskunnan tasolla. Osallisuus on ymmärretty nuorten kohdalla usein osallisuudelle vastakkaisina käsitteinä esitettyjen syrjäytymisen ja vieraantumisen kautta. Eli puhutaan helpommin osallisuuden puuttumisesta kuin itse osallisuudesta. Käytän tutkimuksessani nuorten elämänpiiriin liittyvistä asioista kokoavasti nimitystä arjen osallisuus, joka rakentuu nuoren arjen toiminnoista ja niiden hallinnasta, ihmissuhteista, osallistumisesta ja mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa. Omassa gradussani syvennyn nuorten arjen kokemukseen, joka tuo esiin nuorten kokeman osallisuuden perheessä, koulussa, vapaa-ajanvietossa ja kaverisuhteissa. Kiinnostukseni on niiden prosessien kuvaamisesta, joihin tarttumalla voidaan pienentää syrjäytymisriskiä monella elämän osa-alueella.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin, osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin on edellisillä hallituskausilla kiinnitetty erityistä huomiota. Perhekeskustointimalli Lappiin -hankkeen hankekausi oli 1.1.2017–31.12.2018, ja se oli osa valtakunnallista Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Hankkeen keskiössä olivat lapsi- ja perhepalveluiden saatavuutta ja selkeyttä vahvistava palvelu- ja toimintamalli sekä perheiden voimavaroja, osallisuutta ja vanhemmuutta tukevat toimet ja palvelut. Osana hanketta Lapin yliopisto toteutti lappilaisille yhdeksäsluokkalaisille hyvinvointi- ja osallisuuskyselyn (myöh. Lape-kysely), joka toimii aineistonani. Kysely toteutettiin yhteistyössä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa. Ikäluokkaan suhteutettuna kyselyn vastaajamäärä (440) on hyvä. Lisäksi nuorten vanhemmille suunnattiin samankaltainen kysely.

Tässä tutkimuksessa nuorten osallisuutta käsitellään sosiaalityön näkökulmasta, mutta hyödynnetään myös osallisuuteen liittyvää monitieteistä keskustelua ja näkökulmia. Graduni osallistuu osaltaan keskusteluun siitä, miten nykyinen vallitseva elämänhallinnan ideaali pakottaa yksilöt ottamaan osaa omaan elämäänsä, olemaan osallisina. Toisaalta löytyy vasta-argumentteja siitä, kuinka peruskoulun päättäviltä nuorilta odotetaan hyvinkin harkittuja päätöksiä tulevan koulutuspolun suhteen. (Herranen & Harinen 2007, 88.) Perusteluna tälle tutkimukselle on näkemys nuorten

osallisuuden edistämisestä keskeisenä osana hyvinvointityötä. Erik Allardtin klassisen luonnehdinnan mukaan hyvinvointi rakentuu elintason (having), yhteisyyssuhteiden (loving) ja itsensä toteuttamisen (being) muodostamasta kokonaisuudesta. Osallisuudella on yhteys näihin kaikkiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Tässä tutkimuksessani käytän Helka Raivion ja Jarno Karjalaisen (2013) Allardt-mukaelmaa, jossa osallisuus esitetään kolmena (having, acting, belonging) ulottuvuutena. Toinen näkökulmani arjen osallisuudessa liittyy arjenhallintaan. Myös arjenhallintaa on lähestytty negatioiden kautta; puhutaan enemmän arjenhallintataitojen puutteesta kuin siitä miten nuoret arkeaan itse rakentavat.

Olen kirjoittanut tätä tutkimustani koko sen ajan kun Covid-19 eli koronavirus alkoi levitä tehokkaasti ympäri maailmaa. Suojautuminen virukselta on vaatinut kansantaloudellisia että henkilökohtaisia uhrauksia. Nuoret ovat saaneet kokea sen yhteisöllisyyden vähenemisenä kokoontumisrajoitusten takia, nuorisotilat ynnä muut nuorison suosimat hengailutilat ovat olleet suljettuina ja kouluissa on monin paikoin oltu etäopetuksessa kuluneen vuoden aikana. Nuoria on myös herkästi syyllistetty rajoitusten rikkomisesta, puolustajiakin on toki löytynyt. On nostettu esiin kuinka moni nuori on joutunut luopumaan kauan odottamistaan tapahtumista kuten rippijuhlista, penkkareista, vanhojen tansseista tai valmistumisjuhlista tai ainakin siirtämään niitä eteenpäin. Nuorten hyvinvoinnin kokemus on ollut myös hälyttävän alhainen koronapandemian aikana. Toinen yhdeksäsluokkalaisia koskettava mullistus on laajennetun oppivelvollisuuden astuminen voimaan tänä vuonna. Oppivelvollisuuslakia (1214/2020) sovelletaan ensimmäisen kerran niihin oppivelvollisiin, jotka keväällä ovat perusopetuksen 9. luokalla eli pääosin vuonna 2005 syntyneet.

Tässä tutkimuksessani tasapainottelen sosiaalityön systeemisen näkökulman ja yksilökeskeisen näkökulman välillä pystyäkseen luomaan jonkinlaista ymmärrystä siitä, mitä on lappilaisen nuoren osallisuus hänen omissa arjen ympyröissään. Tutkimukseni on sosiaalityön kohteena olevan ilmiön, osallisuuden ja arjenhallinnan tutkimista ja samalla se on sosiaalityön tutkimusta nuorista kohderyhmänä. Tavoittelen nuorten äänen kuulumista ja esille tuomista, koska he ovat olleet vastaajina aineistona käyttämässäni kyselyssä

Tutkimukseni etenee rakenteeltaan siten, että johdantoa seuraavissa kahdessa teorialuvussa rakennan tutkimukselleni teoreettista viitekehystä. Luvussa kaksi aloitan tarkastelemalla nuoruutta kehitystehtävänä ja elämänvaiheena, mikä rakentaa osal-

taan pohjaa ymmärrykselle nuoruudesta elämänvaiheena. Lähden liikkeelle yksilötasolta ja etenen kohti nuoruuden yhteiskunnallista näkymistä ja ymmärtämistä. Tarkastelen lisäksi nuorten osallisuusympäristöinä sosiaalisia suhteita, vapaa-aikaa ja harrastuksia, koulua sekä Lappia erityisenä osallisuusympäristönä. Luku kolme on omistettu osallisuudelle, ja luvussa tarkastelen osallisuutta nuoren ja toimintaympäristön välisenä suhteena, palveluiden piirissä sekä syrjäytymisen ja toiseuden kysymysten kautta. Luvussa neljä kuvaan tutkimuksen empiirisen osion tutkimusmenetelmät ja aineiston sekä pohdin tutkimukseni teon eettisiä kysymyksiä. Viidennessä luvussa muodostan teoreettisen viitekehyksen pohjalta nuorten osallisuuden ulottuvuuksia kuvaavat faktorit. Kuudennessa luvussa jatkan näiden osallisuusulottuvuuksien kautta analyysia, ja peilaan saamiani empiirisiä tutkimustuloksia teorialuvuissa esiin nostamiini nuorten arkeen vaikuttaviin asioihin. Tutkimukseni lopussa kokoan loppupäätökset.

2 Lähestymistapoja nuoruuteen elämänvaiheena

2.1 Nuoruus elämänkaareissa ja osana yksilön elämäntulkua

Mikä on tutkimukseni kohderyhmää eli kuka on nuori? Hyödyntämäni Lape- hankkeen kyselyyn vastanneet ovat lappilaisia yhdeksäsluokkalaisia nuoria, ja tässä luvussa pyrin avaamaan viitekehystä, jolla nuoruutta on ymmärretty ja tutkittu. Psykologiset kehitysteoriat sekä sosiologinen elämäntulkututkimus ovat pääosassa tarkastelussani.

Se on totta nuoruudessa

rinnan tunteet riehuu.

Sydän sykkää, suonet tykkii

veri kiivas kiehuu.

- Eino Leino -

Nuoruusiällä tarkoitetaan ikävuosina 12–22 tai määrittelyistä riippuen jopa 25. ikävuoteen saakka tapahtuvaa fyysistä ja psyykkistä kypsymistä ja osittain psyyken uudelleen rakentumista. Biologinen ikä liittyy lähinnä fyysisiin ja fysiologisiin muutoksiin, joita yksilössä tapahtuu hänen varttuessaan. (Laslett 1989, 25; Tikka 1994, 160.) Ruumiilliset merkit ja niihin perustuvat ikäarviot eivät kuitenkaan aina vastaa henkilökohtaista sisäistä ikäkokemusta. Psykologinen ikä liittyy psyykkisen kehityksen eri vaiheisiin ja puoliin. Psykologisen iän arviointi voi perustua psykomotoriseen tai aistien toimintaan, kognitiivisiin taitoihin, persoonallisuuden piirteisiin tai käyttäytymiseen. (Hervonen & Pohjolainen 1991, 177–188, 196–197.) Tässä tutkimuksessa huomio on siinä, että nuoren kehityksen kesto ja kulku ovat aina yksilöllisiä (Nurmi 1995, 256).

Psykologiset kehitysteoriat erottelevat lapsuudessa ja nuoruudessa vuoden, pari tarkkuudella kehitysvaiheita, jotka luovat normin yksilön kasvulle ja kehittymiselle. Kullakin ikävaiheella on omat kehitystehtävänsä, ja ne ovat hierarkkisessa järjestyksessä siten, että eri ikäkausiin sidottujen perättäisen suorittamisen myötä yksilön aja-

tellaan kehittyvän tiedoissaan ja taidoissaan elämänsä aikana yhä ylemmälle tasolle. (Marin 2001, 32–33.) Vesa Puuronen on esitellyt kattavasti psykologisten kehitysteorioiden syntyä. Hänen viittaamansa Jean Jacques Rousseau (1905¹) pääteoksessaan *Émile eli kasvatuksesta*, ajoittaa nuoruuden ikävuosiin 15–20, jolloin tunteet kypsyvät, ihminen aikuistuu ja saavuttaa sukukypsyyden. Nuoruudessa ihminen syntyy toisen kerran: ”Synnymme niin sanoakseni kaksi kertaa, ensiksi olemassaoloa ja toiseksi elämää varten, ensiksi sukuamme ja toiseksi sukupuoltamme varten.” (Rousseau 1905; Puurosen 2006, 52 mukaan.) Rousseauin jälkeen kehityspsykologiassa vaikutti G. Stanley Hall (1904²). Hall näki yksilön käyvän läpi koko ihmislajin kehityksen pääpiirteet biologisesti määräytyneenä prosessina, jossa korkein kehitysaste on aikuisuus. Hall myös rinnasti nuoruuden esihistoriallisiin kulttuurimuotoihin, jolloin ihmiset toimivat perusvaistojensa varassa (Griffin 1993³, 16; Puurosen 2006, 54 mukaan). Hänen mukaansa nuoruudelle ominaista on epävakaisuus, tunteellisuus, ailahtelevaisuus onnellisuuden ja epätoivon välillä sekä viettien mukainen toiminta. Hall nimitti nuoruutta *Sturm und Drang* kaudeksi, kuvaamaan nuoruuden myrskyisyyttä ja kiihkoa. (Puuronen 2006, 53–54.) Charlotte Bühler on kirjoittanut Hallin jalanjäljissä yhden vaikutusvaltaisen nuorisopsykologian yleisesityksen, jossa hän näkee, että nuoruuden eli kypsyminenajan psykologiset piirteet voi ymmärtää ainoastaan yhteydessä nuoren fyysiseen kypsymiseen ja puberteetin biologiseen sisältöön. Bühlerista lähtien nuoruusikä ja puberteetti ovat jatkuvasti sekoittuneet toisiinsa, vaikka hän ei palauttanut nuoren kehitystä pelkästään biologisiin prosesseihin. (Puuronen 2006, 54; 56; 59; 62.)

Ymmärrys nuoruuden myrskyisyyttä ja kiihkoa kohtaan on lisääntynyt aivolääketieteen kehittymisen myötä. Hermanson ja Sajaniemi (2018) ovat *Duodecim*-lehden artikkelissaan kuvailleet aivojen kehitystä nuoruudessa. Nuoruudessa mielihyvakeskus reagoi erityisen voimakkaasti jännitykseen ja palkintoihin, samaan aikaan etuotsalohkojen kontrollialueiden toiminta on heikompaa kuin lapsuudessa ja aikuisuudessa. Riskinotto nuoruudessa selittyy sillä, että aivojen alkeellisimmat osat eli limbiset alueet kypsyvät ennen etuotsalohkoja. Sosiaaliset tilanteet aktivoivat vahvasti tunteita käsitteleviä aivoalueita. Nuoruuden tehtävä onkin havaita, reagoida ja toimia

¹ Rousseau, Jean Jacques 1905: *Émile eli kasvatuksesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 91. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. Suomentanut

² Hall, G. Stanley 1904: *Adolescence its Psychology and its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education*. Volume II. D. Appleton and Company. New York, London.

³ Griffin, Christine 1993: *Representations of Youth. The Study of Youth and Adolescence in Britain and America*. Polity Press. Cambridge.

ilman suunnitelmallista harkintaa. Nopea reagointi ja suunnittelemattomuus korostuvat erityisesti nuorisoporukoissa, joissa halu kuulua porukkaan ajaa kaiken muun ohi. Vasta 25 ikävuoteen mennessä ihminen on aivokehitykseltään kypsä hillitsemään impulssejaan ja minimoimaan riskejä. Nuoret myös väsyvät kognitiivisten suoritus-ten aikana nopeammin kuin aikuiset. (Mt., 13–16.)

Nuoruutta kuten muitakin ihmiselämän vaiheita on kuvattu myös kriisien avulla. Nuori kohtaa ihmissuhdekriisin, identiteetikriisin sekä ideologisen kriisin irtautuessaan psyykkisesti vanhemmistaan ja näiden arvomaailmasta (Toivio & Nordling 2011, 157). Biologista määräytymistä koskevien teorioiden jälkeen syntyneet kehityskriisejä ja -tehtäviä tarkastelevat teoretisoinnit ja mallit ovat pitkään olleet keskeisiä ikävaiheiden peräkkäisyyttä kuvattaessa. Kaksi ehkä tunnetuinta ja sovelletuinta ovat Erik Eriksonin kehitysteoria ja Daniel Levinsonin elämänstruktuuriteoria. Eriksonin teoriassa nuoruusvaiheen tärkein kehitystehtävä on identiteetin ja roolihämmennyksen välisen kriisin ratkaisu. Identiteetin muodostuminen merkitsee nuoren oman minäkäsityksen suhteuttamista ympäröivän yhteiskunnan käsityksiin ja vaatimuksiin. (Lairio 1988, 12.) Jorma Kuusisen (2001) mukaan Eriksonin teoria tuo esiin sen, että nuori etsii oman paikkansa yhteiskunnassa tai kokee jäävänsä sen ulkopuolelle. Yhteiskunnan haasteet ja vaatimukset pakottavat nuoren tiettyihin valintoihin ja päätöksiin, jotka koskevat hänen tulevaa elämäänsä. Kuusinen (1995, 31) on todennut Eriksonin korostaneen sitä, että kasvu ja kehitys eivät tapahdu tyhjiössä vaan sosiaalisessa kontekstissa, jonka muodostavat perhe, koulu, ikätoverit ja muu sosiaalinen ympäristö. Eräs keskeinen käsitys teoriassa on käsitys nuoruusiästä aikana ja elämänvaiheena, jolloin nuori voi viivyttää tärkeiden identiteettiin liittyvien ratkaisujen tekemistä ja kokeilla erilaisia rooleja itsensä löytämiseksi (Lairio 1988, 12). Rooleihin liittyen, ollakseen ”tietynlainen”, nuori tarvitsee jotakin samanlaista ja jotakin erilaista, johon olla suhteessa (ks. Korkiamäki 2014, 39).

Milja Levosen ja Juha Kauppilan (2008) analysoimassa Daniel Levinsonin elämänstruktuuriteoriassa (1978⁴) on samoja elementtejä kuin Eriksonillakin. Mutta toisin kuin Eriksonilla, Levinsonin teoria on enemmän kiinni aikuisuuden kehityksen vaiheissa. Myös hän näkee elämän siirtymisenä vaiheesta toiseen mihin sisältyy kriisiytymisen mahdollisuus. Levinson esittää ihmisen elämässä olevan vaiheita, joille on keskeistä niille ominainen elämänstrukturi. Tietyn ajan kuluttua tämä rakenne ”kyl-

---

⁴ Levinson D & Darrow C. & Klein E & Levinson M.H. & McKee, B 1978: The seasons of a man's life. Knopf. New York.

läännty” ja tulee tarve sen uudistamiseen, jolloin sen muuttaminen vie aikaa neljästä viiteen vuotta. (Mt., 91–95.)

Monen tutkijan viittaama Robert Havighurst on määritellyt nuoruusikää karkeasti ikävuosien mukaan varhaisnuoruuteen (11–14-vuotta), keskinuoruuteen (15–18-vuotta) ja myöhäisnuoruuteen/varhaisaikuisuuteen (19–25-vuotta) (Hämäläinen ym. 2008, 162; Nurmi 1995, 257). Lairion (1988) mukaan Havighurst (1972⁵) kuvasi ensimmäisenä eri ikäkausiin liittyviä normatiivisia tekijöitä, ikään liittyviä kehitystehtäviä, jotka koostuvat erilaisista normatiivisista odotuksista. Kehitystehtäviä määritellään Havighurst käytti hyväkseen Eriksonin näkemystä kahdeksasta psykososiaalisesta tehtävästä, jotka sijoittuvat yksilön kehityksen eri vaiheisiin elämänkaaren aikana. (Lairio 1988, 12.) Iän mukaisten kehitystehtävien saavuttaminen vaikuttaa yksilön tyytyväisyyteen ja mahdollistaa myönteisen kehityksen myös tulevaisuudessa. Epäonnistuneet kehitystehtävien ratkaisupyrkimykset voivat vaarantaa puolestaan yksilön myöhemmän kehityksen. (Havighurst 1982, 2,5–6; ks. myös Kuusinen 1995, 311–312; Nurmi & Salmela-Aro 2001, 89.) Havighurstin mukaan keskeisiä nuoruuden kehitystehtäviä ovat 1) uusien suhteiden luominen kumpaakin sukupuolta oleviin samanikäisiin, 2) sukupuoliroolin omaksuminen 3) oman fyysisen olemuksensa hyväksyminen, 4) emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista, 5) avioliittoon ja perhe-elämään valmistautuminen, 6) valmistautuminen työelämään, 7) ideologian tai maailmankatsomuksen kehittäminen ja 8) sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksumisen. Tätä nk. elämänkaari-teoriaa on kehitetty eteenpäin ja täydennetty muilla ympäristön ulottuvuuksilla kuten normatiivisilla odotuksilla. (Havighurst 1972; Nurmen 1995, 256–261 mukaan.)

Jorma Kuusinen (1995, 313–314) on määritellyt Havighurstin teorian pohjalta nuoruvaiheen kehitystehtävät uudelleen pyrkien huomioimaan kulttuurin ja historiallisen ajan muutoksen vaikutukset, esimerkiksi nyky-yhteiskunnissa nuorilta ei odoteta vielä taloudellista riippumattomuutta. Myöskään miehen tai naisen roolikäyttäytymistä ei pidetä enää välttämättä toivottavana kehityksen tavoitteena (Lairio 1988, 15). Lape-kyselyn nuoret vastaajat ovat saaneet miehen ja naisen lisäksi vaihtoehdon muu, joka kertonee nykyisestä sukupuolen ymmärtämisen moninaisuudesta.

---

⁵ Havighurst Robert J. 1972: *Developmental tasks and education*. (3.painos). McKay. New York. Alkuperäinen painos 1948.

Aikuistuva nuori luo uutta kuvaa vanhemmistaan ja muista aikuisista erehtyvinä ihmisinä virheineen ja vahvuuksineen. Lisäksi hän valmistautuu pysyvään parisuhteeseen, avo- tai avioliittoon etsinnän ja kokeilujen kautta. Ammatinvalinta ja sen mukainen koulutus ovat osa yksilön emotionaalista kasvua sekä edellytys itsenäisen elämänsuunnittelulle ja toteutukselle. Nuoruudessa yksilö luo myös omaa arvomaailmaansa, joka suuntaa hänen maailmankatsomustaan. (Kuusinen 1995, 313–314.) Ja vaikka kehitys yleensä liitetään nimenomaan yksilössä tapahtuviin muutoksiin, voidaan sanoa, että myös yksilön ympäristö kehittyy (Nurmi 1995, 261).

Edellä mainitut Levisonin, Eriksonin ja Havighurstin teoriat edustavat life span- ajattelua. Life span eli elämänkaari on psykologisempi termi kuin elämänkulku (life course), ja se kuvaa sitä, miten muutos läpi elämän riippuu yksilöllisistä tekijöistä, elämäkokemuksista ja elämähistoriasta, jolloin elämänkulun katsotaan noudattavan tiettyä rakennetta (ks. Marin 2001, 28). Helena Hurmeen (1985) mukaan elämänkaari termillä voi sananmukaisesti viitata käsitykseen elämästä kaarena lapsuudesta vanhuuteen, ja se korostaa ihmisen elämän biologista tai geneettistä ennalta määräytymistä. Elämänkulku taas sellaisenaan on laajasti yhteiskuntatieteiden ymmärtämä ja käyttämä termi, selvästi sosiologisempi, ja lisää edellisiin tekijöihin esimerkiksi ikänormit, historian kulun ja ylipäätänsä ne yhteiskunnalliset tekijät, jotka vaikuttavat siihen mitä mahdollisuuksia ihmisillä on rakentaa itse omaa elämänsuunnitelmiaan (ks. Marin 2001, 28).

Ranskalainen sosiologi Oliver Galland (1995) on määritellesään nuoruutta etsinyt yhteiskunnallisia tekijöitä, joiden avulla nuoruuden voisi erottaa yhtäältä lapsuudesta ja toisaalta aikuisuudesta. Yleisellä tasolla tarkasteltuna nuoruus muistuttaa hänen mukaansa lapsuutta siinä mielessä, että nuoruudessa ihminen on kahden keskeisen sosialisatioagentin, kodin ja koulun vaikutuspiirissä. Nuori ei ole saavuttanut itsenäistä taloudellista asemaa eikä kaikkia sosiaalisia ja kansalaisuuteen liittyviä oikeuksiaan. Nuoruuden erottaa niin lapsuudesta kuin aikuisuudestakin se, että silloin ihminen on suuressa määrin riippuvainen samanikäisten muodostamasta vertaisryhmästä, joka vaikuttaa niin hänen tapoihinsa kuin mieltymyksiinsä. Myös Galland nojaa ajattelussaan käsitteeseen elämänkaari kuvatessaan siirtymiä aikuisuuteen kahdella pääakselilla: yhtäältä suhteessa kouluun ja ammattiin ja toisaalta suhteessa perheeseen ja parisuhteeseen. (Mt., 7–14.) Jari-Erik Nurmen (1995) mukaan nuoruutta voidaan kuvata kahden lomittaisen tapahtumakulun avulla. Ensinnäkin nuori ohjaa omaa elämäänsä tekemällä erilaisia valintoja ja toimimalla niiden mukaisesti niissä

puitteissa, joita nuoren ikäsidonomainen kehitysympäristö hänelle tarjoaa: yhteiskunta ja kulttuuri luovat erilaisia haasteita ja rajoituksia nuoren valinnoille, ja aiemmat ratkaisut ohjaavat myöhempiä ratkaisuja. Samaan aikaan toinen kehityskulku nuorelle on muodostaa kuvaa omasta itsestään. (Mt., 263.)

Sinikka Aapolan (1999) mukaan yhteiskuntatieteiden sisällä nuoruus ymmärretään sekä kulttuurisesti ja historiallisesti määrittävänä että sosiaalisena prosessina, jossa aikuiseksi tuleminen tavat ja kokemukset ovat sosiaalisesti välittyneitä. Vaikka nuoruuteen kuuluvat universaalit ruumiilliset ja hormonaaliset muutokset, niiden käsitteellistäminen murrosikäksi ja murrosiän ymmärtäminen tietynlaisena sukupuolittuneena ilmiönä on sosiaalisesti tuotettua. Murrosiän ja nuoruuden käsitteillä on erityinen suhde: niiden määrittelyt leikkaavat usein toisiaan. Nuoruusikä ymmärretään usein murrosikäinä; milloin siirtymisenä lapsuudesta nuoruuteen ja milloin siirtymisenä nuoresta aikuiseksi. Murrosikäistä käytetään usein nuoren synonyymina, vaikka nuori käsitteenä on merkitykseltään laajempi. Mutta kuten Aapolan tutkimuksesta ilmenee, nuoret eivät mielellään käytä itsestään käsitettä murrosikäinen. (Mt., 25–27.)

Nuoruuden määrittelylle ikä kautena on kaiken kaikkiaan olemassa erilaisia lähtökoh-
tia. Kalenteri-ään perusteella nuoruus sijoittuu tiettyihin ikävuosiin, joita ennen tulee lapsuus ja joita seuraa aikuisuus. Biologisen kehitysvaiheen perusteella nuoruusikä on murrosikä, jossa saavutetaan sukukypsyys ja jolloin ruumiissa tapahtuu sukupuolisesti erottelvaa kehitystä. Psykologisen kehitysvaiheen perusteella nuoruus on elämänvaihe, jota määrittävät tietyt psykososiaaliset ja psykodynaamiset kehitysteh-
tävät, kuten esimerkiksi identiteetin muodostuminen. Institutionaalisen sijainnin pe-
rusteella nuoruus on koulutuksen instituutioiden piiriin kuulumista. Se on myös aikaa perheinstituution ulkopuolella, irrottautumista lapsuuden perheestä, mutta ei vielä kiinnittymistä omaan perheeseen. Juridisen aseman perusteella nuoruus on alaikäi-
syyttä, joka päättyy täysi-ikäisyyden saavuttamiseen 18-vuotiaana. Yhteiskunnallisen tehtävän perusteella nuoruus on valmistautumista yhteiskunnallisiin tehtäviin, kuten työhön ja vanhemmuuteen. Sosiaalisen kanssakäymisen perusteella nuoruus on ka-
veriporukoiden ja ystävyysuhteiden mutta ei vielä vakinaisen parisuhteen aikaa. Toiminnan luonteen perusteella määriteltynä nuoruus on kokeilujen rajojen rikkomi-
sen ja lyhyiden sitoumusten aikaa, johon ei vielä kuulu pitkäjänteinen työnteko ja sitoutuminen. Kulttuuristen tunnusmerkkien perusteella nuoruus on kulttuurista erot-
tautumista lapsuudesta ja aikuisuudesta, kiinnittymistä nuorisokulttuuriin ja sen

osoittamista esimerkiksi pukeutumisella. Kokemuksellisten lähtökohtien perusteella nuoruus ei ole sidottu ikään vaan se on huolettomuutta ja nuorekkuutta. Nämä eri perustein tehdyt määritykset nuoruudella sulkevat osin toisensa pois, mutta määritykset voivat olla myös toisiaan täydentäviä. (Nivala & Saastamoinen 2007, 10–12.)

Psykologinen elämänkaaritutkimus ja sosiologinen elämäntutkimus jakaavat yhteisen kiinnostuksen kohteen, ihmisen arjen elämän syntymästä kuolemaan (Martin 2016, 22). Oma tutkimukseni sosiaalityön oppiaineen sisällä kiinnittyy näihin molempiin. Ajatellaan, että politiikassa ja palveluiden järjestämisessä on syytä lähteä liikkeelle ikä- ja elämänvaiheajattelusta. Usein tiettyyn elämänvaiheeseen liittyvät odotukset toimivat vertailukohtana, kun tehdään tulkintaa esimerkiksi nuoruuden normaalisuudesta tai hyvinvoinnista. Nuoruuteen on kulttuurisidonnaisena ja joustavana määrityksenä suhtauduttava muuttuvana ja tilannesidonnaisena oman aikansa käsitteenä. Sosiaali- ja nuorisotyössä ikäryhmälähtöisellä ajattelulla on kuitenkin vahva asema, ja muun muassa siksi koen tärkeäksi hahmottaa oman tutkimukseni kiinnittymistä ikä- ja elämänvaiheajatteluun. (Raitakari & Virokannas 2009, 10.)

Oman tutkimukseni kannalta merkitykselliseksi nousee nuoruuden näkeminen erityisenä elämänvaiheena, joka täyttää tiettyjä nuoruuteen liitettyjä kehitystehtäviä esimerkiksi identiteetin ja sosiaalisten suhteiden osalta. Oman tutkimukseni nuoret elävät nykytermein ilmaistuna nivelvaihetta ja siirtymävaihetta. Oppivelvollisuuden pidentäminen 18.ikävuoteen asti on ajateltu antavan peruskoulua päättävillä nuorilla vähän enemmän aikaa pohtia millaista jatkokoulutusta tai työllistymistä sen jälkeen tavoittelevat. Samoin sen koetaan yhdenvertaistavan erilaisista sosioekonomisista taustoista tulevia nuoria. Toisaalta toisen asteen pakollisuus pakottaa erityisesti Lapissa pieniltä paikkakunnilta nuoret matkustamaan kauaskin lapsuudenkodistaan koulutuksen perässä. Onko heillä edessään lopulta pakkovalinta vai enemmän mahdollisuuksia?

2.2 Nuoruus – modernin ajan tuotos

Tässä alaluvussa kysymys kohdentuu siihen millaiseksi ajanjaksoksi nuoruus on muotoutunut aikojen saatossa. Kuten on tullut jo ilmi, nuoruus ja nuori tutkimuksen käsitteinä eivät ole kovin yksinkertaiset määritellä. Esimerkiksi nuorisokasvatusta

teoretisoineet Elina Nivala ja Mikko Saastamoinen (2007, 13–14) ovat löytäneet monta erilaista määritelmää nuoruudelle. Nuoruudelle ei myöskään nyky-yhteiskunnassa ole asetta selkeitä ikärajoja, vaan ne määritellään usein kontekstin mukaan (Aaltonen & Heikkinen 2009, 166). Esimerkiksi nuorisolaissa (2016/1285) nuoriksi määritellään alle 29-vuotiaat. Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) määrittää ikäraajat nuorisolakia tarkemmin ja kapeammin. Sen mukaan lapsi on alle 18-vuotias ja nuori 19–24-vuotias.

Voidaan sanoa, että nuoruus on nykyään varsin pitkä ajanjakso yksilön elämässä. Myös nuoren subjektiivisesti kokema ikä voi vaihdella ja olla vastaamatta nuoreen kohdistuvia odotuksia. Tätä ulottuvuutta Aapola (1999, 242–244) luonnehtii myös relationaaliseksi, sillä se perustuu vahvasti muihin ihmisiin kohdistuvaan vertailuun. Sosiologinen lähestymistapa korostaa myös kronologiseen ikään liittyvän ajoituksen merkitystä. Ajoituksella tarkoitetaan sitä, että iällä, jossa yksilö kokee erilaisia asioita tai hänen elämässään tapahtuu muutoksia, on merkitystä sen kannalta, miten yksilö nuo asiat tai tapahtumat kokee ja tulkitsee. (Settersten 2003.) Kaikki ovat joskus olleet nuoria. Useimmiten vanhemmalta sukupolvelta kysyttäessä vastaus on kuitenkin selkeä: ei meidän nuoruudessa vaan tuollaista ollut. Jokaisella sukupolvella on oma sukupolvikokemuksensa. Sanotaan, että tästä koronavirusajasta tulee nuorelle sukupolvelle sukupolvikokemus; opiskeltiin etänä, ketään ei voinut tavata ja nuoruuden juhlat, rippijuhlat tai valmistujaiset jäivät kenties mittakaavaltaan suunniteltua pienimuotoisimmiksi.

Sosiologi Vesa Puuronen (2006) tuo näkökulmana esiin nuoruuden ja nuorison historian syntyminen ajankohdan tarkastelun tärkeyden: monet nuorisotutkijat ajattelevat, ettei nuoruutta ja nuorisoa ole ollut olemassa ennen modernia teollistunutta yhteiskuntaa. Suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä nuorisotutkimuksessa nuoruuden ja nuorison historia on kuvattu hyvin lyhyeksi. Esimerkiksi Heiskanen ja Mitchell (1985, 10–15) näkevät, että nuoruuden historia tai nuorison nousu alkoi vasta 1950-luvulla. Nuoruuden vuosisata teoksen toimittajat sosiologi Sinikka Aapola ja historioitsija Mervi Kaarninen toteavat, että ”nuoriso ei ole ’syntynyt’ tai sitä ei ole ’keksitty’ 1950-luvulla”. Heidän mukaansa nuoruudesta on tullut selvästi erottuva elämänvaihe viimeisen sadan vuoden aikana. (Aapola & Kaarninen 2003, 7, 12–13, 15–16.) Puurosen (2006) mielestä merkille pantavaa nuoruuden ja nuorison historian tarkastelu on pohdittaessa, ovatko nuoriso sosiaalisena ryhmänä ja nuoruus ikäkaute-

na historiallisesti ja kulttuurisesti kehittyviä ilmiöitä vai voidaanko ne palauttaa universaaleihin fysiologisiin ja psykologisiin prosesseihin.

Oliver Gallandin mukaan keskeinen muutos nuoruudessa verrattuna perinteiseen malliin, on elämänvaiheiden järjestyksen muuttuminen ja se, että osa niistä on muuttunut ainakin joillekin nuorille mahdottomiksi. Nuoret eivät siirry sujuvasti elämänvaiheesta toiseen vaan väliin voi muodostua työttömyyden kaltaisia epämääräisiä rajatilanteita. (Galland 1995, 7–14.) Yhdenmukainen siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen on muuttunut eri elämäntilanteiden välissä ”jojoilevaksi” liikkeeksi, jossa on sekä viivästymiä että äkkinäisiäkin liikkeitä (Woodman 2009). Osalle nuorista polku lapsuudesta aikuisuuteen on edelleen varsin suoraviivainen, vailla vaihtoehtoja tai erityisempiä koulutusvalintaprosesseja, mutta huono-osaisuuden leimaamassa elinympäristössä varttuneelle nuorelle siirtymävaiheet kohti aikuisuutta ovat täynnä monia rakenteellisia, sosiaalisia, kulttuurisia sekä psykologisia esteitä ja haasteita (Lappalainen, Mietola & Lahelma 2010, 44).

Nuoren elämänkaarta on kuvattu institutionaaliseksi elämänkulukseksi, jonka ihanteina nähdään esimerkiksi taukoamaton ja nouseva koulutus- ja uraputki (Komonen 2001, 5). Erilaisten kompastumisten, kuten opiskelujen viivästymisen, ajatellaan olevan poikkeamia institutionaaliselta polulta. (Niemi & Kurki 2013.) Nuorten koulutussiirtymien on tutkittu vaikuttavan keskeisesti heidän hyvinvointiinsa, ja esimerkiksi koulu-uupuminen on yhdistetty masennukseen (Salmela-Aro 2010). Nuoruuden siirtymiin sisältyy riskejä, kuten oman paikan etsimistä, yksinäisyyden kokemuksia, kavereiden puutetta ja motivaatiopulaa koulutusta kohtaan. Juuri nämä siirtymiin liittyvät riskit nähdään vaiheina, jolloin nuori voi pudota instituutioiden ja yhteiskunnan keltasta (Määttä & Määttä 2015, 11).

Klaus Hurrelman (1989, 21–23) on korostanut, että nuoruus erityisenä ikävaiheena ei ole katoamassa, vaikka nuoret pääsevätkin entistä useammille elämänalueille yhdenvertaisina aikuisten kanssa. Erityisesti kulttuuriin ja kulutukseen liittyvillä alueilla nuoret ovat yhtä suuressa määrin mukana erilaisten instituutioiden toiminnassa kuin aikuisetkin, jolloin heillä voi joillakin elämänalueilla olla samanlainen autonomia ja vastuu kuin aikuisilla. Nuorisokulttuuri on Hurrelmannin mukaan tarpeen nuorten irrottautuessa vanhemmista, koska nuorisokulttuuri mahdollistaa persoonallisen elämäntyylin kehittämisen (mt., 16.) Sosiaalinen media on nykyisin vahva nuorisokulttuurin kenttä, josta aikuisten läsnäolo usein puuttuu. Luvussa 2.4 käsittelen nuorten

vapaa-ajanvieton alla tarkemmin tätä aikuisista vapaata niin kutsuttua neljättä toimintatilaa.

2010-luvulla nuoruuttaan viettävä sukupolvea on luonnehdittu 1990-luvun laman ja sitä seuranneen suomalaisen hyvinvointivaltion aineellisen, institutionaalisen ja moraalisen muutoksen kasvateiksi. Tommi Hoikkala ja Petri Paju (2002, 26) puhuvat heistä yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvena: Ihmisillä on paitsi vapaus, niin myös pakko valita itse identiteettinsä, yhteisönsä, työnsä ja harrastuksensa, jos he ylipääntänsä haluavat kiinnittyä yhteiskuntaan (ks. myös Bauman 2000). Nuorten sukupolvea kuvaavat hyvin kuluttaminen ja kilpailu, jotka konkretisoituvat valintoina, vastuina ja asiakkuuksina. Pärjätäkseen on osattava valita ja tiedettävä, mitä on osattava. Kulutuskulttuurissa eläminen nostaa elämyksellisyyden, nautinnon ja mielihyvän keskeisiksi nuorten elämän orientaatiopisteiksi. (Paju & Hoikkala 2002, 26–27.)

Antti Maunu (2018) on tarkastellut ammattiin opiskelevien nuorten käsityksiä hyvästä elämästä ja sen rakentumisesta ryhmähaastatteluaineiston valossa. Tutkimuksen tuloksissa korostuu ammattiin opiskelevien nuorten toive säännöllisestä, ennakoitavasta ja turvallisesta arjesta, jossa perustarpeet on tyydytetty ja sosiaaliset suhteet ovat kunnossa. Tulos on ristiriidassa sellaisten poliittisten näkemysten kanssa, jotka korostavat nuorten yksilöllisyyttä sekä henkilökohtaisten valintojen tärkeyttä, sillä tällaisia toiveita ei haastateltujen nuorten maailmassa juuri ilmennyt. Aiemmissä tutkimuksissa Maunu (2012) ja Tarja Tolonen (2008) ovat havainneet, että arjen sujuvuus ja suhteiden tärkeys korostuvat etenkin alempien sosioekonomisten ryhmien elämäntavassa, kun taas individualistisemmat tavoitteet ovat tärkeämpiä kuin rikkaammissa ja/tai korkeasti koulutetuissa piireissä. Toisaalta ei ole selvää, että arjen, perustarpeiden ja ihmissuhteiden merkitys korostuisi pelkästään ammattiin opiskelevien parissa. Esimerkiksi vuoden 2016 Nuorisobarometrissa saatiin paljolti samansuuntaisia tuloksia kuin Maunun (2018) tutkimuksessa on saatu. Tämä voi Maunun (2018, 18) mukaan kertoa individualismin haalistumisesta 2010-luvun nuorisokulttuurissa.

Kritiikin myötä nuorisotutkimuksen keskusteluissa on alettu myös suhteellistaa ajatusta yksilöllisyydestä pelkästään hyvän elämän lähteenä. Tutkijat kuten Sanna Mäkinen (2006) ja Leena Koski (2004) ovat huomauttaneet, että yksilöllisten valinnanvapauksien korostaminen voi hämärtää hyvän elämän edellytysten näkemistä paitsi arjen yhteisöissä ja tilanteissa myös yhteiskunnan rakenteellisella tasolla. Heidän

mukaansa vapauksien yksilöllistäminen johtaa helposti siihen, että on helppo yksilöllistää myös vastuu ja vierittää elämässä onnistuminen samoin kuin epäonni, työttömyys, syrjäytyminen ja terveysongelmat pelkästään yksilöjen valintojen kontolle. Yksilöllistyvässä yhteiskunnassa keskeisenä nuorten pahoinvoinnin lähteenä on alettu pitää huonoa tai puutteellista vuorovaikutusta arjen lähisuhteissa (Maunu 2018, 5). Siksi monet nuoriso- ja sosiaalityön muodot pyrkivät lisäämään pikemminkin yksilöiden sosiaalisia ja emotionaalisia valmiuksia toimia omissa ryhmissään ja yhteisöissään, eivätkä niinkään yksilöiden vapautta tehdä valintoja omillaan. Siten ennaltaehkäisevän sosiaalityön ja nuorisotyön työmuodot lähentyvät toisiaan.

Näen kuten Tarja Juvonen (2015) omassa väitöskirjassaan, että nuoruus on sekä biologinen että psykologinen kasvuprosessi, jota ohjaavat kehitysympäristön asettamat toimintamahdollisuudet sekä kulttuurin tarjoamat normit, standardit ja aikataulut sekä nuoren omat mielenkiinnot ja motiivit. Mutta onko nuoruus pidentynyt, ja onko nuoruus vastuutonta ja epävarmaa aikaa kuten Kaisa Ketokivi (2005, 110–113) esittää? Jossain määrin hyvä esimerkki tämän tapaisesta yksinkertaistuksesta on kysymys siitä, missä määrin nuoruus on kuohunaa ja kriisejä sisältävä elämänvaihe. Varhaiset nuoruutta koskevat teoriat – esimerkiksi Eriksonin kehitysteoria – kuvasivat nuoruutta keskeisesti termeillä kriisi ja sen ratkaiseminen. Myöhemmin tehdyt tutkimukset ovat taas osoittaneet, että valtaosa nuorista ei näyttäisi käyvän läpi mitään kriisivaihetta suhteessa itseensä tai vanhempiinsa, vaan kehitys näyttäisi pikemminkin jatkuvalta. (Nurmi 1995, 258.) Voidaan myös sanoa, että nuoruus muuttuu poikkeuksesta, yleensä vaiheittain ja erilaisten siirtymien kautta aikuisuudeksi (Juvonen 2015, 26), johon myös itse tutkimuksessani nojaan. Modernissa yhteiskunnassa aikuisuuden saavuttaminen ei ole väistämättömyydestään huolimatta kovinkaan selkeä siirtymä, vaan ehkä enemmän vähittäinen prosessi, jonka kriteerit saattavat hyvinkin olla erilaiset eri elämänalueilla, kuten fyysisessä kehityksessä, koulutuksessa ja työssä tai perhe-elämässä (Aapola 1999, 35).

Omassa tutkimuksessani merkitykselliseksi ei nouse nuorten kronologinen ikä vaan elämänvaihe, jota he elävät yhdeksäsluokkalaisina, kohta peruskoulun päättävänä nuorina. Käyttämällä käsitettä yhdeksäsluokkalaiset tarkoitukseni on kiinnittää huomio kronologisten ikävuosien sijaan niihin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin merkityksiin, odotuksiin ja normeihin, jotka muovaavat heidän subjektiivisia ja jaettuina kokemuksia (Sankari & Jyrämä 2001; Aapola 2003) samalla tavoin kuin Riikka Korkiamäki (2013, 51) on tehnyt käyttäessään yläkouluikäinen käsitettä omassa väi-

töstutkimuksessaan. Tutkimuksessani tulen viittaamaan kohderyhmääni yhdeksäsluokkalaisina tai nuorina.

Itse pohdin tämän luvun kautta omaa tutkimustani ja sen tarkoitusperiä. Omaan tulkintaani lappilaisten nuorten osallisuudesta vaikuttavat sellaiset asiat kuin perhesuhteet, kaverisuhteet ja elinympäristö, joita käsittelen seuraavassa luvussa 2.4. Haluan tutkia nuorten omaa kokemusta, mutta väistämättä näen heidät systemaattisesti, osana omia sosiaalisia verkostojaan ja elinympäristöään. Esiin kumpuaa kysymyksiä siitä, kuinka hyvin nuorten oman äänen aineistosta saa esiin ja millaisen suodattimen läpi sen puserran tekstiini.

2.3 Lappilaisten nuorten arjenhallinta ja arjen toimintaympäristöt

Tässä luvussa selvitän tutkimukselleni tärkeää käsitettä arjenhallinta nuorten arkeen vaikuttavana tekijänä. Lisäksi tarkastelen Lappia nuorten kasvu ympäristönä, sen jälkeen siirryn tarkastelemaan arjen toimintaympäristöinä sosiaalisia suhteita, koulua ja vapaa-aikaa.

Käytän tutkimuksessani nuorten elämänpiiriin liittyvistä asioista kokoavasti nimitystä nuorten arjenhallinta kuten Nuorisobarometrissa vuonna 2015 on tehty. Arjenhallinta kokoavana käsitteenä tai teemana tuo perheen ja erityisesti lapsuudenkodin enemmän esiin kuin Nuorisobarometreissa tai suomalaisessa nuorisotutkimuksessa ylipäättään on ollut tapana. Ruokailu, unirytmii, terveystyötyminen, koulu, perheen käytännöt, kaverisuhteet ja kaikki muut Lape-kyselyn kohteena olevat elämäalueet ovat osa sitä arkielämää, jota nuoret päivittäin luovat. Kaikki tämä ei siis ainoastaan tapahdu arkielämässä, vaan kaikki tämä toiminta myös tuottaa arkea (Myllyniemi 2015, 5). Toinen tutkimuksessani esiintyvä käsite on arjen osallisuus, jolla viittaaan niihin ulottuvuuksiin, joissa nuorten osallisuus toteutuu arjessa. Näin katsoen nuorten arjenhallinnan ja arjen osallisuuden välinen raja on kuin veteen piirretty viiva.

Nuoruutta käsittelevät tutkimusteemat liittyvät Sami Myllyniemen (2015) mukaan usein enemmän nuorten autonomisiin tiloihin, kuten harrastuksiin, ystävyys-suhteisiin

tai nuorisokulttuureihin tai nuorten yhteiskuntaan osallistumiseen esimerkiksi vaikuttamisen, koulutuksen ja palkkatyön kentillä, jolloin mielenkiinto kohdistuu enemmän kodin ja perheen ulkopuoliseen elämään. Nuorten arjenhallinnan tilasta ei kuitenkaan juuri ole kerättyä tietoa, vaan arjenhallintaan liittyvä tietopohja kertoo ennen kaikkea arjenhallintataitojen puutteista: ei puhuta arjenhallinnasta itsestään vaan puutteellisen arjenhallinnan seurauksista, kuten maksuhäiriömerkinnöistä, lastenhuollon asiakkuuksista, päihteistä tai terveysongelmista. Hyvinvointia lähestytään ylipäättensä usein negatiivien kautta, ja sen osoittimet mittaavatkin usein pahoinvointia. (Mt., 6–7.) Toisaalta arjenhallinnalla ei ole vakiintunutta määritelmää ja sitä lähestytään usein lähikäsitteen, elämänhallinnan (Raitasalo 1996), kautta.

Elämänhallinta on usein tutkimuksissa esiintyvä käsite ja arjenhallinnan käsitettä lähellä. Elämänhallinnan edistäminen on aina ollut yksi sosiaalityön ydintehtävistä. Yleisellä tasolla elämänhallinnan voi katsoa tarkoittavan yksilön kykyä ottaa vastuuta omasta elämästään ja koostuvan siten monien toiminta-alueiden hallinnasta tai hallinnan kokemuksesta. Puutteellinen elämänhallinta ilmenee ongelmina hyvinvointiin liittyvien tarpeiden tyydyttymisessä. (Kestilä ym. 2016, 118.) Nuoren oman elämänhallinnan ymmärtämiseen liittyy rajoituksia; yksi rajoitus liittyy tiedostamattomiin motiiveihin ja intresseihin, jotka nuori on voinut imeä itselleen ympäristöstään harkitsematta niitä sen kummemmin ja toinen rajoitus liittyy aiemmin tehtyjen valintojen vaikutukseen myöhemmin tarjolla oleviin vaihtoehtoihin (Nurmi 1995, 266–267). Toisaalta elämänhallinnan käsitteellä on tarkoitettu myös yksilön tai yhteisön kykyä kiinnittyä kulttuurisesti normitettuun ja yhteisesti hyväksytyyn elämäntapaan (Pekkarinen 2016, 164).

Arjenhallinnan voi elämänhallintaan suhteuttaen määritellä esimerkiksi yksilön tunteeksi siitä, että hän kykenee tekemään itse omaan elämäänsä liittyviä ratkaisuja sekä vaikuttamaan niihin (Similä 2012). Arjenhallinta vaatii arjen taitojen osaamista. Arjenhallinnan sisällöstä nuorilta kysyttäessä esiin nouseekin arkirutiineista selviäminen, oman talouden hallinta ja erilaiset terveyteen liittyvät asiat, kuten mielenterveysongelmat, ruokailu- ja liikuntatottumukset, sosiaalisen median käyttö sekä päihteet. Erityisen tärkeänä pidetään kuitenkin arjen kokemista mielekkäänä. (Kestilä ym. 2015, 118.) Arjenhallinnan kannalta voidaan myös puhua yhteiskunnassa kiinni pitävistä rytmeistä, jotka näyttäisivät olevan tärkeitä ihmisen elämän kannalta. Jos yksilön rytmi poikkeaa yhteiskunnan tavanomaisesta rytmistä esimerkiksi siten, että

hän valvoo yöt ja nukkuu päivät, vaikuttaa se sosiaaliseen toimintaan. (Korvela 2014.) Joillekin nuorille tärkeät osallisuuden areenat löytyvät pelimaailmasta ”oikean maailman” sijasta, koska oikea maailma koetaan kovana ja armottomana paikkana. Tommi Hoikkalaa ja Petri Pajua (2002, 26–27) siteeraten syntyy helposti kokemus siitä, että pärjätäkseen yhteiskunnassa on osattava valita ja tiedettävä, mitä on osattava. Toisaalta myös maailmanlaajuisesti eri aikavyöhykkeillä ja internetin välityksellä rakentuvat yhteisöt haastavat tätä yhteiskunnassa kiinni pysymisen rytmiä ja velvoittavat käyttäjän itse säätämään levon ja aktiivisuuden vaihtelua. (Mt., 2014.)

Yhdeksäsluokkalaiselle nuorelle merkittäviä arjen osallisuuden paikkoja ovat perhe, kaveripiiri, koulu, harrastukset ja muut vapaa-ajanviettomuodot sekä kuntien, järjestöjen ja seurakuntien nuorisotyö. Toimintaympäristö vaikuttaa osallisuuden rakentamiseen. Ymmärrän tässä toimintaympäristön Suvi Ronkaisen (1999) esittämän määritelmän mukaisesti. Hänen mukaansa ihmiset osallistuvat useisiin erilaisiin toimintaympäristöihin ja jokaisessa toimintaympäristössä vallitsee omanlaisensa toimintakulttuuri, sillä ne sisältävät omanlaisensa puhutavat, arvostukset, tavoitteet sekä julkilausutut että lausumattomat toimintakäytännöt. Kunkin toimintakulttuurin sisälle muodostuu niille ominaiset tavat määrittää ihmisten välisiä suhteita. (Mt., 54–55.) Arjenhallintaa on se, kuinka nuori kokee omaan elämään ja edellä mainittuihin ympäristöihin liittyvät valinnat ja vaikutusmahdollisuudet ja kuinka hän luottaa arkipäivän prosessien olevan hallinnassa vaikeuksienkin sattuessa on. Arki rakentuu yhteisöllisyyksistä, perheestä, koulusta, kavereista ja yhteiskunnasta, jolloin myös sosiaaliset vuorovaikutustaidot kuuluvat arjenhallintaan laajasti ymmärrettynä. Samalla on selvää, että arki ei ole mitään pysyvää, vaan siihen vaikuttavat niin elämänvaiheet, roolit kuin kunkin persoonallisuuskin. (Myllyniemi 2016, 6.)

Lappi on nuorillemme erityislaatuinen kasvuympäristö. Ensinnäkin Lappi on harvaanasuttu alue Suomessa; Lapin väkiluku on vain noin 3 % Suomen asukasluvusta, mutta alueena Lappi kattaa 30 % Suomen pinta-alasta. Haasteena Lapissa on palveluiden keskittyminen kuntakeskuksiin. Nuorten matkat kouluun, kavereiden luokse tai harrastuksiin voivat venyä pitkiksi. Tomi Kiilakosken (2016) mukaan yhteiskunnalliset päätökset, jotka suosivat tiheään asuttuja alueita ovat luoneet ilmiön, jossa nuoret sekä juurtuvat asuin ympäristöönsä että opettelevat samaan aikaan lähtemistä. Toisekseen lappilaiset ovat ylipäätänsä hyvin sitoutuneita kotiseutuunsa. Yli 90 % maakunnan asukkaista ei ole muuttamassa alueelta seuraavan kolmen vuoden aikana.

Tämä selviää Lapin Kansan Taloustutkimuksella teettämästä kyselystä, jota varten haastateltiin 1004 lappilaista. Muuttoliikkeen asiantuntija, valtiotieteen tohtori Timo Aro pitää lukua erittäin korkeana, ja se osoittaa hänen mielestään Lapilla riittävän veto- ja pitovoimaa. Aron mukaan lappilaiset ihmiset ovat melko vahvasti samastuneet alueeseensa ja kokevat sen oman identiteettiinsä kautta vahvana. Eniten muuttohaluja on luonnollisesti nuorilla. Joka neljäs 18–25-vuotias lappilainen uskoo muuttavansa pois maakunnasta lähivuosina. Nuoristakin silti valtaosa, 64 %, aikoo asua Lapissa myös jatkossa. Oleellisesti tähän liittyy se, onko Lappi jättänyt nuoreen positiivisen jäljen, jotta paluumuutto olisi mahdollinen, kun valmistutaan työelämään ja aletaan perustaa perhettä. (Lapin Kansa 9.4.2019.) Virpi Vaattovaaran (2015) väitöstudkimuksessa, joka on pitkittäistutkimus lappilaisten nuorten elämäntapaa ja toimijuudesta, nousee esiin arvostus lappilaista elämäntapaa, maisemaa ja ympäristöä kohtaan, ja niihin tutkimukseen osallistujat olivat juurtuneet jossain kohdin elämäntapaaan.

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan nuoren arkiympäristöjä, jotka ovat samalla merkittäviä osallisuusympäristöjä. Etenen luvussani siten, että tarkastelen ensin nuoren sosiaalisia suhteita, joista tärkeimpinä korostuvat suhteet omiin vanhempiin, biologisiin tai kasvattivanhempiin, ja sisaruksiin sekä ystävyys- ja kaverisuhteet. Jatkan sitten käsittelemään koulua ja vapaa-ajanviettopaikkoja nuorten toimintaympäristöinä.

Sosiaaliset suhteet

”Murrosikä on sitä kun vanhemmat alkavat hankaliksi.”

Sosiaalisten suhteiden kautta nuoret rakentavat ja refleктоivat omaa identiteettiään ja tulevaisuudensuunnitelmiaan (Wierenga 2009, 165; Aapola ym. 2005, 111). Nuoruusiässä suhde omiin vanhempiin, ovatpa he sitten biologisia tai kasvattivanhempia, on muutoksessa. Aikuistuva nuori luo uutta kuvaa vanhemmistaan ja muista aikuisista erehtyvinä ihmisinä virheineen ja vahvuuksineen (Nurmi 1995, 261). Ystävyys- ja kaverisuhteet ovat monella tapaa merkittävä osa nuoren elämää. Sosiaalisten suhteiden suuresta merkityksestä kertoo esimerkiksi se, että nuoret, joilla ei ole ystäviä, jotka eristetään tai jotka eristäytyvät muiden nuorten seurasta, erottuvat joukosta.

Yksinäisyys tai ystävien vähäinen määrä määrittyy helposti oudoksi ja huolestuttavaksi asiaksi. (Ks. Harinen 2008; Aaltonen & Kivijärvi ym. 2011, 29.)

Saksalaistutkija Klaus Hurrelmann (1989) esittää kiinnostavan empiiriseen tutkimukseen perustuvan tuloksen: vaikka vertaisryhmät ovatkin nuorelle erittäin tärkeitä, vanhemmat vaikuttavat nuorten tulevaisuuden suunnitelmiin edelleen varsin vahvasti. Nuorten perhetaustalla on tuoreimpienkin tutkimusten mukaan merkitystä niin nuorten koulutusvalintoihin (Härkönen & Sirniö 2020; Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020), hyvinvointiin (Sutela ym. 2016), kulutuskäyttäytymiseen (Rosenberg 2014) kuin yhteiskunnallisiin kiinnostuksen kohteisiin (Tomperi 2012). Kavereidensa kanssa nuoret toimivat yhdessä tässä ja nyt ja kavereiden mielipiteillä on vaikutusta nuorten kulutuskäyttäytymiseen. Steven Asherin ja Jeff Parkerin (1989⁶) mukaan ystävyysuhteiden keskeisiä tehtäviä ovat paitsi kumppanuus, monenlaisten virikkeiden saaminen ja hauskanpito yhdessä, myös sosiaalisen kompetenssin kehittyminen, läheisyyden kokeminen, emotionaalisen tuen sekä neuvojen ja avun saaminen, ja tunne siitä, että voi luottaa johonkuhun. (Salmivalli 2008, 36.)

On paljon tutkimustietoa siitä, kuinka keskeinen merkitys perhetaustalla on lasten ja nuorten elämässä, vaikka nuorten ajatellaan olevan itsenäistymässä lapsuudenperheestään. Tämän vuoksi heitä yleensä tarkastellaan pikemminkin irrallaan perheestä, yksilöinä. Vanhemmat siirtävät lapsilleen monenlaista arvokasta pääomaa mutta samaan aikaan tiedostetaan, että perheessä esiintyvät mahdolliset ongelmat kuormittavat lapsia ja nuoria, ja näkyvät riskitekijöinä heidän elämänsä elämissä.

Ystävyysuhteiden merkitykset ja tehtävät ovat erilaisia eri ikävaiheissa lapsuudessa ja nuoruudessa. Nuoruusiän ystävyysuhteissa korostuvat läheisyys, salaisuuksien jakaminen, itsen tutkiskelu yhdessä ystävän kanssa sekä loogisen päättelyn ja emotionoiden integrointi. Ystävyysuhteille annetut merkitykset ja näiden suhteiden laatu näyttävät myös olevan erilaisia tytöillä ja pojilla. (Salmivalli 2008, 37.) Suhde vanhempiin on toverisuhteiden perusta; erilaiset sosiaaliset taidot ilmenevät ensinnä suhteessa vanhempiin ja vasta myöhemmin toverisuhteissa. Salmivallin (2008) viittamat Gauze ym, (1996⁷) olivat kiinnostuneita omassa tutkimuksessaan muun muassa

---

⁶ Asher, S. & Parker, J. (1989): Significance of peer relationship problems in childhood. Teoksessa Schneider, B. & Attili, G. (toim.): Social competence in developmental perspective. Kluwer Academic/Plenum Publishers. New York, 5–23.

⁷ Gauze C. & Bukowski W. & Aquan-Assee J. 1996: Interactions between family environment and friendships and associations with self-perceived well-being during adolescence. Child development 67, 2201–2216.

siitä, ovatko vertaissuhteiden vaikutukset sidoksissa nuorten perhetaustaan. Tutkimuksen tekijät päättelivät, että eri vuorovaikutussuhteiden vaikutuksia ei voida tarkastella toisistaan erillisinä vaan on välttämätöntä tarkastella niiden yhteisvaikutusta. Esimerkiksi läheinen ystävyysuhde saattaa olla kehityksellisesti erittäin tärkeä nuorelle, joka tulee ongelmallisesta perheestä, kun taas ystävyysuhteet ovat enemmänkin ”luksusta” sellaisten perheiden jälkikasvulle, joissa keskinäiset suhteet ovat kunnossa. Myös Anna-Maija Poikkeuksen (1995, 136) viittaamat Lamb ja Nash (1989⁸) ovat nähneet, että vanhempi-lapsi-suhteen ja toverisuhteiden välillä on molemminsuuntaista vaikutusta, ja sosiaalista vuorovaikutusta luonnehtii ylipäättänsä näiden erillisten systeemien yli ulottuva pysyvyys. Riikka Korkiamäen (2014, 43) nuorten vertaissuhteisiin liittyvän tutkimuksen tuloksissa on nähtävissä, että vertaissuhteissa koettua ulkopuolisuutta saatettiin paikata esimerkiksi läheisistä perhesuhteista saatavalla tuella ja ymmärryksellä, esimerkiksi sisarukset, serkut ja perhetuttujen lapset olivat tärkeitä nuorelle, jolla ei ole omaehtoisia ystävyys- tai kaveruussuhteita.

Sosiaalisissa suhteissa nuorille ovat tärkeitä myös koulussa, harrastuksissa ja kavერიpiirin kautta tutuksi tulleet aikuiset, joista tässä tutkimuksessa käytän nimitystä luottoaikuiset. Tässä luvussa tulen vielä koulun yhteydessä tuomaan esiin koulun aikuisten merkitystä nuorille. Myös nuoriso- ja sosiaalityössä kiinnitetään huomiota erityisesti rikkinäisestä perhetaustasta tulevien nuorten mahdollisuuksiin luoda luotettavia ja rinnalla kulkevia aikuissuhteita.

Nykyaikaiseen nuorisokulttuuriin kuuluu erottamattomasti media, erityisesti sosiaalinen media. Sosiaalinen media antaa uudenlaisen tavan yhteydenpitoon ja itseilmaisuuksiin. Suomalaiset nuoret pääsääntöisesti lukevat ja katsovat erilaisia sisältöjä sekä tykkäävät muiden tuottamista sisällöistä sosiaalisen median palveluissa. Eritoten valokuvien otto on kasvattanut suosiotaan. Suomessa asuvien 13–29 -vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo (2019) -kyselyn tuloksista selviää, että keskivertonuori käyttää sosiaalisen median palveluita noin 15–20 tuntia viikossa. Sosiaalisen median palveluiden käyttö painottuu selkeästi klo 15–01 väliseen aikaan ja yleisin aika nuorilla on käyttää sosiaalista mediaa iltaisin klo 18–21 välisenä aikana. Palveluita käytetään ensisijaisesti kotona, mutta myös opiskelupaikalla, mobiililaitteella liikkeellä ollessa ja kaverin luona. Nuorista 97 % käyttää sosiaalisen median palveluita älypuhelimella. Nuoret käyttävät keskimäärin noin

---

⁸ Lamb, M.E. & Nash, A. 1989: Infantmother assessment, sociability and peer competence. Teoksessa Berndt T.J. & Ladd, W. (toim.): Peer relationships in child development. Wiley. New York, 219–245.

yhdeksää eri sosiaalisen median palvelua, ja kyselyn perusteella suomalaisnuorten suosituimmat sosiaalisen median palvelut ovat WhatsApp, YouTube, Instagram, Snapchat, Spotify, Facebook, Facebook Messenger, Pinterest, Steam ja Discord. Lähes kaikki vastaajista käyttävät sosiaalista mediaa sisältöjen lukemiseen, selaamiseen ja tykkäämiseen. Suuri osa (78 %) käyttäjistä myös kuuntelee musiikkia somepalveluiden avulla. Iso osa vastaajista haluaa tietää, mitä hänelle jo tutut ihmiset tekevät, ja hyvin usealle nuorelle sosiaalisen median palvelut täydentävät ja rikastavat reaalielämän sosiaalista viestintää. (Weissenfelt, Liukko & Nisula 2019.)

Koulu

Koulu on nuorelle merkittävä toimintaympäristö ja siten myös paljon tutkittu osallisuusympäristönä. Kouluympäristössä vietetään paljon aikaa ja siellä muodostuvat monet tärkeimmistä ystävyys- ja kaverisuhteista. Muun muassa Maija Gellin ym. (2012) ja Tomi Kiilakoski (2014) esittävät koulun eri ilmenemismuotoja, joilla koulu koskettaa nuorten maailmaa. Sanotaan, että nuorten osalta keskeisin yhteiskunnallinen työ syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehdään kouluissa (Ristolainen ym. 2013, 17).

Koulu on kasvuyhteisö ja koulun asemaa kasvuyhteisönä on tutkittu Gellinin ym. (2012) mukaan vain vähän. He näkevät, että vaikka opettajat eivät pyrkisikään kasvattamaan, koulussa on joka tapauksessa prosesseja, jotka vaikuttavat koulun sosiaalisessa ympäristössä toimiviin. Koulu täydentää perheen roolia kasvuyhteisönä ja vaikuttaa olennaisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin (Kiilakoski 2014, 45). Matti Rimpelä (2013, 29–33) näkee kasvuyhteisöjen eroavan palveluista siten, että palvelut perustuvat asiakkuuteen ja kasvuyhteisöt taas yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen. Noora Ellosen (2008, 46–47) luonnehdinnan mukaan nuorten näkökulmasta koulu on osa laajempaa kokonaisuutta; koulun merkitys kasvuyhteisönä toteutuu sekä koulun sisäisessä toiminnassa että sen suhteissa ympäristöönsä ja muihin nuorille merkityksellisiin toimijoihin

Kiilakosken (2014, 28) mukaan koulu on itsestään selvästi oppimisen ja kasvamisen paikka, mikä ehkä selittää vähäistä kiinnostusta tutkia niinkin tuttua ja arkista asiaa. Luokkahuoneessa tapahtuva oppiminen ja vuorovaikutus ovat ilmiöinä koulun tehtävän kannalta erityisen tärkeitä. Koululla on siten sosialisaatiotehtävä, jossa koulutuksen kautta pyritään antamaan uudelle sukupolvelle se keskeinen sivistyksellinen si-

sältö, jota pidetään säilyttämisen arvoisena. Keskeistä on se, millaista tietoa ja sisältöä siirretään eteenpäin, mutta osallisuuden näkökulmasta myös se, millä tavalla opetusta toteutetaan. (Gellin ym. 2012.). Kouluahan määrittää ihan jo tilana liikkumattomuus. Oppilaat mukautuvat koulun järjestykseen, joka edellyttää istumista oppituntien ajan. (Koskinen 2009, 39–40.)

Valtaosalle nuorista koulun suurimpana ongelmana näyttäytyy passiivisuuden kokemus. Oppitunneilla passiivisuus ilmenee kaventuneena toimijuutena, koska oppilaiden oletetaan noudattavan opettajan ennalta säätelemää järjestystä. Myös välitunnit nuoret kokevat passiivisena seisoskeluna ja oleiluna. Tähän liittyy koulu myös fyysisenä ympäristönä, onko se liikkumista ja hyvinvointia tukeva ja aktivoiva sekä terveellinen. Koulujen sisäilmaongelmat ovat riesana lähes jokaisessa Lapin koulussa. Muutamat Lapin kunnat ovat tehneet rohkeita investointipäätöksiä uusien koulujen rakentamisen suhteen. Kysymyksenä tämä on siis myös poliittinen, koskien resurssien jakoa eli kuinka paljon lapsiin ja nuoriin ollaan valmiita sijoittamaan, kuten Harinen ja Halme (2012, 35–41) ovat todenneet.

Koulu on myös demokraattinen yhteisö. Tähän Gellin ym. ovat lainanneet John Deweyn (1957) ajatusta, jonka mukaan koulun tulisi kasvattaa demokratiaan. Kansainväliset vertailevat tutkimukset kuten ICCS ovat osoittaneet, ettei koulu sytytä demokraattista liekkiä ja halua toimia, vaan se pikemminkin tuottaa kuvan, että järjestelmä on valmis eikä sitä ole syytä muuttaa. Tässä on ristiriita esimerkiksi Hannele Cantellin esittämän koulun tehtävän kanssa. Hänen mukaansa koulun tulisi kitkeä ”millään ei ole väliä” asennetta ja vahvistaa nuoren itsetunnon kehittymistä ja kykyä itsensä ilmaisemiseen ja mielipiteen muodostamiseen. (Cantell 2016.) Koulu on osana kuntaa tuomassa lasten ja nuorten asiantuntemusta prosesseihin, joissa lasten ja nuorten asioista päätetään. Koulun kehittäminen demokraattiseksi pitäisikin olla yhteinen päämäärä. Käytännön tasolla demokraattisuus koulussa ymmärretään usein oppilaskuntatoimintana, josta on kirjoittanut muun muassa Jyri Manninen (2007). Kiilakosken (2014, 29) mukaan koulun demokraattinen ulottuvuus ei tyhjene oppilaskuntaan tai sen hallitukseen, vaikka oppilaskuntatoiminta onkin yksi osa kouludemokratian kehittämistä. Voidaan kysyä, onko oppilaskuntatoiminta valikoitujen yksilöiden osallisuutta, joka sulkee pois muita.

Koulu on nuorisokulttuurinen näyttämö, jossa kohdataan joukko vertaisryhmään kuuluvia ihmisiä. Nuorten itsensä näkökulmasta toisten nuorten kanssa vietettävä aika

näyttäytyy merkityksellisimpänä aikana koulussa. (Gellin ym. 2012, 123.) Tämä väite voi koulukiusatuille näyttäytyä aivan eri tavalla, vaikka tutkijat perustelevatkin tämän nuorisokulttuurisen kehityksen keskeisyyden näkyvän juuri kouluväkivallan ja -kiusaamisen torjunnassa. Tosin he toteavat siihen käytössä olevien oppilaslähtöisten ja ratkaisukeskeisten mallien luomisen olevan toistaiseksi vasta kehitysasteella. Koulu onkin Kiilakosken (2014) mukaan vertaislatautunut tila: koulussa kohdattavia nuoria ei voi valita, jolloin tavataan myös sellaisia nuoria, joita vapaa-ajalla halutaan karttaa. Lisäksi koulussa on tultava osaksi ryhmää, jonka muotoutumiseen ei voi vaikuttaa ja koulussa on neuvoteltava tai kamppailtava asemansa osana nuorten välisiä hierarkioita tai arvojärjestyksiä. (Mt., 28–29.) Näistä näkökulmista huolimatta koulusta puhuttaessa saattaa nuorten ryhmätoiminnan merkitys jäädä paitsioon (Hoikkala & Paju 2013, 235).

Koulu on yhdeksäsluokkalaisille nuorille myös eri palvelujen risteyskohta tarjoten erilaisia tukipalveluita. Koulu on osana kuntaa tuomassa lasten ja nuorten asiantuntemusta prosesseihin, joissa lasten ja nuorten asioista päätetään. (Gellin ym. 2012, 138–142.) Kouluyhteisöissä on siis sisällä palveluja, joita hoidetaan moniammatillisesti. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POP 2004, 24) mukaan ”oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille.” Oppilashuollon palveluita ovat terveydenhuoltolaissa (1326/2010) määritelty kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa (2007/417) määritellyt koulutuksen tukemistoimenpiteet, käytännössä koulupsykologin ja koulukuraattorin palvelut. Oppilaat osaavat jo nähdä oppilashuollon mahdollisuudet kouluyhteisöjen yhteisöllisyyden tukijoina ja eheyttäjinä. Lainsäädännön asettamista velvoitteista huolimatta kuntien järjestämät nuorten hyvinvointipalvelut ovat laajuudeltaan ja sisällöltään kirjavia. Nuorilta asiaa kysyttäessä, esimerkiksi Kouluterveyskyselyissä, tulee vahvasti esiin, että nuoret eivät yleisesti tiedä mitä hyvinvointipalveluja heidän kotikunnassaan ja koulussaan on tarjolla. Tämä tiedon puute näkyy monella tasolla. Syvimmällä menevä tiedon puutteen taso on oppilashuollon työntekijöiden, varsinkin koulukuraattorin, työnkuvan tuntemattomuus: nuoret eivät tiedä millaista apua kuraattorilta voisi saada, joten he eivät osaa hakeutua palvelun piiriin, vaikka tietäisivät sen olemassaolosta. (Gretschel ym. 2012, 150–155.) Näiden palvelujen laatu ja saatavuus luovat koulukulttuuria, mutta vaikuttavat myös laajemmin nuorten näkemyksiin siitä, miten hyvinvointiyhteiskunta pitää heistä huolta (Kiilakoski 2014, 29).

Koulutukseen liittyy myös eriarvoistumiskehitys. Minna Kärkönen ym. (2017, 96–97) mukaan opiskelumahdollisuudet nähdään niukkoina Lapin alueella ja muuttaminen nuorella iällä toiselle paikkakunnalle tavanomaisena ratkaisuna. Vaattovaaran vuosiin 1990–2011 kohdistaman pitkittäistutkimuksen aikana koulutustaso on noussut Lapissa ja erityisesti toisen asteen tutkintoa suoritetaan koko Suomeen verrattuna useammin lähes jokaisessa lappilaiskunnassa (Suikkanen ym. 2014, 313). Käyhkön (2016) mukaan näin on tapahtunut siitäkkin huolimatta, että pohjoisessa asuvien nuorten koulutusmahdollisuuksia ja koulutuksen saavutettavuuden tasa-arvoa on heikennetty alueellisesti oppilaitosverkoston harventamisella. Toteutettu koulutuspolitiikka on johtanut muun muassa toisen asteen koulutusmahdollisuuksien heikentymiseen, kun oppilaitoksia on lakkautettu ja yhdistetty. Etelä-Suomessa asuvilla itsenäistyvillä nuorilla on huomattavasti parempi ammatillisen koulutuksen saavutettavuus verrattuna maan pohjois- ja itäosissa asuviin nuoriin. Kyse ei ole ainoastaan kilometreistä vaan myös kapeammista koulutusvaihtoehtoista. (Mt., 76.)

Syrjäseutujen nuorten toisen asteen koulutusvalinnoista on kirjoittanut Päivi Harinen vuoden 2014 Nuorisobarometrissa. Hän on tuonut esiin myös psyykkisen ja emotionaalisen vahvuuden vaatimuksia, joita nuoren syrjäseudulta keskuksiin koulutuksen perässä muuttavan tulee kohdata. Arjessa selviytyminen, uuden elämän aloittaminen ja avun pyytäminen edellyttävät nuorelta myös sosiaalista rohkeutta ja viestintärohkeutta, joihin vaikuttavat vahvasti elämään saadut sosiaaliset ja kulttuuriset evästyksiset omasta kasvu ympäristöstä ja lähiverkostoilta. (Harinen 2015, 165–166.) Tänä vuonna astuu voimaan laajennettu oppivelvollisuus, joka tarkoittaa monelle nuorelle tuttuun asumis- ja opiskelukuvioiden jättämistä.

Käyttämässäni aineistossa koulu näyttäytyy osallistavan ja demokraattisen yhteisön roolissa mutta myös palvelujen risteyspaikkana, jossa nuoret kohtaavat koulutiensä aikana liudan eri alojen ammattilaisia. Monissa syrjäytymiseen liittyvissä tutkimuksissa koulun sosiaalityötä on tutkittu melko vähän, mutta siihen kohdistuu tällä hetkellä paljon odotuksia ja tutkimusintressejä juuri lasten ja nuorten varhaiseen tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyen. Tutkimukset osoittavat, että hyvin toimiessaan peruskoulu ja muut peruspalvelut tukevat lasten ja nuorten kasvua ja vähentävät nuorten syrjäytymisen riskejä (Salmi ym. 2012, 1). Nuoret kuitenkin valitsevat aikuiset, joihin he ovat kontaktissa. Kouluhyvinvoinnin kannalta on merkityksellistä, että nuorilla on ympärillään aikuisia, joiden puoleen he voivat kääntyä ja joille he voivat puhua hankalastakin asioista. Kiilakosken (2014) mukaan voi ajatella,

että tällaisten suhteiden ylläpitäminen on tärkeä osa yhteisöllistä hyvinvointia, jota oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) korostaa. Aikuissuhteet rakentuvat eri nuorten kokemuksissa erilaisiksi, ja näitä kokemuksia voidaan pitää perusteluna sille, että koulussa olisi hyvä olla monessa eri roolissa toimivia aikuisia, keittäjistä kuraattoreihin. (Mt., 39) Nuorelle tärkeät aikuissuhteet näkyvät myös käyttämässäni aineistossa. Nuoret ovat saaneet arvioida kyselyssä suhdettaan perheen ulkopuolisiin aikuisiin ja koulun ammattilaisiin.

Oppilaiden kokemusten mukaan koulukiusaaminen heikentää eniten yhteisöllisyyttä ja on koulumaailman pahin ja vakavin ongelma (Janhunen 2013, 81). Koulukiusaaminen itsessään on iso teema, joka ei näy käyttämässäni aineistossa ollenkaan. Kyselyn tekijät ovat voineet jättää sen pois sensitiivisenä aiheena ja toisaalta koulukiusaaminen ei ehkä istu kyselyn positiivissävytteiseen luonteeseen, jossa halutaan kartoittaa nuorten osallisuuden, ei osattomuuden, kokemuksia.

Vapaa-ajanvietto

Nykyajalle on luonteenomaista se, että vapaa-aikaa arvostetaan kaikissa ikäryhmissä yhä enemmän. Varsinkin nuorille vapaa-ajan merkitys on tärkeämpää kuin aikuisille. (Helve 2009.) Vapaa-aikaan liittyvä toiminta koetaan tärkeänä identiteetin rakentamisen kannalta, mikä on nuorille tärkeää siirryttäessä aikuistumista kohti. (Helve 2009; Määttä & Tolonen 2011.) Nuorille vapaa-aikaan liittyvät mielikuvat ovat usein myönteisiä. Vapaa-aika merkitsee vapautta, omaa aikaa, itse valittua tekemistä ja seuraa sekä virkistymistä työstä ja koulusta. (Määttä & Tolonen 2011, 5.)

Nuorisotutkimusverkoston tutkimusohjelman (2008–2010) Nuorten vapaa-ajan käytännöt ja nuorisotyö Suomessa (lyhennettynä vapaa-aika-hanke) puitteissa on tutkittu muun muassa sitä, millaista vapaa-aikaa nuoret viettävät tai toivovat voivansa viettää ja millä tavoin vapaa-aika voi tukea tai estää nuorten elämäntilannetta. (Määttä & Tolonen 2011, 6.) Nuorisotutkijat tiedustelevat usein nuorilta, mitä nämä tekevät vapaa-ajallaan. Kysymyksenä se saattaa herättää hämmennystä tai ärsytystä nuorissa, jos he tulkitsevat, että heitä vaaditaan listaamaan tavoitteellisia ja aikuismaailmassa arvostettuja tekemisen muotoja. Usein nuorten puheissa esille tuodaan hengailu, joka on olennainen osa nuorten vapaa-aikaa. Hengailulla yleensä tarkoitetaan julkisissa, puo-

lijulkisissa tiloissa tai yksityisissä tiloissa oleskelua, istuskelua, juttelua ja kuljeskelua. (ks. Harinen 2005; Tani 2010; Aaltonen ym. 2011, 44.) Hengailun kulttuuri istuu hyvin myös Päivi Tuonosen (2008) väitteeseen siitä, miten lapset ja nuoret kaipaavat aikaa olemiseen ilman aikatauluja sekä tiloja, joissa he voivat tavata kavereitaan. Ajanvietto ilman erityistä tekemistä tarjoaa hetkellisen vapauden aikuisten kontrollista, kehittää lasten ja nuorten identiteettiä sekä luo heille mahdollisuuksia itsenäiseen tilan haltuunottoon (Aitken 2001, 16; Valentine 2004, 84).

Koettu koskematon ja puhdas luonto ovat nuorille hyvin tärkeitä pohjoisuudessa, ehkä jopa heidän kotiseutunsa arvokkainta pääomaa (Jukarainen & Tuhkunen 2004, 99–100). Pohjoinen ja luonto nivoutuvat saumattomasti yhteen, mikä konkretisoituu nuorille toiminnan ja valinnanmahdollisuuksien kautta luoden nuorten elämään pohjoisessa tyypillistä elämäntapaa sekä arvoja. (Ollila 2008, 85). Ollilan mukaan nuoret kuvaavat hyvän elämän elementteinä pohjoisessa muun muassa harrastuksia, eläimiä, elämistä lähellä luontoa, turvallisuutta ja rauhaa. Luonto on nuorille kuten muillekin Lapin asukkaille tärkeä osa arkielämää.. (Mt., 163) Luonto mahdollistaa ympäristölle tyypillisiä harrastuksia, mutta vapaa-ajanviettopoihin liittyy myös rajoitteita; kaikkia harrastusvaihtoehtoja ei ole tarjolla omalla paikkakunnalla ja välimatkat harrastuksiin ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin voivat olla kohtuuttoman pitkiä ja näin ollen myös aikaa ja rahaa vieviä. (Kiilakoski 2016, 55; Armila 2016, 64–65.)

Perheen, koulun ja harrastusten lisäksi nuorten elämässä voidaan erottaa niin sanottu neljäs toimintatila, johon kuuluvat sellaiset toimintaympäristöt ja olemisen tavat, joihin aikuisilla ohjaajina tai kasvattajina ei ole pääsyä (Salasuo 2007). Näitä nuorten keskinäisiä verkostoja ja ikäoverisuhteita on usein pidetty nuoruusiän merkityksellisimpinä ihmissuhteina (Hartup 1983⁹, Korkiamäen 2013, 43 mukaan). Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä myös nuorten suosimissa yhteisöpalveluissa. Suomessa asuvien 13–29 -vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo (2019) -kyselyn perusteella kyselyn tekijät uskaltavat arvioida, että nuoret liittyvät nykyisin sosiaalisen median palveluihin yhä nuorempana ja käyttävät niitä hieman enemmän kuin kolme vuotta sitten, jolloin edellinen kysely oli tehty. Tähän vaikuttanee se, että älypuhelin on nykyisin ykköslaitte nuorten sosiaalisen median käytössä. Sosiaalisen mediaan ja sen käyttöön on kaiken kaikkiaan kiinnitetty käyttämässäni kyselyaineistossa vain vähän huomiota. Syynä siihen voi olla se, että aihet-

---

⁹ Hartup Willard 1983: Peer relations. Teoksessa Mussen Paul (toim.): Handbook of child psychology, vol IV. John Wiley & Sons. New York.

sosiaalista tukea ja omakohtaista kompetenssia, jota tulee vahvistaa jo varhaisessa vaiheessa.

Nuoruuden näkeminen epävalmiina elämäntilanteena on vaikuttanut siihen, miten nuoria itseään on aikaisemmin kuultu ja kuunnellaan edelleen. Tilanne on muuttumassa, mutta edelleen on auki se, missä asioissa nuorten ajatukset saavat tilaa, vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskevissa ratkaisuissa. (Smith 2008.) Tästä esimerkkinä tässä ajassa koululaisten ja opiskelijoiden järjestämät ilmastolakot. Ainakin sosiaalisessa mediassa koululaisten ilmastolakkoa moitittiin vihervasemmiston propagandaksi ja paheksuttiin lasten manipulointia. Vuonna 2016 käyttöön tulleissa perusopetuksen opetussuunnitelmissa ilmastonmuutos kuitenkin nostettiin ensimmäistä kertaa suomalaisen kouluopetuksen sisällöllisiin tavoitteisiin. Muun muassa joissakin kouluissa lakko nähtiin silti vääränä vaikuttamiskeinona, ja se koettiin tunneilta lintsamisena. Kun monta vuotta on yritetty osallistaa nuoria, ja nuoret (lopulta) aktivoituvat, keinot eivät aikuisten mielestä ole oikeat. Kuitenkin kyselyn toteuttamisvuoden 2018 Nuorisobarometrissä ilmastonmuutos nousi nuorten huolien kärkeen (Myllyniemi ja Kiilakoski 2018, 74). Ilmenee, että ilmastonmuutoksesta kannetaan enemmän huolta kuin muun muassa omasta työelämään siirtymisestä: vuonna 2019 kolmannes nuorista piti työelämään siirtymistä pelottavana (Myllyniemi ja Haikkola 2020, 29). Tämä haastaa Tuula Helnen ym. (2021, 12) mielestä pohtimaan, miten hyvin aktivointihenkinen nuorisohuoli ja nuorten kokemukset vastaavat toisiaan. Tästä ajatuksesta lähdän seuraavaksi luomaan polkuja kohti nuorten osallisuutta.

3 Osallisuus

3.1 Osallisuus nuoren ja toimintaympäristön välisenä suhteena

Nuorisotutkimusverkostossa nuoruutta ja nuoria on tutkittu hyvin laajalla spektrillä.. Yksi tutkimuksellinen näkökulma liittyy osallisuuden köyhyyden ja syrjäytymisen torjuntaan, osattomuuden poistoon. Toinen näkökulma kytkee osallisuuden kansalaisen perusoikeuksiin. Kolmannessa näkökulmassa osallisuutta tarkastellaan kansalaisten ja julkisen organisaation välisenä valtasuhteena, osallisuuden lisääntyminen merkitsee (nuoren) kansalaisen vallan ja resurssien lisääntymistä oman elämän hallinnassa tai yhteiskunnallisessa ja paikallisessa päätöksenteossa.. Oma tutkimukseni osuu ensimmäiseen ja kolmanteen näkökulmaan; toisaalta esille nousee nuoren vallan ja resurssien lisääntyminen oman elämän hallinnassa ja toisaalta mukana kulkee yhteiskunnallinen näkökulma syrjäytymisen ja osattomuuden poistoon..

Ensimmäisen osallisuuden tutkimuksellisen näkökulman mukaista tutkimusta nuorten kokemustiedosta sekä hyvinvointipalvelujen ja kehittämishankkeiden asiakkaina että syrjäytymisen kokemuksen tuntijoina ovat tuottaneet muun muassa Sanna Aaltonen, Päivi Berg ja Salla Ikäheimo. Osallisuutta kansalaisen perusoikeutena ovat tutkineet muun muassa Petri Paju sekä nuorisotutkimusverkoston tutkijat Tomi Kiilakoski ja Anu Gretschel ovat tutkineet nuorten osallisuutta vaikuttamisena ja päätöksentekoon osallistumisena. Pirjo Hanhivaara (2006) on tarkastellut osallisuutta kouluympäristössä. Sosiaalityön kannalta osallisuutta ovat pohtineet esimerkiksi Sirpa Kannasoja ja Anu-Riina Svenlin (2011) osallistumisen ja suojelun yhdistämisestä sekä Elina Nivala ym. (2010) ovat tarkastelleet lasten ja nuorten osallisuuden tukemista lastensuojelutyössä. Tarja Juvonen (2015) on tarkastellut nuorten toimijuutta etsivässä työssä ja Anneli Pohjola (2009) on tarkastellut sosiaalityön ja nuorisotyön rajapintoja. Marja Peltola ja Jenni Moisio (2017) ovat luoneet katsauksen lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon.

Ajatusta osallisuudesta nuoren ja toimintaympäristön välisenä suhteena käyttää muun muassa nuorisotutkija Tomi Kiilakoski. Hän on erottanut osallisuudessa sosiaalisia, yhteisöllisiä ja poliittisia, päätöksentekoon kytkeytyviä juonteita. (Kiilakoski 2017, 253–254.) Myös Mikko Oranen (2008, 9) sanoo osallisuuden rakentuvan vastavuoroisessa suhteessa yksilön ja yhteisön välillä. Kiilakosken (2017, 254) mukaan nuor-

ten osallisuuden tarkastelu edellyttää myös nuorten itsensä ja heidän elämänpiirinsä tutkimista. Osallisuudessa on kiinnitettävä huomiota myös rakenteellisiin tekijöihin (mt., 265). Tulot, koulutus ja sosioekonominen asema korreloivat yksilön osallistumisen kanssa ja edistävät henkilökohtaisia ominaisuuksia ja sosiaalisia asenteita, jotka tukevat myöhempiä aktiivisuutta. Osallistumisen ja osallisuuden eri tasojen näkyminen yhteiskunnassa on siten normaalia. (Checkoway 2011.)

Osallisuutta on jäsenetty erilaisina tasoina. Lukemani tutkimuskirjallisuuden perusteella näyttää siltä, että miltei kaikki osallistumisen ja osallisuuden määritelmät johdattavat juurensa Sherry R. Arnsteinin vuonna 1969 julkistamaan 8-luokkalaiseen osallistumisasteikkoon (Arnstein 1969; myös Hart 1997). Arnsteinin malli lähtee liikkeelle siitä oletuksesta, että suhteessa on aina kaksi osapuolta, ”yhteisö ja toinen osapuoli”. Malli perustuu näiden kahden väliseen valtasuhteeseen ja sen kautta voidaan tulkita, kuinka paljon valtaa kansalaisella on suhteessa organisaatioon. (Hart 1997, 40–42.) Osallisuuden ”määrän” nähdään lisääntyvän sitä mukaa, mitä korkeammalle tasoa pitkin kivutaan.

Muun muassa Anu Gretschel ym. (2012, 149) ovat arvioineet lasten ja nuorten osallisuutta ja osallistumista koulujen oppilashuollossa, lastensuojelussa ja hyvinvointipalveluiden kehittämisessä neljällä tasolla myötäillen Arnsteinin ja Hartin mallia. Roger Hart muokkasi Sherry Arnsteinin alkuperäisestä mallista vuonna 1992 8-tasoisesta osallisuuden tikapuusta, joissa osallisuus lisääntyy korkeammalle tikapuuta kiivetessä. Gretschelin ym. esittämässä neljän tason arvioinnissa ensimmäistä tasoa voidaan pitää matkana osallisuuteen. Tämä ensimmäinen taso tarkoittaa lasten ja nuorten näkökulmasta katsottuna toimivaa tiedottamista olemassa olevista palveluista sekä niissä tapahtuvista muutoksista. Toisena tasona on lasten ja nuorten osallistuminen osana asiakastyötä - heidän näkökulmansa pitäminen työskentelyn lähtökohtana. Kolmantena tasona on lasten ja nuorten ottaminen mukaan palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja niitä koskevaan päätöksentekoon. Neljännellä tasolla voidaan puhua lapsista ja nuorista toimijoina esimerkiksi tukioppilaina, vertaistukiryhmissä ja netti-perusteisessa kokemusten vaihdossa. (Mt., 2012.) Myös Nuorten Lape-kyselyssä on käytetty kysymysten asettelussa hyväksi osallisuuden tasomalliajattelua. Ensimmäisenä tasona voidaan ajatella nuoren kiinnostusta tai kiinnostumattomuutta osallistua kehittämiseen ja toisena tasona sitä, kuinka hyvin nuoret saavat tietoa nuorille suunnatuista palveluista ja niiden kehittämisestä. Kolmantena tasona on nuorten saama

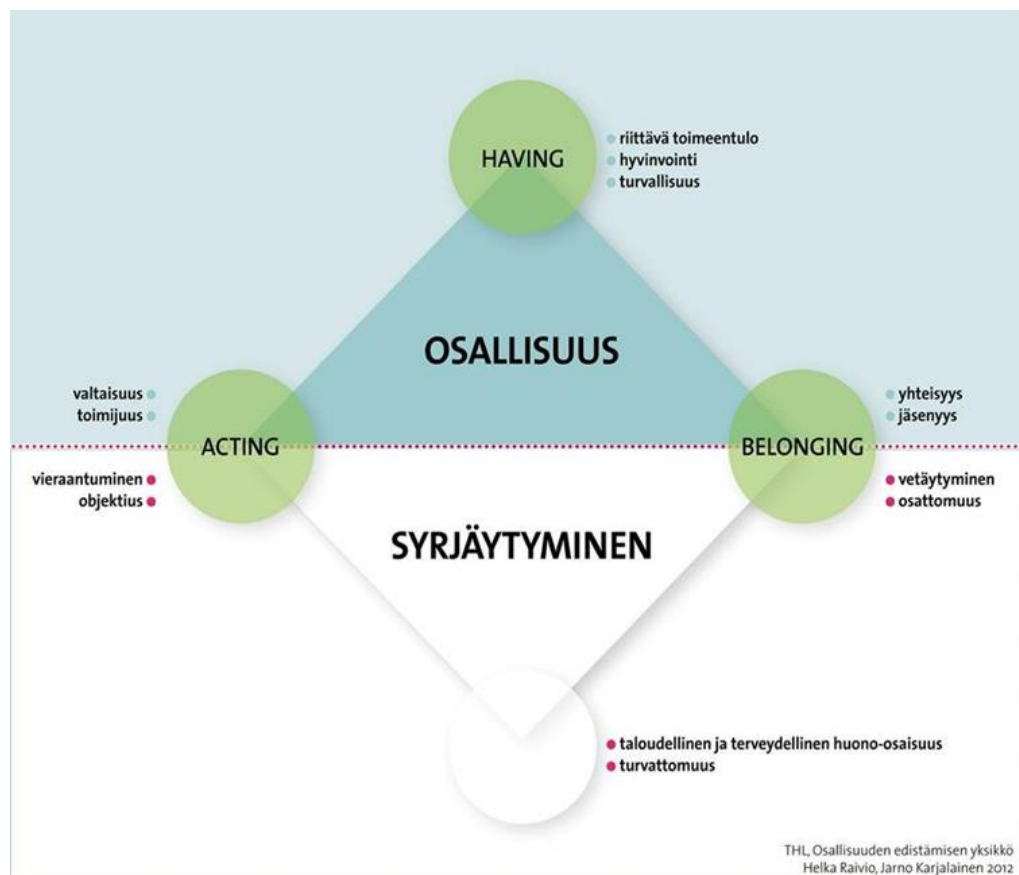
tieto osallistumismahdollisuuksista palveluiden kehittämiseen ja neljännellä tasolla nuoria kannustetaan osallistumaan palveluiden kehittämiseen.

Tasomalleja kohtaan on esitetty kritiikkiä. Ongelmana lasten ja nuorten osallisuuteen liittyvissä tasomalleissa Nigel Thomas (2002, 174–175) näkee sen, että mallit määrittävät osallisuuden yksiulotteisena ominaisuutena, jota on enemmän tai vähemmän. Thomasin oman tutkimuksen mukaan osallisuus on paljon tätä monimutkaisempaa ja moniulotteisempaa: osallisuus on eräänlainen ”kiipeilyseinä”, ei este eikä raja vaan rakenne. Seinä voi laajentua sivusuuntaan tai pystysuoraan tai olla epätasainen eri paikoissa. Thomas (2002) on tutkinut huostaan otettujen lasten osallisuutta heitä koskevassa päätöksenteossa ja korostaa näkemystä, että jokainen lapsi ja tilanne ovat yksilöllisiä. Lasten osallisuus voi jossain kohtaa prosessia olla heikkoa ja toisessa paikassa vahvaa. Thomas (2002) itse näkee osallisuuden avaintekijöinä seuraavat kuusi asiaa: Ensimmäinen on valinta, minkälainen on lapsen mahdollisuus valita, osallistuuko hän johonkin vai ei. Lapsella tulee olla mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta johonkin, ja tämä on yksi osallisuuden ulottuvuus. Toisena osallisuuden ulottuvuutena hän näkee mahdollisuuden saada tietoa tilanteesta, prosessista ja omista oikeuksista. Kolmas ulottuvuus koskee mahdollisuutta vaikuttaa päätöksentekoprosessiin. Neljäs ulottuvuus on mahdollisuus ilmaista itseään, sanoa omat mielipiteensä ja puhua omista ajatuksistaan. Viides ulottuvuus tarkoittaa mahdollisuutta saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ja kuudes mahdollisuutta tehdä itsenäisiä päätöksiä. (Mt., 176.)

Olen itse joutunut pohtimaan muun muassa tekemissäni luokitteluissa miten jäsenän osallisuuden. Näen, ja oma tutkimusasetelmani perustuu sille ajatukselle, että nuorten osallisuus vaihtelee tilanteittain ja kausittain eikä se ole aina yhtä vahvaa eli siinä mielessä osallisuutta voi olla enemmän tai vähemmän. Käytän joidenkin mielipideväittämiä osalta luokitteluissa sanaa kokemus, joka mielestäni kuvaa henkilökohtaista näkökulmaa. Osallisuuskeskustelussa on lisäksi havaittu, että osattomuuden kokemukselle läheiset elämänhallinnan ongelmat ja hyvinvoinnin vajeet kasautuvat usein samoille nuorille (Heino ym. 2016; Kestilä ym. 2016). Erot nuorten välillä tullevat esiin kun muodostan nuorista ryhmiä osallisuusmuuttujien pohjalta.

Suomalaisessa osallisuuskeskustelussa viitataan paljon Helka Raivion ja Jarno Karjalaisen (2013) Allardt-mukaelmaan, jossa osallisuus esitetään kolmena (having, acting, belonging) ulottuvuutena. Hyvinvointi ymmärretään yleensä moniulotteiseksi

käsitteeksi, ja etenkin pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa on sovellettu usein kolmea ulottuvuutta, jotka ovat elintaso, sosiaaliset suhteet tai psykososiaalinen hyvinvointi sekä itsensä toteuttaminen tai mielekäs tekeminen. Vaikka ulottuvuuksien nimet saattavat vaihdella, taustalla on suomalaisen sosiologin Erik Allardtin (1976) tunnettu hyvinvointiteoria. Siinä hyvinvoinnin ulottuvuudet on nimetty englanninkielisillä termeillä *having* (aineellinen elintaso), *loving* (sosiaaliset suhteet) ja *being* (itsensä toteuttaminen), joista viimeiseen kuuluu vielä alakohta *doing* (Allardt 1993). Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan osallisuus tarkoittaa, että 1) ihmisellä on käytössään riittävät aineelliset resurssit (HAVING), 2) hän on omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa toimijana (ACTING) ja 3) hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita (BELONGING). Tasapainoinen osallisuuden kolmio (kuva 1) ilmentää yksilötason hyvinvointia, joka heijastuu yhteiskuntaan sosiaalisena kestävyytensä. Kullakin osallisuuden ulottuvuudella on myös negatiivinen vastaparinsa: syrjäytymisen ulottuvuudet. Kunkin osallisuuden ulottuvuuden vajaus tarkoittaa syrjäytymisriskin lisääntymistä ja osallisuuden vähentymistä. (Raivio & Karjalainen 2013.)

Kuva 1 Tasapainoinen osallisuuden kolmio Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan

Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan osallisuutta omassa elämässä lisätään kohtuullisen toimeentulon, tarpeeseen vastaavien palveluiden avulla sekä tarjoamalla tilaisuuksia toimintaan, jossa luoda yhteyksiä muihin ihmisiin. Esimerkiksi Émile Durkheim ajatteli, että ihmisten jäsenyys yhteisöissä on heidän onnellisuutensa ja mielekkään elämänsä olennainen ehto. (Aro 2011, 46.) Hyvinvoinnin voidaan arvella lisääntyvän vaikutusmahdollisuuksien myötä tai vaikutusmahdollisuudet voidaan lukea hyvinvoinnin osatekijäksi. Hyvinvointi lisääntyy, kun omalle ajalle löytyy arvo mielekkään tekemisen myötä, tai, kun elämä muuttuu ennakoitavammaksi. (Raivio & Karjalainen 2013.) Merkityksellisyyden lähteitä pystyy etsimään paremmin silloin, että tuntee pystyvänsä hallitsemaan aikaansa ja elämäänsä (Isola ym. 2016; Isola 2017). Vastentahtoinen mitääntekemättömyys, voimattomuus ja jatkuva yksinäisyys eivät innosta ketään toimimaan (Max-Neef 1991). Vasta pakottavuuden tunteen poistuminen vapauttaa resursseja. Päätösvallan lisäksi osallisuus omassa elämässä on myös kasvamista omiin mittoihinsa. (Isola ym. 2017, 12, 16.)

Anu Gretschelin (2002, 50) mukaan osallisuus on tunnetta, jota kuvaa hyvin käsite empowerment, suomennettuna voimaantuminen tai valtautuminen. Nämä kaikki yhdessä kuvaavat osallisuuden tunteessa yhdistyvää tunnetta ja kompetenssia. Nuori tuntee pätevyyttä ja pitää omaa rooliaan merkittävänä. Myös Reija Salovaara ja Tiina Honkonen (2013, 68–69) liittävät osallisuuteen empowermentin. Pätevyyden tunne ja oman roolin arvostaminen tuovat nuorelle kompetenssia, jonka avulla hän voi tuoda ilmi toiminnalleen ja tavoitteilleen asettamia tarkoituksia ja odotuksia sekä myös arvioida niiden toteutumista osana yhteisössä (Gretschel 2002, 50). Kiilakoski (2007, 11) täsmentää, että pelkkä yksilön tunne ei riitä takaamaan osallisuutta, vaan se edellyttää oikeanlaisen yhteisön, jossa osallisuus on mahdollista. (Nuori) ihminen on kuitenkin kiinni yhdessä tai useammassa kokonaisuudessa tai suhteessa, joissa erilaiset arvostukset ja arvot muotoutuvat ja hyvinvointia tuotetaan ja jaetaan. Tällaisia kokonaisuuksia tai suhteita ovat esimerkiksi koululaitos, hyvinvointivaltio ja yhteisiin kiinnostuksiin perustuvat paikalliset ja virtuaaliset yhteisöt. (Hoggett 2001, 37.)

Hannele Cantellin (2016) mukaan oma mielipide on myös osallisuutta. Hänen mukaansa aktiivinen kansalaisuus ei aina tarvitse suuria tekoja, vaan se konkretisoituu hyvin arkisissa tilanteissa omassa lähiympäristössä: oman ajattelun kehittymisessä ja mielipiteen muodostamisessa ja esittämisessä. (Cantell 2016.) Nuorten esittämät huo-

lenaiheet ja ongelmat ovat liian usein aikuisten kuten vanhempien ja opettajien heille syöttämiä (Checkoway 2011). Mielenpitemien muodostaminen ei ole kovin yksinkertainen ja helppo asia, vaan sitä jopa pelätään. Pirjo Hanhivaara (2006) painottaa, että turvallisuus on yksi osallisuuden keskeisemmistä tekijöistä. Turvallisessa ryhmässä yksilö voi ilmaista vapaasti mielipiteensä ilman pelkoa. Hyvä ja suvaitsevainen ilmapiiiri mahdollistaa myös erilaisten mielipiteiden esittämisen. (Mt., 34–35.) Osallisuus on myös kokemusta siitä, että mielipiteet ja toiminta otetaan huomioon ja oma tekeminen on tarkoituksenmukaista ja hyödyllistä. (Esim. Kiilakoski 2007, 10–11; Andersson 2007, 167; Rasku-Puttonen 2008, 167.)

Aikuisten tuki ja panostus ovat tarpeellisia nuorten osallisuuden ja osallistumisen toteutumiseksi. Erik. H. Erikson (1968) puhui generatiivisuudesta, jolla hän tarkoittaa aikuisen vastuunalaisuutta ja sitoutumista huolenpitoon seuraavasta sukupolvea. Generatiivisuus toteutuu Eriksonin mukaan perheessä (vanhemmuudessa), opettamisessa ja ohjaamisessa (mentoroinnissa) ja monissa muissa toiminnoissa, joiden tavoitteena on luoda hyvinvointia ja merkityksiä nuoremmille sukupolville ja jättää myönteinen, tulevaisuuteen kantava perintö. Bardyn (1998) mukaan lapsista ja nuorista puhutaan usein seuraavana tai tulevana sukupolvena - sellaisena, jota ei oikeastaan ole vielä olemassa yhteiskunnassa. Kiilakosken (2017, 254) mukaan osallisuuden edistäminen edellyttää, että lapsi nähdään toimijana, jolla on (jo nyt) oikeus olla yhteisönsä arvostettu jäsen ja hänen toimijuutensa tuetaan systemaattisesti ja jatkuvasti. Toisaalta on myös niin, että nuorten harteille säilytetään taakkaa, joka on täytetty yhteiskunnan asettamilla vaateilla (Helne ym. 2021).

Pyrin tässä omassa tutkimuksessani kuvailemaan osallisuutta, joka ei ole mitenkään yksiselitteinen käsite. Osallisuus on tutkijoiden mukaan ainakin liittymistä (involvement) (Salovaara & Honkonen 2013), voimaantumista (empowerment) (Gretschel 2002), yhteisyyttä (togetherness) (Raivio & Karjalainen 2013; Deci & Ryan 1985), vastavuoroisuutta (Mauss 1990), mukaan ottamista (inclusion) (Kiilakoski 2007) ja oman mielipiteen muodostamista ja esittämistä (Cantell 2016). Se on myös osallistumista (participation) (Nivala 2010) ja siihen liittyen vaikuttamista (representation) ja demokratiaa (Gretschel 2002) Näen kuten moni muukin tutkija, että osallisuuden taso vaihtelee eri elämäntilanteissa, ja se näkyy nuorten arjessa vaihtelevina osallisuuden kokemuksina; osallisuuden kokemus voi olla erilainen kaveripiirissä kuin koulussa.

3.2 Osallisuus vastakohtan kautta tulkittuna

Kuten aiemmassa luvussa kävi ilmi, osallisuudelle ei ole onnistuttu lukuisista yrityksistä huolimatta laatimaan täsmällisesti ja yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Siitä johtuen Tomi Kiilakosken (2007, 11) mukaan osallisuutta määritellään usein kuvaamalla, mitä se ainakaan ei ole. Hän on tarkastellut osallisuutta välinpitämättömyyden, osattomuuden, syrjäytymisen ja vieraantumisen vastakohtina. Samalla tällainen tarkastelu tuo esiin myös osallisuuspuheen poliittisen puolen: on asioita, joita osallisuuspuheella pyritään poistamaan. Toisenlaisen näkökulman nuorten toiseuden tutkimiseen ottaa Riikka Korkiamäki (2014), joka tarkastelee nuorten vertaissuhteiden kentällä nuoria sekä ulkopuolisuuden tuottajina että sen omakohtaisina kokijoina. Nuorten keskinäiset sisä- ja ulkopuolisuuden väliset rajanvedot voidaan nähdä osana nuoruusiälle tyypillisiä identiteetin muotoutumisen prosesseja, eivätkä ne edellytä yhteiskunnallista marginaaliasemaa, sosiaalista syrjäytymistä tai erityisnuoren positiota. (Mt., 38–39.)

Julkisessa keskustelussa puhutaan syrjäytyneistä nuorista, pitkäaikaistyöttömistä ja mielenterveysongelmallisista pohtimatta siitä, mitä syrjäytymisellä varsinaisesti tarkoitetaan (Juhila 2006, 52–53). Syrjäytymiskäsitteen ja nuoret toisiinsa hyvin huolettomasti (Pohjola 2001, 187). Julkista keskustelua ja poliittista päätöksentekoa seurattaessa on vaikea välttyä puheelta laiskoista ja passiivisista nuorista, ”menetetystä sukupolvesta” (esim. Kauhanen 2012) ja nuorison pahoinvoinnista tai muunlaisesta ongelmallisuudesta. Helka Raivion ja Jarno Karjalaisen (2013, 14–15) mukaan syrjäytyminen on kuitenkin relationaalinen ilmiö ja syrjäytymistä tapahtuu suhteessa toisiin ihmisiin. Kirsi Juhilan (2006) mukaan syrjäytyminen ymmärretään prosessina, jossa yksilön ja yhteiskunnan väliset sidokset heikkenevät (mt., 50–51, 53–54), ja ihminen ajautuu yhteiskunnassa tavanomaisina tai tavoiteltuina pidettyjen elämäntapojen ja osallisuuksien ulkopuolelle (mt., 50–51, 53–54; Myrskylä 2012, 2; Määttä & Keskitalo 2014, 197, 199). Juhilan mukaan prosessinäkökulman ohella toinen tutkijoiden jakama näkemys on syrjäytyminen kasautuvana huono-osaisuutena, jolloin syrjäytyneiltä puuttuu monenlaisia täysipainoisen elämän kannalta olennaisia resursseja. Huono-osaisuuden keskeisenä tunnuspiirteenä puolestaan nähdään taloudellinen ja materiaallinen köyhyys. (Mt., 54–55.)

Syrjäytyminen, kuten osallisuuskin, on viranomaisten ja tutkijoiden luoma käsite, joka harvoin jäsentää syrjäytyneisiin kuuluvien ihmisten minuutta. (Saari 2015, 238–240.) Toisin sanoen syrjäytyneiksi leimatut ihmiset eivät välttämättä itse miellä itseään syrjäytyneiksi (Raivio & Karjalainen 2013, 14–15). Korkiamäen (2014, 40) havainto on, ettei nuorten ulkopuolisuuden kokemisessa aina ole kysymys pysyvstä eikä yksiselitteisestä olotilasta. Ulkopuolisuuden kokemukseen poikkeavat toisistaan myös sen mukaan, onko vertaisryhmän tai -yhteisön ulkopuolelle jääminen oma valinta vai muiden nuorten sanelema (mt.,41).

Syrjäytymiskeskustelua on Suomessa käyty jo niin kauan, että se on keskeinen osa myös nykynuorten ajankuvaa. Akateemisessa tutkimuksessa esitetyt enemmän tai vähemmän kriittiset näkemykset syrjäytymisen käsitteen toimivuudesta ja järkevyydestä (esim. Järvinen ja Jahnukainen 2001; Pohjola 2001; Helne 2002) eivät ole onnistuneet heikentämään syrjäytymiskeskustelun houkuttelevuutta ja horjuttamaan käsitteen suosiota. Syrjäytymiskeskustelua luonnehtii sen voimistumisen ohella painopisteen muuttuminen. Vielä 1990-luvulla syrjäytyneen perustyyppi oli pitkäaikais-työtön, työkykyä haittaavasta sairaudesta kärsivä, perheetön ja keski-ikäinen mies. Kymmenisen vuotta myöhemmin ”syrjäytyneet” olivat kokeneet nuorennusleikkauksen: he olivat peruskoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen ja työelämään siirtymisen laiminlyöneitä nuoria. (Sandberg 2015, 118, 316.) Syrjäytymisestä on tullut samalla osa nuorisotyön ja -tutkimuksen yleistä diskurssia (Järvinen ja Jahnukainen 2001, 126). Vaikka syrjäytymiskeskustelu on periaatteessa dikotomisoivaa, se saattaa laajentua koko nuorison käsittäväksi (Harrikari 2008, 120–121). Nuorten erilaisia taloudellisia, koulutuksellisia, työhön liittyviä sekä sosiaalisia ja emotionaalisia ongelmia on pyritty enenevästi ottamaan tiedollisesti haltuun syrjäytymiskäsitteen avulla. Samalla on syntynyt nuorten syrjäytymistä koskeva yleistävä myytti (Pohjola 2001, 189.)

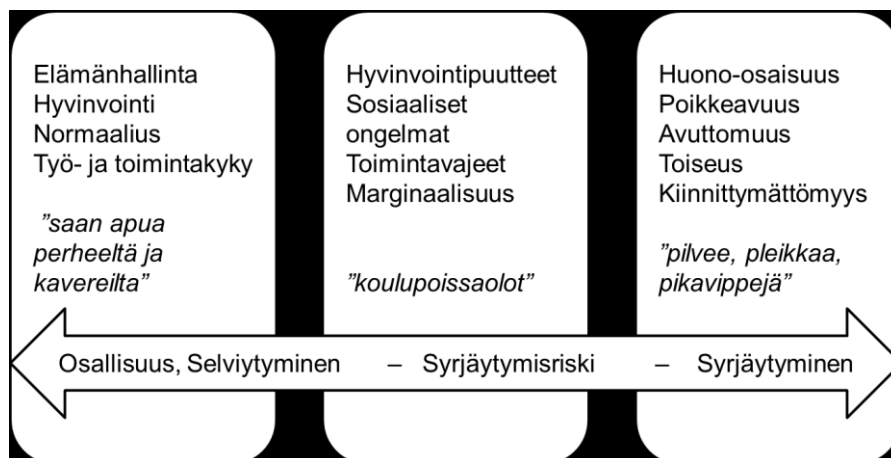
Syrjäytyminen voidaan määritellä sosiaalisen osallisuuden toteutumattomuudeksi eli osattomuudeksi, mikä viittaa esimerkiksi työttömyyteen, harrastamattomuuteen sekä kouluttamattomuuteen (Juhila 2006, 53). Syrjäytyneillä on erilaisia osallisuuden ulottuvuuksia vähemmän kuin kansalaisten enemmistöllä (Juhila 2006, 53), ja suurimmassa syrjäytymisvaarassa nähdään olevan ihmiset, joilta puuttuu työ, koulutus, perhe sekä rahaa kuluttamiseen (Järvinen & Jahnukainen 2001, 129). Max-Neefin (1991) mukaan tarpeet ovat inhimillisen toiminnan potentiaali, ja niistä vieraantuminen tarkoittaa osattomuuden lisääntymistä. Jos osallisuuden kokemus tuottaa halua

vaikuttaa ympäristöön ja olla osa sitä, välinpitämättömyys sen vastakohtana johtaa yleiseen haluttomuuteen vaikuttaa yhdentekeville asioihin (Kiilakoski 2017, 11). Esimerkiksi näennäisosallistumisessa tuhlataan kaikkien osallisten aikaa ja voimavaroja ja viedään pohja lasten ja nuorten vasta kehityksessä olevalta luottamukselta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Osallisuuden kokemuksia ei synny ja halu toimia aktiivisena, vastuullisena kansalaisena hiipuu jo alkumetreillä. (Esim. Hill ym. 2004; Koskinen & Horelli 2006.)

Suomalaisten nuorten identiteetin sanotaan rakentuvan huomattavan paljon koulutuksen ja työelämän pohjalta (Turunen, 2009, 15). Koulutuksesta pudonnut nuori voi kokea ulkopuolisuutta suhteessa muihin, sillä minän määrittely on vahvasti kytköksissä toisiin ihmisiin ja heidän elämäntilanteisiinsa (Kojo, 2012, 103). Nuoren liittymistä yhteiskuntaan voidaan tarkastella koulutuksen näkökulmasta, ja yhteiskunnallisen osallisuuden katsotaan olevan siihen kytköksissä (Hall ym., 1999, 502–503). Tästä syystä keskeyttäminen ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen on usein tulkittu sellaisesta näkökulmasta, jossa keskeyttämiseen pelätään liittyvän laajempaa ulkopuolisuutta. Irtaantuminen koulutusjärjestelmästä tulkittiin jo Mikko Takalan (1992) tutkimuksessa oireeksi nuoren vieraantumisen koulun ja yhteiskunnan normeista ja tavoitteista. Toisaalta esimerkiksi negatiiviset kokemukset koulusta ja koulutuksesta sekä niiden tuottama negatiivinen kuva itsestä oppijana heikentävät nuoren koulusidonnaisuutta: Koulun keskeyttäminen voi olla pakotie tai selviytymisstrategia pois ahdistavasta opiskelusta ja koulusta. Täten koulutuksesta irtautuminen ei merkitse automaattista yhteiskunnasta irtautumista, pikemminkin vain koulutuksesta irtautumista. (Komonen 2002, 52.)

Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessa (Lämsä, 2009) syrjäytyminen näyttäytyi ennen muuta syrjäytymisvaarana. Tutkimuksen aineistona olivat lapsia ja nuoria koskevat sosiaalihuollon asiakasasiakirjamerkinnot. Kuvan 2 mukaisesti syrjäytymisvaara on yhteydessä erilaisiin riskeihin ja ongelmiin, jotka altistavat yksilön tai perheen myös muunlaisille ongelmille ja luovat uhkakuvan siitä, että asiat voivat mennä jatkossa vielä huonommin. Syrjäytymiseen johtavassa ketjussa pahointiongelmiensa kasaantumisen lisäksi oleellista on nuoren elämänhallinnan heikentyminen, ja sitä heikentää myös viranomaisten usein kontrollin kautta muodostuva tuki. (Mt., 35–37, 149.) Tero Järvisen ja Markku Jahnukaisen (2001, 135) mukaan syrjäytyminen on prosessi, joka usein alkaa ongelmina ja epäonnistumisena koulussa,

mitä saattaa seurata koulunkäynnin keskeyttäminen. Toisaalta syrjäytymisen vaiheittaista mallia on kritisoitu deterministisyydestä (Linnakangas & Suikkanen 2004, 28).

Kuva 2 Peruskoululaisen elämönhallinnan, syrjäytymisriskin ja syrjäytymisen käsitteiden välinen suhde (Pippuri Terhi 2015, 29, mukailen Lämsä 2009, 45)

Minna Suutari (2002) kritisoi väitöskirjassaan syrjäytymisen käsitettä ja sen suoraa liittämistä työn ja koulutuksen ulkopuolella olemiseen. Leena Suurpää ym. (2009, 8) puolestaan toteavat, että ”nuorten syrjään jääminen nähdään usein turhan yksioikaisesti normatiivisen elämäntavan tai hyvinvointijärjestelmän poikkeavuutena. Tällöin ei onnistuta erottamaan syrjäytymisongelmasta sellaista nuorten vaeltavaa elämäntavakulkua, jossa koulutusputkesta irtautuminen ei väistämättä tarkoita yhteiskuntapudokkuutta.” Myös Tarja Juvonen (2015, 32) on ymmärtänyt syrjäytymisen Tuula Helsen (2002) ja Sakari Hännisen (2007) tapaan dynaamisena prosessina, jonka kuussa sama ihminen saattaa elämänsä eri vaiheissa tai elämäntavalla olla niin yhteiskunnan sisällä olijan kuin syrjäytyneenkin positiossa. Määritelmä pitää sisällään ajatuksen syrjäytymisprosessin kaksisuuntaisuudesta. Syrjään joutuminen ei ole lopullista, syrjäytynyt voi palata takaisin osallisuuteen ja integroitua yhteiskuntaan. (Mt., 32.)

Syrjäytymisessä on kyse toimintavaihtoehtojen vähäisyydestä, tulevaisuuden epävarmuudesta ja sosiaalisesta haavoittuvuudesta (Hänninen 2007, 6). Nuorille syrjässä oloinen ja ryhmään kuulumattomuus ovat osattomuutta yhteisöön ja toiseuden kokemista, joka voi merkitä yksinäisyyttä, joutumista syrjään sosiaalisista suhteista, kavereista tai kouluyhteisöstä. Nuoret itse haluavat tulla hyväksytyiksi, osallisiksi ja kuulua joukkoon, eivätkä kokea toiseutta ja ulkopuolisuutta. Emotionaalisen hyvinvoinnin kannalta on merkitystä sillä, millainen kokemus hyväksynnästä ja osallisu-

desta syntyy nuorena. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy edellyttääkin mahdollisuutta rakentaa yhteisyyttä, osallisuutta ja vertaistukea. (Törrönen & Vornanen 2002, 37–38.) Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna syrjäytyminen on prosessi, jossa nuori alkaa pudota pois yhteiskunnan normaalitoiminnoista. Hän voi syrjäytyä koulutuksesta, työelämästä, hyvinvointipalveluista, demokraattisesta päätöksenteosta tai sosiaalista suhteista. Näiden eri instituutioiden toiminta on sidoksissa toisiinsa. Syrjäytymiseen puuttuminen voi parhaimmillaan auttaa nuoria takaisin kohti omaa elämänhallintaa. (Kiilakoski 2007,12.)

3.3 Osallisuus palveluiden piirissä

Nuoria ja heidän osallisuuttaan on tutkittu paljon luonnollisesti kasvatustieteessä ja nuorisotutkimuksessa. Valtion omia tutkimuslähteitä ovat muun muassa Nuorisobarometrit, joita Valtion nuorisoneuvosto julkaisee vuosittain yhteistyössä Nuorisotutkimusverkoston kanssa. Nuorisobarometri mittaa suomalaisten 15–29 -vuotiaiden nuorten arvoja ja asenteita ja tarttuu nuorten kannalta ajankohtaisiin aiheisiin, mutta toistaa joitain tutkimuskysymyksiä säännöllisesti. Siksi se mahdollistaa myös pidemmän aikavälin asennemuutosten tarkastelun. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta julkaisee yhteistyössä Nuorisotutkimusverkoston ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa Nuorten elinolot -vuosikirjoja, joita on ilmestynyt vuodesta 2001 lähtien. Vuosikirjat koostuvat nuorten elinoloja kuvaavasta tilasto-osuudesta sekä asiantuntija-artikkeleista. Suomessa nuorison hyvinvointia on seurattu tarkasti myös Kouluterveyskyselyjen vastausten avulla. Kouluterveyskysely on kerännyt tietoja kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista vuodesta 1996 alkaen, lukion ensimmäisellä ja toisella luokalla opiskelevista vuodesta 1999 lähtien ja ammatillisen oppilaitoksen ensimmäisellä ja toisella luokalla opiskelevista vuodesta 2008 lähtien. Tutkimukseen osallistuu joka toinen vuosi noin 180 000 vastaajaa. Kouluterveyskyselyjen mukaan on voitu vetää johtopäätöksiä siitä, että hyvinvointi ja pahoinvointi kasautuvat. On siis nuoria, jotka voivat hyvin monilla mittareilla arvioituna. On myös nuoria, joilla toteutuu monia pahoinvointiin liittyviä tekijöitä. (Toivio & Nordling 2011, 158–159.)

Nuorten asema sosiaalityön kentällä on ollut monella tapaa mutkikas ja haavoittuva. Niin kutsutun nuorisososiaalityön tai lapsi- ja nuorisososiaalityön toiminta-areena on

laaja: sitä tehdään julkisella sektorilla lastensuojelun sosiaalityön lisäksi terveydenhuollossa somaattisella ja psykiatrisella puolella, oppilaitoksissa, kasvat- ja perheneuvoloissa, sijaishuollon organisaatioissa ja lastensuojelulaitoksissa, poliisin sosiaalityössä ja järjestöissä. Täten nuorisososiaalityössä yhdistyvät sosiaalityön, nuorisotyön, kasvatuksen sekä psykiatrian teoriat ja käytäntö. (Karjalainen 2010, 193; Hämäläinen ym. 2008, 161–164.) Nuorisososiaalityön tehtävänä on nuorten huonosuuden ehkäisy ja lievittäminen sosiaalityön keinoin. Nuorisososiaalityössä huomio kiinnittyy erityisesti nuoren kasvuympäristön suojaaviin tekijöihin ja riskitekijöihin, erityisesti ihmissuhteisiin. (Hämäläinen ym. 2008, 166.) Lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren ongelmat usein kasautuvat: on vaikeuksia koulunkäynnissä, rikoksiin ja päihteidenkäyttöön liittyviä ongelmia, vaikeuksia kaverisuhteissa ja ristiriitoja vanhempien kanssa (Heino 2007, 59). Tehdyt tulkinnat ongelmien luonteesta ja avun tarpeesta määrittävät nuoren ohjautumista palvelujärjestelmässä, esimerkiksi valitaanko enemmän kasvatuksellinen vai hoidollinen ratkaisu (esim. Arnkil & Eriksson 1995; Hämäläisen ym. 2008, 166 mukaan). Esimerkiksi Pösö (2007) näkee, että hyvinvointia painottava lastensuojelu tähtää paitsi suojeluun myös laajempaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen, jolloin se linkittyy nuorisopolitiikkaan ja nuorten osallisuuden edistämiseen ja siten sillä on samoja tavoitteita kuin nuorisokasvatuksella. Nuorisolaki (72/2006) määrittelee nuorisopolitiikan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseksi. Nuorisopolitiikalla viitataan lain sisällöissä sekä yhteiskunnan toimien koordinoituun järjestelyyn nuorten kasvuolojen näkökulmasta että nuorten itsensä toteuttamaan poliittiseen toimintaan ja nuorten kuulemisjärjestelmään.

Nuorten marginaalisuus sosiaalityössä tulee esille monella tavalla. Pekka Karjalainen (2010, 192) huomauttaa, ettei nuoruutta siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen ole sosiaalityössä tunnistettu ja tästä syystä nuoret jäävät yksilöinä, yhteiskunnan jäseninä ja sosiaalisissa suhteissaan työn ulottumattomiin. Samaan aikaan, kun nuoret irtaantuvat traditioista ja perinnäisistä tavoista, valtion määrittämät säännöt pakottavat heidät elämään standardisoitujen ja byrokraattisten elämänmallien mukaisesti. Niiden nuorten elämään, jotka ovat valinneet normaalin, standardisoidun elämäntavan, viranomaiset puuttuvat varsin vähän. Nuoret, joiden elämäntavalla tai toisella normaaliksi käsitetyistä ja määritellyistä elämäntavoista joko olosuhteiden pakosta tai omien valintojen tai ominaisuuksien vuoksi, joutuvat erilaisten interventioiden kohteeksi. (Puuronen 2006, 165–166.) Nuorisososiaalityön rakentu-

minen omaksi tehtäväalueekseen ja työkäytännöikseen on vielä kesken, vaikka tarve vahvistaa lapsiin, nuoriin ja lastensuojelukysymyksiin liittyvää erityisosaamista on tunnistettu ja tunnustettu. Puhuessaan nuorista asiakkaina, Oona Ylönen (2009) kysyy osuvasti liseniaatin työssään: ”Kun lapset ovat näkymättömiä, niin ovatko nuoret sitä kaksinkertaisesti lapsuuden sisällä?”

Nuorten hyvinvoinnin lisääminen ymmärretään pahoinvoinnin ja syrjäytymisen ehkäisemisenä ja vähentämisenä. Nuoriin kohdistuvaa kontrollia tehostava varhainen puuttuminen on nostettu hallitusohjelmissa julkisia kustannuksia ennaltaehkäiseväksi painopistealueeksi. Viranomaisia veloitetaan tunnistamaan ja arvioimaan uudentyyppisiin tavoitteenasetteluihin kohdistuvia riskitekijöitä, ja puuttumaan niihin entistä varhaisemmin, nopeammin ja vaikuttavammin ”moniammatillisen yhteistyön” ja ”nollatoleranssin” kaltaisoin keinoin. Samalla on painotettu vanhempien ja yhteisöjen vastuuta lapsista ja nuorista. Uudentyyppisen kontrollikulttuurin peruskäsitteet ovatkin huoli ja pelko. (Harrikari & Pekkarinen 2011, 97–98, 157.)

Sosiaalityöhön kuten muuhunkin julkisen vallan käyttöön liitetään kontrolloiva luonne, jolloin voidaan kysyä, onko se aidosti osallistavaa ja omaehtoista vai saneltua ja osallistumistavat annettuja ylhäältäpäin. On esitetty muutamia näkökohtia sille, miksi juuri nuorten palvelut tarvitsevat kunnissa erityistä koordinaatiota. Ensinnäkin koordinaatiota edellyttää nuorisolain 7§, joka velvoittaa kuntia parantamaan nuorten kasvu- ja elinoloja moniammatillisena yhteistyönä paikallisten viranomaisten, nuorten, nuorisoyhdistysten ja muiden nuorisotyötä tekevien järjestöjen kanssa (normatiivinen peruste). Toiseksi näyttää siltä, että nuoret jäävät helposti eri viranomaistenvälisiin palvelukatveisiin tai sitten aikuisten palvelujen käyttäjien jalkoihin (palvelutasarvon peruste). Kolmanneksi nuorten unohtuminen voi kytkeytyä siihen, että kunnan viranomaiset ja päätöksentekijät ovat pääosin keski-ikäisiä tai vanhempia aikuisia. (Tarvainen 2007.)

Osallisuutta on edistetty muun muassa laein, politiikkaohjelmin ja hankkein (Nivala & Ryyänen 2013, 14; Feldmann-Wojtschnia ym. 2010). Suomi on sitoutunut Lapsen oikeuksien yleissopimukseen, sopimus on lakia vastaava asiakirja ja se velvoittaa valtiota ja kuntia sekä vanhempia ja muita aikuisia. Sopimuksen 12. artiklaan viitataan usein kun puhutaan osallisuudesta. Artiklan mukaan lapsella on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä itseään koskevissa asioissa sekä mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa tai hallinnollisissa toimitissa. (Bardy 2013, 66.) Vel-

voite lasten kuulemiseen heitä koskevissa asioissa velvoittaa yksiselitteisesti sekä kansallista lainsäädäntöä että viranomaistoimintaa. Tämä velvollisuus koskee kaikkia lasten ja nuorten kanssa toimivia viranomaisia. (Peltola & Moisio 2017, 7.) Lapsen oikeuksien sopimus tavataan usein kiteyttää kolmen P:n liitoksi; sopimusvaltiot sitoutuvat toimimaan kaikkien huolenpitoa ja suojelua (protection) sekä osallistumista (participation) koskevien oikeuksien toteuttamiseksi mahdollisimman täysimääräisesti (provision). Suojelun lähtökohtana taas on samaisen sopimuksen 19. artikla, jonka mukaan lasta on suojeltava vahingoittamiselta ja huonolta kohtelulta. Tutkimuskontekstissa tämä tarkoittaa tutkimuksesta aiheutuvien haittojen ennakointia ja niiden minimointia sekä lasten yksityisyyden ja turvallisuuden takaamista tutkimustilanteissa. Suojelu ei ole osallisuuden vaihtoehto, ja toisinpäin: osallisuus ei ole suojelun vaihtoehto. Osallisuuden ja suojelun nivoutuminen toisiinsa ja osaksi huolenpitoa on olennaista. Oikeudet tulevat todeksi tarpeisiin ja voimavaroihin kiinnittyneinä. (mt. 2013, 67.)

Kiilakosken (2017, 257) mukaan 12. artikla ei varsinaisesti puhu osallistumisesta tai osallisuudesta, mutta näin tekstiä on alettu tulkita. Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista valvova lapsen oikeuksien komitea toteaa, että tätä artiklaa on alettu tulkita nimenomaan osallistumisen käsitteen yhteydessä. Englanniksi käsite participation voidaan suomentaa asiayhteydestä riippuen osallistumiseksi tai osallisuudeksi. Suomessa nämä kaksi asiaa on haluttu erottaa toisistaan, osallistuminen voi kattaa varsin kevyitä osallistumisen tapoja, kun taas osallisuudella kuvataan syvempää suhdetta yksilön ja hänen yhteisönsä välillä. (Esim. Kiilakoski ym. 2012; Kiilakoski 2017, 257.)

Käytännössä lasten oikeus tulla kuulluksi toteutuu Suomessa vaihtelevasti. YK:n lasten oikeuksien komitea on joutunut huomauttamaan vuonna 2011 Suomea siitä, että lasten osallistumisoikeus täällä on ymmärretty usein liian kapeasti ja se on liitetty lähinnä lapsen kuulemiseen häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa. Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa (2015–2019) otettiin huomioon lasten oikeus tulla kuulluksi ja siihen liittyvät haasteet, ja sen yhtenä tavoitteena oli lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja omien voimavarojen vahvistaminen. Hallitus käynnisti tavoitteidensa saavuttamiseksi 26 kärkihanketta, joista lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma oli yksi. Ohjelman tavoitteena on ollut kehittää lapsi- ja perhelähtöisiä palveluja sekä lapsen oikeuksia vahvistavaa toimintakulttuuria lasten, nuor-

ten ja perheiden hyvinvoinnin sekä heidän omien voimavarojensa vahvistamiseksi. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016, 3.)

Ensimmäiset nuorten osallisuushankkeet olivat vuosina 1997–2001 ja 2003–2007 ja erityisesti jälkimmäisen hankkeen aikana toivottiin jo päästävän sektorirajoja ylittävään poikkihallinnolliseen työhön (Vehviläinen 2008, 15–16). Kyseisessä hankkeessa korostettiin sekä koulutukselliseen syrjäytymiseen puuttumista että oppilaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä koulussa. Näiden hankkeiden jälkeen osallisuus alkoi institutionalisoitua lainsäädäntöön ja sen perusteluihin. Osallisuudesta tuli lapsi- ja nuorisopolitiikan keskeinen käsitteellinen työkalu. Perustuslain (731/1999) 6 § ja nuorisolain 8 § turvaavat lasten ja nuorten oikeuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Perustuslain 6 § toteaa, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja että heidän on saatava kehitystasonsa mukaan vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Nuorisolain 8 §:ssä todetaan, että nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. Osallisuutta korostetaan myös esimerkiksi lastensuojelulaissa (417/2007) sekä opiskelija- ja oppilashuoltolaissa. Koulutuspolitiikassa osallisuuden käsite vakiintui lopullisesti viimeistään 2013 täydennetyn perusopetuslain ja vuonna 2014 annettujen valtakunnallisten opetussuunnitelmien perusteiden myötä. (Kiilakoski 2017, 256–257.)

Vuonna 2007 voimaan astuneen perusopetuslain uudistuksen (Laki perusopetuslain muuttamisesta 239/2007) myötä pyritään lisäämään oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksia. Jokaisessa koulussa tulisi olla oppilaskunta tai vastaava järjestelmä, jonka kautta oppilailla on mahdollisuus saada äänensä kuuluville, ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. (Perusopetuslaki (628/1998) 47 §; Manninen 2007, 119–120.) 1.8.2016 voimaan astuneessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa sanotaan, että perusopetuksen tulee ”edistää osallisuutta, kestäväää elämäntapaa sekä kasvua demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyteen” (OPS 2014, 18). Mutta vaikka oppilaskuntatoiminta on lain velvoittamaa ja kirjattu eri asiakirjoihin, ei se vielä tarkoita sitä, että toiminta olisi todella osallistavaa (Manninen 2007).

Nuoruuteen suhtaudutaan usein ulkoisesti ja ongelmakeskeisesti, ja asioita katsotaan aikuisten ja viranomaisten suunnasta. Ongelmakeskeisyys on selitettävissä osittain sillä, että sosiaalityöntekijöiden on ymmärrettävä niiden asioiden luonnetta ja alkuperää, joita he työssään nuorten parissa kohtaavat. Nuorisososiaalityön kenttää kuvastaa

hyvin se, että osalla nuorisoa ongelmat ovat moninaistuneet ja hankaloituneet, perheen, koulun ja muiden instituutioiden kontrolli on vähentynyt, ja ajan hengen mukaisesti nuorten itsenäisyys on lisääntynyt. Muodollisen kontrollin vähennyttyä muutokset ja kehityksen kipupisteet, mitä nuori elämässään kohtaa, ovat vaikeita hänelle itselleen, mutta myös vanhemmille ja viranomaisille. Ne nuorten ongelmat, jotka eivät vaadi välitöntä puuttumista, eivät usein saa työskentelytilaa sosiaalityössä. Vaikka sosiaalityössä usein keskitytään nuorten ongelmiin, niitä ei tulisi ottaa annettuina. Sosiaalityöntekijöiden tulisi ottaa huomioon se, että he ovat myös itse mukana tuottamassa tietoa nuorista ja heidän kohtaamista ongelmista sekä niihin esitetyistä ratkaisuksista. Työntekijöiden ei tulisi luottaa yksinomaan muiden näkemyksiin nuoren ongelmasta, vaan pyrkiä ymmärtämään sitä, mitä nuoren kokemukset merkitsevät nuorelle itselleen. (Smith 2008.) Myös Lape-hankkeessa tehdyissä tutkimuksissa on tuotu esille lasten (ja nuorten) näkymättömyyttä sosiaalityössä ja perhepalveluissa. Kehittämistyön tietoperustan tueksi muutosohjelmassa on tavoitteena kerätä laajasti tietoa lasten ja nuorten palvelukokemuksista.

Samalla tavoin kuin sosiaalityössä myös omassa tutkimuksessani joudun pohtimaan (tutkimus)eettisinä kysymyksinä sitä, miten tutkimuksessani käsittelen nuoria ja heidän osallisuuttaan. Pohdin, osallistunko itse omalla tutkimuksellani nuoria herkästi leimaavaan keskusteluun ja pystynkö tuomaan esiin osallisuutta muunakin kuin pelkästään syrjäytymisen vastaparina. Jatkan pohdintaa ja siirryn seuraavaksi avaamaan omaa tutkimusasetelmaani nuorten arjen osallisuudesta.

3.4 Arjen osallisuus tutkimuksen lähtökohtana

Nuoret omalla toiminnallaan luovat arkea ja osallisuutta omassa arjessaan. Tässä tutkimuksessa tulee näkymään se tosiasia, että nuorten osallisuus vaihtelee arjen tilanteissa. Minua kiinnostaa nuorten arjen osallisuus. Olen tehnyt laajahkon taustatyön tutkiakseni taustoja sille miten nuoruutta on ymmärretty ja tulkittu. Tutkimukseni aineiston kohderyhmänä yhdeksäsluokkalaiset elävät Robert Havighurstin määritelmän perusteella keskinuoruutta (15–18-vuotta). Esimerkiksi perheellistyminen on hyvin harvinaista vielä tässä ikäjoukossa. Heidän kohdallaan tärkeämmiksi muodostuvat kysymykset, joita johdannossa viittaamani Jatta Herranen ja Päivi Harinen

(2007) pohtivat eli kuinka hyvin harkittuja valintoja ja päätöksiä yhteiskuntamme odottaa peruskoulun päättäviltä nuorilta.

Tarkastelen tutkimuksessani nuorten arjen osallisuutta alun perin Erik Allardtin luoman hyvinvointiteorian kautta. Kestilä ym. (2015) ovat käyttäneet omassa tutkimuksessaan nuorten arjenhallinnasta Allardtin teoriaa, jossa hyvinvoinnin kolme ulottuvuudesta ”having ilmentää taloudellista elintaso, ”loving” sosiaalisia suhteita sekä ”being ja ”doing” itsensä toteuttamista ja arjen käytännön toimia. Luvussa 3.2 esittelemäni osallisuuden tarkastelu ”having, ”acting” ja ”belonging” tulevat omassa tutkimuksessani kattamaan monimuotoisesti nuorten arjen osallisuuden kysymyksiä. Allardtin teoriassa having ilmentää taloudellista elintaso, Raivion ja Karjalaisen tapaan sisällytän siihen nuorten terveyden ja hyvinvoinnin kysymykset. Mielestäni ne ovat yhdeksäsluokkalaisten tärkeintä ”pääomaa”, koska taloudellisesta itsenäisyydestä ja pärjäämisestä on 15-vuotiaiden kohdalla vielä aikaista puhua. Toisaalta olisi voinut päätyä samaan kuin Konu (2002,46), joka on määritellyt kokonaan oman health-kategorian, koska hänen koulun hyvinvointimallissaan terveys nähdään voimavarana. Poiketen Konun tutkimuksesta omassa tutkimuksessani ei ole tavoitteena suoranaisesti etsiä voimavaroja. Toisena ulottuvuutena acting ulottuvuus tutkimuksessani kattaa nuorten osallistumisen oman perheen, kaveripiirin ja harrastustoiminnan ulkopuoliseen toimintaan ja kolmas ulottuvuus belonging rinnastuu Allardtin teorian loving ulottuvuuteen.

Tutkimukseni yhdeksäsluokkalaiset elävät nivelvaiheessa. Nivelvaihe voidaan ymmärtää suppealla tavalla, jolloin puhutaan kahden koulutusmuodon välissä olevasta taitekohdasta. Nykyisin nivelvaihe mielletään kuitenkin laajana siirtymävaiheena, jonka kuluessa nuori alkaa suunnitella omaa jatkokoulutustaan, selkeyttää valintojaan ja lopulta hakeutuu jatkokoulutukseen (Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio 2005). Osalle nuorista kysymys on monimuotoisesta elämänvaiheesta, johon sisältyy haaskelua, haparointia ja eri elämänsfäreillä kulkemista. Nuoriin kohdistuneet ohjelmat nuorisotyössä ovatkin viime vuosikymmenten aikana keskittyneet yhä enemmän positiivista kehitystä tukevaan viitekehykseen, jolloin avainasemassa ovat osallisuuden lisääminen, sosiaalisten taitojen harjoittaminen ja ystävyysuhteiden rakentaminen. Sosiaalisten taitojen harjoittamisen lisäksi myös mentorituella ja positiivisen nuorisokulttuurin vahvistamisella on koettu olevan myönteisiä vaikutuksia nuorten itsetunnolle, ystävyysuhteiden

luomiselle, sosiaalisten taitojen saavuttamiselle ja kouluun kiinnittymiselle (Moody ym. 2003¹⁰). Nuorten osallisuuden kokemukset puolestaan vaikuttavat positiivisesti koettuun terveydentilaan ja kokemukseen koulusta sekä ongelmien ratkaisukykyyn (Morton ym. 2012¹¹). (ks. Muukkonen ym. 2014.)

Toimintaympäristö vaikuttaa osallisuuden rakentumiseen. Nuorille tärkeää on kasvuympäristöstä saatava tuki. Tutkimusten mukaan, joita luvussa 2.4 esitin, vanhempi-lapsi-suhteen ja toverisuhteiden välillä on molemminsuuntaista vaikutusta. Nuorisotutkija Wierengan (2009) mukaan nuoret tavoittavat resursseja nimenomaan luottamusuhteiden kautta. Luottamukselliset sosiaaliset lähteet voivat löytyä nuoren perhe- ja kaveripiiristä, virtuaalisista ja reaalista vapaa-ajan yhteisöistä, kouluista, työpaikoilta ja instituutioista. (Mt., 62, 147–159.) Tutkimukset ovat johdonmukaisesti osoittaneet sosiaalisen tuen ja merkityksellisen aikuisen tärkeyden nuorten elämässä (Rueger ym. 2010¹²) (ks. Muukkonen ym. 2014.) Mahdollisuuksia on aina näkyvissä enemmän niille nuorille, joilla on hallussaan enemmän resursseja kuten perheen taloudellista ja emotionaalista tukea, sosiaalisia verkostoja, sekä koulutusmarkkinoilla oikeanlaista pääomaa.

---

¹⁰ Moody, Kimberly A. & Childs, Janis C. & Sepples, Susan B. 2003: Intervening with At-risk Youth: Evaluation of the Youth Empowerment and Support Program. *Pediatric Nursing*, 29(4), 264–270.

¹¹ Morton, Matthew H. & Montgomery, Paul 2012: Empowerment-based non-formal education for Arab youth: A pilot randomized trial. *Children and youth Services Review* 34, 417–425.

¹² Rueger, Sandra Yu & Malecki, Christine Kerres & Demaray, Michelle Kilpatrick 2010: Relationship between multiple sources of perceived social support and psychological and academic adjustment in early adolescence: Comparisons across gender. *Journal of Youth Adolescence* 39, 47–61.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuskysymykset ja -aineisto

Halusin tehdä kvantitatiivisen gradun, koska koin että sosiaalityön opinnäytetöissä kvantitatiivinen tutkimus on marginaaliasemassa.. Koen Lapin alueena henkilökohtaisesti merkitykselliseksi alueeksi, ja halusin löytää sitä jollain tavalla sivuavan aiheen. Nämä kaksi yhdistyivät kun pääsin hyödyntämään valmista aineistoa eli Perhekeskustoimintamalli Lappiin -hankkeessa kerättyä kyselyaineistoa lappilaisilta yhdeksäsluokkalaisilta, jossa on kartoitettu heidän osallisuuttaan ja hyvinvointiaan

Omassa tutkimuksessani selvitän osallisuuden muotoutumista asettamalla tutkimuskysymyksiksi:

Millaista lappilaisten yhdeksäsluokkalaisten nuorten osallisuus on arjen toimintaympäristöissä?

Miten eri tavoin osallisuuden ulottuvuudet (having, acting, belonging) näkyvät nuorten arjessa?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla kuvaan sitä, millaista on lappilaisten nuorten osallisuus kyselyaineistossa. Tämä kuvaus rakentuu kun löydän aineistosta having-, acting-, ja belonging-ulottuvuuksia vastaavia väittämiä ja niistä muodostettuja summamuuttujia. Toiseen tutkimuskysymykseen etsin vastausta ristiintaulukointien ja ryhmittelyanalyysin avulla. Niiden avulla tarkastelen osallisuuden ulottuvuuksien näkymistä ja asettumista eri tavoin osaksi nuorten arkea. Pystyn löytämään nuorten arjessa osallisuuden ulottuvuuksien välistä tasapainoa sekä osallisuutta erottelevia tekijöitä.

Tutkimusongelman hiominen on sosiologi Norman Blaikien (2010, 57) mukaan usein sivuutettu aihe sosiaalitieteissä, vaikka se on minkä tahansa tutkimuksen kriittisin osa. Samaa mieltä ovat Jouko Kari ja Jouko Hiltunen (1994, 23) sanoessaan: ”Tutkimus ei ole tosiasioiden kokoamista ja niiden näytteille levittämistä, vaan vastauksen antamista tarkasti kysymykseen määrättyyn kysymykseen.” Tilanteen tarkka määrittely ei ihmistieteissä ole useinkaan mahdollista: ihmisten arki on niin monimuotoista, ettei esimerkiksi osallisuutta voi redusoida siten, että jäisi vain yksi tutki-

musasetelma. Lisäksi, kun halutaan saada usein selville jotain uutta, niin ongelmalähtöinen ajattelu antaa enemmän mahdollisuuksia uuden löytämiseen. Silloin miten muodossa esitetty kysymys voi olla apu ongelman määrittelyssä. (Muukkonen 2018, 32.) Muun muassa Blaikie (2010, 59) hahmottaa erimuotoisia kysymyksiä siten, että mitä ja miksi -kysymyksillä saadaan tulokseksi kuvailua, selittämistä, kun taas miten-kysymyksellä haetaan ymmärtämistä siihen, miten asiaan voidaan vaikuttaa. Voidaan todeta, että nuorille suunnatulla osallisuus- ja hyvinvointikyselyllä pyritään kehittämään muutosohjelman mukaisesti perheille suunnattuja palveluita sekä moniammatillista yhteistyötä. Sosiaalityössä osallisuus on ilmiö, jonka vahvistumiseen halutaan löytää mahdollisuuksia vaikuttaa.

Tutkimusaineistonani on lappilaisten nuorten osallisuus- ja hyvinvointikysely vuodelta 2018. Webkyselyn toteutusaika oli 31.1.–2.3.2018. Osallistumispyyntö lähetettiin kaikkiin Lapin kuntiin, joista vain kaksi kuntaa jättäytyi kyselyn ulkopuolelle. Kysely suunnattiin yhdeksännen luokan oppilaille, ja vastaajia oli yhteensä 440. Nuoret vastasivat kyselyyn koulussa oppitunnin aikana. Vastaajamäärään vaikutti kyselyn palveluntarjoajan järjestelmäongelma, jonka seurauksena koko aineistonkeruu jouduttiin keskeyttämään. Aineistonkeruu keskeytettiin välittömästi koulujen raportoitua ongelmasta ja se avattiin uudelleen, kun ongelma oli korjattu, noin kolmen viikon päästä aloitusajankohdasta. (Lantela ym. 2020, 26.) Lapin yliopisto toteutti kyselyn yhteistyössä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa osana Perhekeskustoimintamalli Lappiin – Integroidut monitoimijaiset palvelut -hanketta. Koko hanke on osa valtakunnallista Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Hankkeessa on kerätty sekä laadullista että määrällistä aineistoa, ja nuorille suunnattu kysely on määrällistä aineistoa. Nuoret ovat saaneet esittää näkemyksensä esitettyihin väitteisiin täysin eri mieltä–täysin samaa mieltä asteikolla tai asteikoilla ei koskaan–usein ja erittäin hyvin–erittäin huonosti. Lisäksi kyselyssä on sekä avoimia kysymyksiä että monivalintakysymyksiä. Taustamuuttujakysymyksillä on kartoitettu esimerkiksi asuinkuntaa, perhesuhteita, sisarusten määrää, perheen toimeentuloa sekä äidin ja isän pääasiallista toimintaa työelämässä.

Toimintaympäristönä koulu on vahvana kontekstina yleisesti nuorten osallisuudessa kasvuyhteisönä, sukupolvien välisen vuorovaikutuksen areenana tai demokraattisena lähiyhteisönä ja -ympäristönä, mutta en halua jättää osallisuuden käsittelyä pelkätään koulun kontekstiin. Tähän on syynä esimerkiksi se, että vasta viime aikoina koulumaailmassa(kin) on alettu huomioida myös lapset ja nuoret aktiivisina osallistujina

toimintaan. Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet koulumaailmassa ovat olleet rajoittuneita. (Manninen 2007, 119–120.) Aineisto on kuitenkin koottu nimenomaan kouluympäristössä, koska siihen on luultavammin vastattu oppituntien aikana.

Kyselyaineisto antaa mahdollisuuden tarkastella osallisuutta koulun lisäksi kaveripiirissä, harrastuksissa ja vapaa-ajan aktiviteeteissa sekä perheessä, jotka ovat aiemmin jääneet vähemmälle kiinnostukselle. Ei ole kovin paljon aikaisempaa tutkimusta muun muassa nuorten arjenhallinnasta, liki sitä tulevat esimerkiksi Kestilän, Kauppi-
lan ja Karvosen (2015) tutkimus lapsuuden elinolojen yhteydestä arjenhallintaan nuorilla aikuisilla sekä Sami Myllymäen toimittama vuoden 2015 Nuorisobarometri Arjen jäljillä. Nuorten elämänhallinnasta ja lähinnä siinä ilmenevistä vaikeuksista on tutkimuksia. Aiheen käsittelyssä tulee esiin ongelmalähtöisyys ja sitä tarkastellaan nuorten kannalta katsoen erityistilanteissa esimerkiksi sairauden tai vamman kanssa elettäessä tai esimerkiksi lastensuojelun asiakkuudessa. Myöskään nuorten osallisuuden ja arjenhallinnan välisestä suhteesta ei ole kirjoitettu kovin paljon. Arjenhallintaa ja osallisuutta pyritään yhtä aikaa vahvistamaan monilla sosiaalityön ja nuorisotyön menetelmillä, mutta harvassa ovat tutkimukset siitä, mikä on arjenhallinnan ja osallisuuden välinen yhteys, ja voidaanko lopulta edes erottaa milloin puhutaan arjenhallinnasta ja milloin osallisuudesta. Kiilakoski (2007) on nähnyt, että syrjäytymiseen puuttuminen voi parhaimmillaan auttaa nuoria takaisin kohti omaa elämänhallintaa. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan käyttämiäni taustamuuttujia ja tutkimusmenetelmiä, jotka ovat apunani tutkimusmatkallani nuorten arjen osallisuuden poluilla.

Tutkimuksessa käyttämäni taustamuuttujat ovat vastaajilta saatuja, eli niitä ei ole haettu rekistereistä, vaan ne kertovat tutkimukseen vastanneen nuoren oman käsityksen asiasta. Käytän taustamuuttujina vastaajien asuinpaikkaa, sukupuolta, harrastavuutta sekä yksinäisyyden kokemista. Monissa tutkimuksissa taustamuuttujana käytetään sosioekonomista taustaa, jolla kartoitetaan esimerkiksi nuoren vanhempien sijoittumista työelämässä. Tässä kyselyssä vanhempien sosioekonomista taustaa ei ole kartoitettu kuin sen suhteen ovatko he työelämässä, eläkkeellä, työttömänä tai opiskelijana, joten en kokenut hyödylliseksi tarkastella niiden pohjalta nuorten osallisuuskokemuksia. Myöskään nuoren perhemuotoa koskevat vastaukset, ja niistä tekemäni karkeammat luokitukset, eivät tuntuneet istuvan tutkimuskysymyksiini, joten jätin ne myös pois. Perustelen valitsemiani taustamuuttujia sillä, että näihin taustamuuttujaan liittyvissä kysymyksissä ei ole paljon vastaamattomuutta. Lisäksi ne ovat perusteltuja suhteessa osallisuuteen. Niiden huomioimisella nuoria koskevassa pää-

töksenteossa voidaan vaikuttaa syrjäytymisriskin muodostumiseen, jos eroja paljastuu.

Olen luokitellut tarkastelua varten kunnat isommiksi alueiksi, koska vastaajamäärät pienissä kunnissa jäävät niin pieniksi, että yksittäisen vastaajan tiedot voisivat olla tunnistettavissa. Lisäksi luokittelu isompiin alueisiin antaa mahdollisuuden tehdä luotettavammin vertailua. Silti joillakin alueilla vastaajamäärät jäävät alle 40 vastaajan. Rovaniemi ja Tornio pysyivät omina alueinaan, koska niistä saatuja vastauksia oli paljon suhteessa muuhun alueeseen. Muut Lapin kunnat jakautuvat Tunturi-Lapin, Itä-Lapin, Ylä-Lapin, Meri-Lapin ja Länsi-Lapin alueiksi.

Erityisesti ryhmittelyanalyysivaiheessa alueperustainen tarkastelu on kiinnostavaa, vaikka alussa emminkin sen tuottamaa leimautumisen riskiä. Vaikka tarkastelenkin lappilaisten nuorten osallisuutta kokonaisuutena, en pysty ohittamaan alueeseen liittyviä yksityiskohtia. Liitetaulukossa 1 tulee esiin se, että yli 40 % vastaajista asuu kahdessa kaupungissa, Rovaniemellä ja Torniossa. Heidän vastauksensa voivat poiketa esimerkiksi Inarissa tai Posiolla vastanneen nuoren kokemuksesta jo pelkästään palvelutarjonnan perusteella.

Sukupuoli taustamuuttujana on alttiina kritiikille vallitsevien luokitusten ylläpitämisestä, eikä ehkä aivan syyttäkään. Sukupuoli on kyselyssä kysytty nuorilta itseltään. Tytön ja pojan ohella vastaajilla oli mahdollisuus valita ”muu”. Taulukosta 1 on nähtävillä, että sukupuolensa oli ilmoittanut 404 vastaajaa, joista tyttöjä on 198 eli liki puolet, poikia 164 ja vaihtoehdon muu on valinnut 42 vastaajaa. Alueen ja sukupuolen yhteistarkastelu paljastaa, että Länsi-Lapissa tyttöjen osuus on muita alueita selvästi korkeampi (55%), ja Itä-Lapissakin jonkin verran korkeampi. Meri-Lapin vastaajista taas enemmistö on poikia, ja Ylä-Lapin vastaajissa tyttöjen ja poikien osuudet ovat samat. Tunturi- ja Itä-Lapissa vaihtoehdon muu valinneiden vastaajien osuus on korkein, noin 18–21%. (liitetaulukko 2)

Otin yksinäisyyden kokemuksen taustamuuttujakseni, jota käsittelen kahden eri väittämän kautta. Olen luokitellut uudelleen viisiportaisella asteikolla annetut vastaukset kolmiportaisiksi. Vastaukset vastausasteikon kummassakin ääripäässä yhdistin ”samaa mieltä” ja ”eri mieltä” vastauksiksi. Ensimmäiseen väittämään olen yksinäinen, 65 % vastaajista on vastannut, etteivät koe itseään yksinäisiksi ja yksinäisiksi itsensä kokevat 17 % vastaajista. Toisen väittämän, pidän yksin olemisesta, kanssa samaa mieltä on niukka enemmistö vastaajista (40 %). Tähän väittämään on selkeästi ollut

vaikeampi vastata, koska yksin oleminen ei joka tilanteessa ole mieluista. Näillä kahdella väittämällä voin tarkastella sitä, keillä nuorilla yksinäisyys on omasta tahdosta riippumatonta yksin olemista. (liitetaulukko 3)

Harrastavuus taustamuuttujana sisältää nuoren oman käsityksen, koska tässä kyselyssä toisin kuin muun muassa nuorisobarometreissa, harrastamista ei ole määritelty. Nuoret voivat tulkita harrastamisen pelkästään järjestetyssä toiminnassa mukana olemiseksi. Harrastamisen hyötyjä tutkitaan ahkerasti muun muassa vapaa-aikatutkimuksissa. Vuoden 2020 tutkimuksessa yhdeksän kymmenestä vastaajasta kertoo harrastavansa jotakin. Harrastaminen on yhtä yleistä tyttöjen ja poikien keskuudessa eikä asuinympäristöllä juurikaan ole vaikutusta harrastavuuteen. (Salasuo ym. 2021, 37.) Tässä kyselyssä vastanneista 69 prosenttia ilmaisi harrastavansa ja 31 % on vailla harrastusta. (liitetaulukko 4) . Käyttääkseni harrastavuutta taustamuuttujana luokittelin vastaajat kahteen luokkaan harrastaviin ja ei-harrastaviin. Olen käyttänyt taustatietona kysymyksestä 37 kohtaa ”Minulla on harrastus tai useita harrastuksia”, johon on vastattu täysin eri mieltä- täysin samaa mieltä asteikolla. Yhdistin eri mieltä vastaukset siihen, että nuori ei harrasta ja samanmielisyyttä kuvaavat vastaukset siihen, että nuori harrastaa.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Lauri Nummenmaan (2009, 23) mukaan tutkimusmetodologialla tarkoitetaan niitä sääntöjä ja ohjeita, joita tutkijan on syytä noudattaa tieteellistä tutkimusta tehdessään. Tutkimusotteeni on kvantitatiivinen, jota käytetään melko paljon sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä, joskin sen käyttö ei ole ongelmattonta. Sosiaalityön ytimessä ovat kuitenkin normatiiviset kysymykset siitä, miten tulisi elää ja miten toimia. Toisaalta taas tilastollisen tutkimuksen taustalta paljastuu oletus siitä, että ihmisten tulee sopeutua yhteiskunnan tarpeisiin pikemmin kuin yhteiskunnan muuttua paremmin ihmisten tarpeita vastaavaksi. Pulmallista on sekin, että kvantitatiivisen tiedon tuottamisen rationaliteetit ovat ohjanneet nuorisopoliittista keskustelua ja nuorisopoliittisia toimenpiteitä nuorten omien kokemusten laadullisten tulkintojen jäädessä paitsioon (Kiilakoski 2014, 24). Helnen ym. (2021, 15) mukaan ylhäältäpäin laskeminen ei ole riittävä keino hyvinvoinnin edistämiseksi ja huono-osaisuuden vähentämiseksi: Yksinkertaisilla jakaumilla ja keskiarvon kaltaisilla tunnusluvuilla voi olla jopa nuoria

leimaavia seurauksia niin, että he typistyvät ”syrjäytyneiksi” kansantalouden kulleriksi. Tietenkin haluan välttää typistämästä nuoria pelkiksi tilastonumeroiksi, ja löytää selittäviä arjen tekijöitä osallisuuden kysymysten taakse tästä aineistosta kuten myös muusta tutkimuksesta.

Mikko Ketokiven (2009, 43) mukaan teorian ja empirian linkittäminen on yksi tieteellisen tutkimuksen kriittisempiä ja vaikeimpia vaiheita. Jotta teoreettisesta argumenttia voidaan tarkastella empiirisesti, sen sisältämät käsitteet on määriteltävä ja operationalisoitava. Teoreettiset käsitteet täytyy siis kääntää havaintojen kielelle ja siirtää teoria tasolta empiiriselle tasolle. Marja Alastalo (2005, 157) toteaa, että operationalisoinnin kuvaaminen on tärkeää, koska sen avulla mittaaminen tehdään läpinäkyväksi ja mahdolliseksi arvioida. Käyttäessäni valmista aineistoa en joutunut tekemään operationalisointia sanan varsinaisessa merkityksessä vaan pikemminkin miettimään asiaa toisinpäin. Parhaimmassa tapauksessahan valmis aineisto valitaan tutkimusongelman ja teoreettinen viitekehyksen ehdoilla. Käytännössä tämä on usein toisinpäin. (Keckman-Koivuniemi & Kleemola 2006, 15.) Niin kutsuttua sekundääri-aineistoa käyttäessäni, käyttöni saama tutkimusaineisto ei ole välttämättä paras mahdollinen aineisto vastaamaan tutkimusongelmaani; aineistoa ei välttämättä ole kerätty kaikista minua kiinnostavista asioista tai mittaukset on tehty epätarkemmin kuin olisin halunnut. Valmiin aineiston käyttökelpoisuuden lisäämiseksi luokittelin muuttujia uudelleen ja muokkasin tutkimuskysymyksiä paremmin valmiiseen aineistoon sopivaksi.

Kuulan (2006, 227–228) mukaan aineistojen jakaminen ja yhteiskäyttö ovat tiedeyhteisölle ominainen toimintatapa. Perusteita tutkimusaineistojen arkistoinnille ja pitkäaikaiselle käytölle on useita. Aineistojen kerääminen ja käsittely tutkimuskäyttöön edellyttävät paljon sekä teknistä että työvoimaresursseja. Siksi on järkevää esimerkiksi lisätä jo kerättyjen aineistojen mahdollisimman laajaa uudiskäyttöä alkuperäisen tutkimuksen valmistuttua. Analysoitujakin aineistoja voi tarkastella uusista näkökulmista; tiettyyn tarkoitukseen kerätylle aineistolle voidaan asettaa alkuperäisestä poikkeavia tutkimuskysymyksiä tai aineistoon voi soveltaa uutta analyysimenetelmää. (Mt., 228.). Olen hyödyntänyt näitä perusteita tehdessäni valinnan käyttää valmista aineistoa tutkimuksessani.

Päädyin Raivion ja Karjalaisen mukaiseen osallisuuden jaotteluun; having, acting ja belonging. Analyysin aloitin pohtimalla sitä, mitä puolia nuorten osallisuudesta liitän

kuhunkin ulottuvuuteen. Omaan teoreettiseen tutkimusasetelmaani nojaten, rakennan nuorten having-ulottuvuuden heidän kokemalleen arjenhallinnan tunteelle ja hyvinvoinnille, johon liittyvät elämäntavat, mieliala ja terveys. Myös Erik Allardt (1976) on sisällyttänyt terveyden having-kategoriaan. Toisin kuin Raivion ja Karjalaisen (2013) mallissa (ks. kuva 1) en pysty oletamaan yhdeksäsluokkalaisten pärjäävän taloudellisesti itsenäisesti, joten taloudellinen pärjääminen ei ole kohderyhmälleni vielä ajankohtaista having-ulottuvuudessa, ja se jäi siitä pois. Belonging-ulottuvuuteen liitän nuorelle merkitykselliset ihmissuhteet. Tarkastelussa ovat nuorten suhteet perheen ulkopuolisiin aikuisiin, oman perheen sisäiset suhteet sekä kaverisuhteet. Acting-ulottuvuuteen liitän nuorten osallistumisen koulussa, omassa kotikunnassa ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan vaikuttamiseen.

Käyttämässäni aineistossa on useita samaan aihealueeseen liittyviä kysymyksiä. Tutkin faktorianalyysin avulla, onko aineistosta löydettävissä kolme edellä esittämääni hyvinvoinnin ulottuvuutta. Nummenmaata (2009, 396) lainaten faktorianalyysi on kehitetty menetelmäksi useiden muuttujien samanaikaisen yhteisvaihtelun tarkastelamiseen ja sillä on pitkä historia tieteellisen tutkimuksen teossa. Faktorianalyysi on monimuuttujamenetelmä, jonka avulla pyritään löytämään muuttujajoukosta yhteisiä piirteitä tai ulottuvuuksia. Faktorianalyysi on nykyään helppo toteuttaa tilastollisen ohjelman kuten käyttämäni SPSS-ohjelman avulla, mutta se vaatii tutkijalta teoreettista harkintaa huomattavasti enemmän kuin miltä se saattaa vaikuttaa. (Nummenmaa 2009, 396.) Päädyin käyttämään faktorianalyysia, koska tutkimani osallisuus on yhteiskunnallisena ilmiönä samankaltainen kuin esimerkiksi sosiaalisuus tai älykkyys, abstrakti käsite, jota on mitattava monilla erilaisilla kysymyksillä. Jokivuori ja Hieta (2007, 112) täsmentävät vielä faktorianalyysin olevan yleensä välivaihe ja apuväline, josta analyysia jatketaan summamuuttujien avulla. Käyttämässäni aineistossa kysymykset on jaoteltu erilaisiin teemoihin ja teemat ovat otsikoitu seuraavasti: Osallisuus ja vaikuttaminen, Arjen sujuvuus ja koulunkäynti, Perhe- ja kaverisuhteet, Hyvinvointi sekä Vapaa-aika ja harrastukset. Faktorianalyysilla pyrin selvittämään, millä osallisuusmuuttujilla on keskenään samankaltaista vaihtelua, ja toisaalta mitkä muuttujat ovat toisistaan riippumattomia. Muuttujat, joilla on samankaltaista vaihtelua keskenään, mutta jotka ovat toisista muuttujista riippumattomia, yhdistetään faktoreiksi. (Nummenmaa 2009, 397.) Koen, että olen joutunut tekemään poikkeuksellisen paljon työtä löytääkseni aineistosta omaa tutkimustani palvelevat kysymykset

kuvaamaan osallisuuden eri ulottuvuuksia, koska aineisto on luultavasti koottu hie-
man erilaiset tutkimusintressit mielessä.

Tein faktorianalyysin, jossa saatua faktoriratkaisua pyritään yleensä rotatoimaan tul-
kinnan helpottamiseksi, esim. nk. Varimax-rotatiolla, jota käytin, pyritään ratkai-
suun, jossa muuttujien lataukset faktoreilla ovat mahdollisimman suuria tai pieniä.
Esko Leskinen ja Jorma Kuusinen (1991, 296) ovat kritisoineet Varimax rotaation
käyttämistä kasvatus- ja yhteiskuntatieteessä, koska ilmiöiden todellinen rakenne on
harvoin sellainen, jota pystyttäisiin suorakulmaisella rotatiolla hakemaan. Hair ym.
(1998¹³, 110–111) tuovat esille, että ei ole olemassa erityisiä sääntöjä sen suhteen,
pitäisikö tutkijan valita jokin tietty suora tai vino rotaatiomenetelmä. Heidän mu-
kaansa jos tutkimuksen tavoitteena on vähentää muuttujien määrää, riippumatta siitä
miten merkityksellisiä tuloksena olevat faktorit ovat, sopiva valinta olisi suora rotaa-
tio. Myös siinä tapauksessa jos tutkija haluaa tiivistää suuren muuttujajoukon pie-
nempään määrään korreloimattomia muuttujia jatkoanalysoitavaksi regressioanalyy-
sissä tai muissa ennustemalleissa, heidän mielestään suora rotaatio on paras. (Silén
2021, 121.) Rotaation valintaan vaikuttaa myös tutkijan oma harkinta; koin, että
valitsemani rotaatio muodosti selkeimmän lopputuloksen, joka tukee myös omaa
ymmärrystäni ja muistikuvaani arjesta lappilaisena yhdeksäsluokkalaisena. Kaikki
tekemäni frekvenssijakaumat ovat tutkimukseni liitteessä 2.

Abstraktia käsitettä mitataan käsitteen eri puolilta erilaisilla osamittareilla, ja nämä
on tarkoituksenmukaista yhdistää yhdeksi kokonaismittariksi. Teknisenä keinona
tässä käytetään summamuuttujaa. Reliaabeliuden kannalta summamuuttujan muodos-
taminen on myös tarkoituksenmukaista, sillä satunnaisvirheet kumoavat tällöin toisi-
aan ja tulos tarkentuu. (Alkula ym. 1999.) Alkuperäiset muuttujat yhdistetään ja use-
at muuttujat, joilla on samankaltaisia ominaisuuksia sisältämä tieto, tiivistetään yh-
deksi muuttujaksi. Joko näiden muuttujien havaintoarvot lasketaan yhteen tai muut-
tujien havaintoarvoista lasketaan keskiarvot kuten itse tein. Summamuuttujia muo-
dostaessa on tärkeää, että ne muuttujat, jotka yhdistetään mittaavat samaa ominai-
suutta. Summamuuttujia kannattaa tutkimuksessa käyttää, jos muuttujat selvästi mit-
taavat samaa ominaisuutta ja yksittäisten muuttujien tarkasteleminen ei ole mielekäs-
tä. (Nummenmaa 2009, 161–162.)

---

¹³ Hair, Joseph F. Jr. & Anderson, Rolph E. & Tatham, Ronald L. & Black, William C. 1998:
Multivariate data analysis. Fifth edition. Prentice Hall. New Jersey.

Vastausvaihtoehdot viisiportaisella asteikolla vastattavien väittämien osalta yhdistin tätä tutkimusta varten kolmiportaisiksi. Vastaukset vastausasteikon kummassakin ääripäässä yhdistin ”samaa mieltä” ja ”eri mieltä” vastauksiksi. Väittämistä esitän prosenttijakaumat ja käytän kuvaavina menetelminä bloxplot-kuvioita, pylväsdiagrammeja sekä ristiintaulukkoja. Kuvioiden etuna on tiedon esittäminen tiivistetyssä mutta lukijaystävällisessä muodossa.

Toinen käyttämäni päätutkimusmenetelmä tutkimuksessani on ryhmittelyanalyysi. Ryhmittelyanalyysin tarkoitus on ryhmittää tutkittavia kohteita siten, että ryhmän sisäiset erot ryhmittelyssä käytettyjen muuttujien suhteen olisivat mahdollisimman pienet. Ryhmien välisten erojen tulisi sen sijaan olla mahdollisimman suuret. Tarkoituksena on löytää havaintoja, jotka ovat toistensa kaltaisia. Ryhmittelyanalyysissa ryhmiä ei ole valmiiksi muodostettu vaan ne pitää etsiä. (Toivonen 1999, 341; Nummenmaa 2009, 428.) Etsin ryhmiä muodostamieni osallisuuden ulottuvuuksien avulla.

4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseeni liittyviä eettisiä näkökulmia lähinnä kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma liittyy nuoriin vastaajiin tiedontuottajina, ja toinen näkökulmani sellaisen aineiston käyttöön, joka ei ole oma keräämäni. Lähdän liikkeelle nuorista kohderyhmänäni sekä käsittelen yleisiä tutkimuseettisiä periaatteita, jotka ovat läsnä kaikessa tutkimuksessa. Lopuksi käsittelen omaa aineiston käsittelyäni.

Johdannoksi eettiseen pohdintaan lainaan Sirpa Kannasojaa ja Anu-Riina Svenliniä (2011). Heidän mukaansa keskusteluun lasten ja nuorten tutkimukseen osallistumisesta sosiaalityössä liittyy eettinen jännite, jonka toista puolta hallitsee puhe osallistumisesta ja osallistamisesta, toista puhe suojelua tarvitsevasta lapsesta. (Mt., 275.) Osallistumisen ja suojelun kysymykset ovat läsnä sekä sosiaalityön tutkimuskontekstissa että käytännön sosiaalityössä; Johanna Hurtigin (2006, 192) mukaan ne määrittävät lasten ja nuorten tiedontuottamisasemaa sekä sitä miten lasten ja nuorten tietoa käytetään. Lasten ja nuorten osallistuminen tutkimuksiin on lainsäädännössä suojat-

tua, tarkoituksena luonnollisesti turvata heidän oikeutensa osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti ja tietää mihin ovat suostuneet. Voidaan sanoa, että lasten ja nuorten tutkimuksessa etiikka ei liity vain siihen mitä tutkitaan vaan myös miten tutkitaan ja raportoidaan (Laukkanen ym. 2018, 76).

Riitta Vornasen (2001, 54, 56) mukaan tärkeä kysymys nuoriin kohdistuvassa hyvinvointitutkimuksessa on se, miten käsitämme nuoruusikäisen väestön. Ikään liittyvät kohdennukset ja rajaukset ovat olennaisia, kun kyselytutkimusta tehdään tietyn ikäisille nuorille. Lapset ja nuoret kypsyvät eri tahtia, joten ikärajoihin ei kannata kovin paljon tuijottaa. Nuorisotutkimuksen kentällä onkin yleisempää, että tutkimuksen oikeutus haetaan nuorilta itseltään (Vehkalahti ym., 2010, 16). Itse miellän oman tutkimukseni seikkailevan nuorisotutkimuksen ja sosiaalityön välimaastossa. Omassa tutkimuksessani taiteilen myös yksilöllisen ja yhteisöllisen näkökulman välillä kun painotan nuorten yksilöllistä elämäntapaa ja -valintoja, ja toisaalta taas puhun nuorista yhdeksäsluokkalaisista määrällisen aineiston tapauksina. Sosiaalityössä kohdejoukkoani ajatellaan alaikäisinä ja lapsina. Perustelu tulee luonnollisesti lainsäädännöstä, koska Lastensuojelulain puitteissa kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia ja nuorilla viitataan tavanomaisesti 18–24-vuotiaisiin (mm. Cederlöf 2007).

Vornanen (mt., 36) on todennut, että lasten ja nuorten näkökulman esille tuominen on usein hyvinvointitutkimuksen haasteellisin osa. Ensinnäkin on haasteena saada lapset ja nuoret kiinnostumaan tutkimukseen osallistumisesta. Lisäksi tulee esiin myös se, kuinka aikuinen voi määritellä lapsen hyvinvoinnin tai hyvän lapsuuden ehdot. Susanna Helavirran (2011, 22, 24, 27) mukaan samalla kun lasten ja nuorten hyvinvointia, ja miksei osallisuuttakin yhtä lailla, käsitellään, joudutaan aina määrittämään myös se mikä on normaalia ja hyväksyttävää. Julkinen ja tieteellinen keskustelu nuorista on ollut ristiriitaistakin, koska nuorten aikuiseksi kasvamiseen on aina liittynyt pelkoja, ongelmia ja toiveita (Autio & Paju 2005).

Tutkimusta tehdessäni olin ja olen tyytyväinen eniten siihen, että kyselyyn ovat mitä todennäköisimmin vastanneet nimenomaan nuoret itse. Heidän maailmankuvansa ja aikuisten käsitys heidän maailmankuvastaan ovat erilaisia, joten vanhemmilta saatu tieto lapsestaan voi olla vinoutunutta tai harhaista (Lahikainen 2011, 33). Esimerkiksi terveydentilaa arvioitaessa nuoret ovat yleensä kriittisempiä kuin huoltajansa ja arvioivat oman vointinsa huonommaksi (Mäki 2012, 91). Mielestäni kyselytutkimuk-

set nuorille ovat kuitenkin käyttökelpoinen tapa tietojen keräämiselle isolta määrältä vastaajia.

Lapsilla on taipumuksena pyrkiä vastaamaan aikuisen odotuksiin ja toiveisiin ja vastaamaan kyselyissä tai haastattelutilanteissa niin kuin olettavat heiltä odotettavan (Karlsson 2006, 183). Nuori osaa pitää halutessaan monia asioita sisällään toisin kuin pieni lapsi, jonka kontrollijärjestelmä ei ole vielä niin kehittynyt. Nuori voi jättää esimerkiksi jotain kertomatta, koska ei halua puhua asiasta tai ei näe asian merkitystä (Aaltonen ym. 2003, 105). Tiedän sen myös omasta kokemuksesta, itsekin kyselyihin nuorena vastanneena. Kirjoitan omassa tutkielmassani nuorten osalta siitä kuinka oman mielipiteen esittäminen voi olla vaikeaa, ja oman mielipiteen esittäminen on yksi osallisuuden muoto. Tässä tutkimuksessani toivoisin voivani saada esitettyä nuorten esiin tuoman mielipiteen siten, ettei se leimaisi nuorta, vaikka hän ei kenties ole kiinnostunut omista vaikuttamismahdollisuuksistaan tai vaikka se ei ole ollut hänelle mahdollista tai hän ei ole jaksanut ottaa niistä selvää.

Eettiset kysymykset tutkimuksessa näyttävät erilaisilta, jos niitä katsotaan nuorten suojele näkökulmasta kuin jos painotetaan nuorten oikeutta osallistua (Taavetti & Lehtonen 2018, 280). Koska erityisiä ikään perustuvia juridisia vaatimuksia tutkimusetiikalle asettaa vain alaikäisten, alle 18-vuotiaiden nuorten tutkimus osallistumisen voidaan ajatella lisäävän lasta tai nuorta suojaavia tekijöitä (Kannasoja, Svenlin 2011, 276). Lasten tutkimukseen osallistumista perustellaan yleisesti viitaten Lasten oikeuksien yleissopimuksen (LOS) 12. artiklaan, joka korostaa lapsen oikeutta osallistua ja ilmaista vapaasti omat näkemyksensä. Suojelun lähtökohtana taas on samaisen sopimuksen 19. artikla, jonka mukaan lasta on suojeltava vahingoittamiselta ja huonolta kohtelulta. Tutkimuskontekstissa tämä tarkoittaa tutkimuksesta aiheutuvien haittojen ennakoimista ja niiden minimointia sekä lasten yksityisyyden ja turvallisuuden takaamista tutkimustilanteissa. Käyttämässäni aineistossa ei nähdäkseni ollut kysytty sellaisia arkaluonteisia aiheita, joiden takia olisi pitänyt ajatella haittojen minimointia esimerkiksi sensuurin muodossa. Kaikki vastaajat ovat saaneet nähdä kaikki kysymykset, vaikka kaikkiin heidän ei ole tarvinnut välttämättä vastata. Kenen kanssa asut? tyyppinen kysymys voi aiheuttaa Kannasojan ja Svenlinin (mt., 278) mukaan aiheuttaa jollekin lapselle suurta mielipahaa ja kiusaantuneisuutta. Jos esimerkiksi vanhempien avioero tai sijaisperheeseen muutto on ollut nuorelle kovinkin ajankohtainen asia, on hän saattanut joiltain osin jättää vastaamatta. Tutkimusky-

symyksiensä suhteen ollaan mielestäni kuitenkin aina siinä tilanteessa, että jos ei mitään koskaan kysyttyä, ei saada vastauksiakaan.

Tutkimusta tehdessäni mietin, mitkä ovat tavoitteeni ja toisaalta mitä hyötyä tutkimukseni tekemisestä on lappilaisille nuorille. Oleellista on saada tutkimuksen avulla aikaan myönteisiä muutoksia ja lisäämään esimerkiksi lasten ja nuorten vaikuttamis- ja toimintamahdollisuuksia (Kannasoja & Svenlin 2011, 280). Nuorisosta käytävässä keskustelussa nuorten omat näkemykset usein jäävät katveeseen. Yksi keskeinen lisäarvo, jota nuorilta kerätty tilastoaineisto tuo keskusteluun, on nuorten oman äänen esiin nostaminen ja sitä kautta moniäänisyyden lisääminen. Sosiaalityö on enemmän hajontojen kuin keskiarvojen tiedettä, joten se on lähtökohtaisesti paitsi ymmärtävää myös kyseenalaistavaa ja kriittistä (Hokkanen 2009, 316). Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan tutkimuksen eettisiä kysymyksiä ajatellen sosiaalityötä ja sosiaalityön tutkimusta.

Anneli Pohjolan mukaan sosiaalityön tutkimuksessa korostuvat inhimillinen vuorovaikutus sekä yhteydet ihmisten vaikeisiin elämäntilanteisiin ja samalla usein arkaluonteisiin henkilökohtaisiin kysymyksiin, eikä niiltä vältytä edes rakenteellisemmiskaan tarkasteluissa (Pohjola 2003, 54), eikä kvantitatiivisessa tutkimuksessaan. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen aiheet ovat arkaluontoisia. Sosiaalityön opiskelijana olen vähän kuin oikeutettu tarttumaan sensitiiviseen aiheeseen. Eettisyys on sosiaalityön ydintä, ja siihen liittyy normatiivisia kysymyksiä, mitä minun tai meidän pitäisi tehdä tai miten elää (esim. Banks & Williams 2005). Sosiaalityön perustassa työtä ohjaavia arvoja ovat esimerkiksi ihmisyyden ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, oikeudenmukaisuuden ylläpitäminen sekä yksilöllisen ja yhteisöllisen hyvinvoinnin toteutuminen (Banks 2004). Sosiaalityön tutkimuksessa on joitain tutkimuseettisiä erikoispiirteitä kun mietitään tutkimuskohdetta. Koska aiheenani ovat nuoruus, osallisuus, ja arjenhallinta, tutkimuksessani saatan Pirkko-Liisa Rauhalaa ja Elina Virokannasta (2011, 236) lainaten legitimoida ”toivottomuutta” jos tutkimukseni tuo esiin sosiaalisten ja psykososiaalisten ongelmien käsittelemisen ja ratkaisemisen vaikeuksia, ongelmien pitkäkestoisuuksia esimerkiksi kasautuvaa huonosuusaisuutta tai ammatillisten käytäntöjen ja voimavarojen heikkouksia. Lisäksi heidän mukaansa tutkimuksessa tuotetulla tiedolla voi olla tutkittavia leimaavaa tai loukkaavaa vaikutusta.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnössä tutkimuseettiset periaatteet on jaoteltu kolmeen osa-alueeseen, joita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojaja. (Rauhala & Virokannas 2011, 239–243.)

Itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen takaamiseksi voidaan Pirkko-Liisa Rauhalan ja Elina Virokankaan (mt., 241) mukaan määritellä ohjeita, joissa korostetaan tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta. Lastensuojelulain mukaan lasta on kuultava hänen täytettyään 12 vuotta. 12-vuotias voi tehdä itse päätöksen osallistua tai olla osallistumatta tutkimukseen ilman, että hänen vanhemmiltaan kysyttäisiin lupaa alustavasti. Tässä tutkimuksessa vastaajat ovat 15-vuotiaita, joten näen, että kyselyyn vastaamisessa ei ole tässä suhteessa ollut mitään arveluttavaa, vaan nuori on voinut itse päättää, osallistuuko kyselyyn vai ei. Vaikka en itse kerääkään aineistoa, on hyvä kuitenkin tiedostaa, että aineiston keräämisvaiheessa tilanne, jossa tutkittavat ovat päättäneet vastaavatko vai eivät, ei välttämättä ole ollut vapaa paineista. Vastaajat eivät välttämättä tiedä tai pysty arvioimaan, mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa ja mitä siitä koituva hyöty tai huonoimmassa tapauksessa haitat ja riskit heille merkitsevät. Nuoret kuuluvat ryhmänä erityisen haavoittuvien tutkittavien ryhmään, joiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen esiintuominen tutkimuksen teossa on tärkeää. (Mt. 241–242.)

Yksityisyyteen ja tietosuojaan liittyviä ongelmia voidaan ennakolta säädellä paremmin kuin itsemääräämisoikeuden takaamista ja vahingoittamisen välttämistä. Usein tutkittaville todetaan etukäteen, että raporteissa tutkittavilta saatua aineistoa käsitellään siten, ettei tunnistamisen vaaraa ole. Tästä ei kuitenkaan ole takuita, etenkin jos kyseessä on hyvin pienten ryhmien tutkiminen. (Mt. 242.) Jos nuorten Lape-kyselyn tietoja tarkasteltaisiin kuntakohtaisesti, pienten Lapin kuntien kohdalla tilanne voisi vastaajien vähyyden vuoksi olla se, että yksittäisen nuoren antamat vastaukset voisivat olla tunnistettavissa. Tutkittavien tunnistamiseen liittyvien seikkojen karkeistaminen on kuitenkin yksinkertaisesti toteutettavissa ja tunnistaminen siten estettävissä (mt., 243). En käsittele ihan jo pienten vastaajamäärienkin takia tuloksia kuntakohtaisesti.

Anneli Pohjola (2003, 55–63) on pohtinut tutkimuksen sensitiivisyyteen ja kriittisyyteen liittyviä kysymyksiä. Sensitiivisyyttä sosiaalityön tutkimuksessa hänen mukaansa on tulkinnan tekeminen siitä, mistä nykyiseen muutosta tarvitsevaan elämäntilan-

teeseen on tultu. Tässä tutkimuksessa aiheen käsittely lähtee liikkeelle siitä, miten nuoruutta on ymmärretty aikojen saatossa, ja kuinka nuorten osallisuutta on lähdetty käsitteellistämään. Lisäksi tähän tarvitaan kontekstuaalista sensitiivisyyttä, jolloin ymmärretään ihmisten ja ryhmien toimintaympäristöjen ja niihin kietoutuvien muiden tekijöiden merkitys. Puhun tutkimuksessa nuorista kuvatakseni tietyn elämänvaiheen yhdenmukaisuutta ja samanlaisuutta, vaikka se kategorisoi ja yleistää nuoria yhdeksi ryhmäksi, ihmisten toiminnan moninaisuuden ymmärtämisen sijasta. Kaiken kaikkiaan Pohjolan (mt., 62) mukaan herkkyyden ulottuvuudet tutkimuksessa kulminoituvat subjektiiviseen sensitiivisyyteen, jossa sekä tutkija että hänen ”tutkittavansa” asettuvat molemmat tutkimustoiminnan subjekteiksi. Hänen mukaansa on mahdotonta piilottaa tutkijana omaan elämäänsä ja kokemuksiinsa omakohtaisena toimijana. Tutkijana tasapainoilin jatkuvasti sen kanssa, kuinka paljon oma taustani vaikuttaa tässä tutkimuksessa, jossa on minulle hyvin paljon merkityksellisiä aiheita, kuten nuorena eläminen Lapissa, osallisuuden/osattomuuden kokemukset sekä poikkeamat elämäntilanteissa.

Tutkimukseni edustaa epäsuoraa tutkimusmenetelmää, jossa tutkija ei välttämättä koskaan kohtaa tutkimuksensa kohteita sen enempää fyysisesti kuin virtuaalisestikaan vaan tutkii heitä koskevia, yleensä muuhun tarkoitukseen koottuja tai tuotettuja aineistoja. Epäsuoraan tutkimusmenetelmään liittyvät eettiset kysymykset ovat hie-man erilaisia kuin suorissa tutkimusmenetelmissä. Keskeisellä sijalla omassa tutkimuksessani on tietojen kohtaamisen eli aineiston keräämisen, tulkitsemisen ja käyttämisen eettisyys. (Kallio 2010, 163.)

Hyvin kootun kyselytutkimuksen aineiston tulokset ovat yleistettävissä koskemaan vastaajia laajempaa nuorten joukkoa. Tiedon kerääminen ei ole yhtä helppoa kaikkien nuorten kohdalla. (Liikanen & Penttinen 2018.) Haasteena on se, jäävätkö heikoimmassa asemassa olevat nuoret kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Tässäkin aineistossa voi näkyä se, että koulusta usein poissa olevia tai ns. epäkonventionaalista elämää viettäviä nuoria ei tavoiteta kouluaikana toteutettavalla kyselytutkimuksella. (Helavirta 2011.) Mietin myös sitä kuinka paljon ja millaisia kyseenalaistamattomia oletuksia tutkimuksessa ja raportoinnissa sallitaan, ennen kuin ne alkavat nakerata selvityksen objektiivisuutta ja uskottavuutta (Myllyniemi 2018, 142). Jos otan tietyt totuuden annettuna, joudun määrittämään myös oikean tavan elää. Tutkimuksessa nuorten tyytyväisyyttä, luottamusta ja aktiivista osallisuutta yhteiskuntaan pide-

tään melko itsestään selvästi myönteisinä ja edistettävänä asioina. Näiden edistämiselle voidaan ottaa perustelu lainsäädännöstä ja toisaalta sitä voi pitää syynä sille miksi esimerkiksi kyselytutkimuksia voi kritisoida vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen tukemisesta. Jos kyselytutkimukset tuottavat tietoa päätöksentekijöiden tarpeisiin, ne usein näkevät esimerkiksi nuorten socialisaation enemmän tai vähemmän julkilausutusti myönteisenä asiana. (Mt., 143.)

Tutkimus määrittelee Anneli Pohjolan (2003) mukaan omassa toiminnassaan todellisuutta. Jo tutkimuskysymysten asettaminen täsmentää kuvaa tavasta, jolla tutkijana määritän tutkimuskohdettani. Lisäksi käsitteelliset ja teoreettiset valinnat kertovat tutkijan sitoumuksista tutkimaansa ilmiöön. Voidaan kysyä, mitä se tarkoittaa, jos kuvaan nuorten arjenhallintaa arjenhallintataitojen puutteena tai osallisuutta syrjäytymisenä, vaikka ne eivät olisikaan mitään pysyviä tiloja vaan jatkuvassa muutoksesta (vrt. Mt., 2003, 60.), ja peittävät alleen elämään liittyvän vaihtelun. Tutkimukseen kuuluu myös kriittisyys omia tehtyjä valintoja kohtaan. Opinnäytetöissä tutkimuseettiset kysymykset tyypistyvät usein yksittäisiin tietosuojakysymyksiin, joiden esittämisen tapana on lähinnä poissulkea ongelmia kuin tarkastella niitä itsekriittisesti (Rauhala & Virokannas 2011, 238). Omaa tutkimustani voin pohtia kriittisesti sen suhteen, että sen tekeminen on venynyt alkuperäisestä suunnitelmasta pari vuotta. Ajatukset ovat sen aikana voineet myös selkiytyä ja kirkastua, mutta yhtä lailla tutkimuksen venyminen on aiheuttanut itselleni päänvaivaa asioiden muistamisen suhteen. Yhtä lailla se on nakertanut myös omaa tutkijan itsetuntoani, koska on tuntunut siltä, että otan yhtä lailla askelia eteenpäin ja taaksepäin tutkimusprosessissani.

Tutkimusaiheeni on aiheena hyvin paljon tutkittu, ja sen vuoksi itselläni on ollut haasteena perehtyä tutkimuksiin, jotka ovat tutkimusaiheittani läheisiä, koska nuorisoa ja nuoruutta on tutkinut hyvin monella eri tavalla ja eri näkökulmista. Saatan hakea niistä tukea oman tutkimukseni perusteluille ja eettisille ratkaisuille, mutta tutkimuksen perimmäiset eettiset kysymykset ratkaistaan aina tutkimuskohtaisesti, eikä niitä tulisi edes yrittää ratkaista kertaluonteisesti mekaanisten lupaprosessien tai menetelmällisten valintojen avulla (Kallio 2010, 184). Tutkijalle ei riitä pelkästään se, että hän argumentoi suppeasti suhteuttamatta tulkintojaan muihin ilmiöihin tai tutkimuksiin. Tutkimuksen luotettavuutta voin omassa tutkimuksessani aina parantaa, kun löydän vastaavia ilmiöitä ja selityksiä toisista tutkimuksista. (Moilanen & Rähkä 2007, 61.) Itse mietin sitä, että osa tutkimukseni lopputuloksista on ennalta arvattavissa. Se ei kuitenkaan Sami Myllyniemen (2018, 141) tarkoita sitä, että olisin

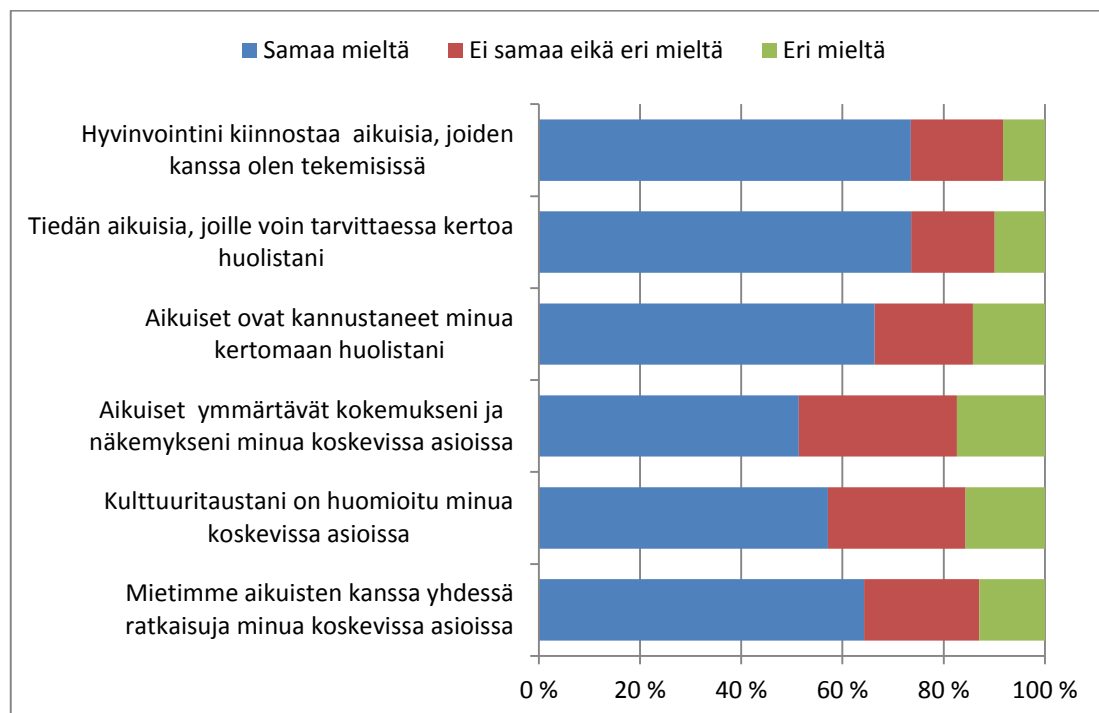
tullut tehneeksi nollatutkimusta. Tulokset, jotka vahvistavat ennakko-oletuksia, ovat hänen mukaansa yhtä arvokkaita kuin uudet ja yllättävät havainnot. Oletusten mukaiset tulokset tukevoittavat tietoa nuorten osallisuudesta ja vahvistavat luottamusta tutkimuksen reliabiliteettiin. (Mt., 141.) Sosiaalityössä ollaan usein kiinnostuneita enemmän hajonnoista kuin keskiarvoista. Itse omassa tutkimuksessani tulen kuitenkin varmasti toteamaan sen, että suurin osa nuorista elää aivan tavallista arkea, joka on heille varmasti ihan hyvä asia. Heidänkin tulee kuitenkin päästä kuulluksi, toivottavasti se tapahtuu tutkimukseni kautta.

5 Osallisuuden ulottuvuudet

5.1 Belonging

Belonging-ulottuvuuteen olen yhdistänyt kuuluvaksi nuorten merkittävät ihmissuhteet. Sen perusteella, mitä olen tutkimuksessani tähän hetkellä todennut nuorten ihmissuhteista, saatoinkin olettaa, että nuorten suhteet vanhempiin, perheen ulkopuolisiin aikuisiin ja kavereihin ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa, mutta niiden muodostamiselle erillisinä ulottuvuuksina löytyy kuitenkin peruste ajatellen jatkoanalyyssejä. Lisäksi ne olivat eroteltuina myös kyselylomakkeessa. Belonging ulottuvuuteen syntyi täten kolme faktoria eli ulottuvuutta.

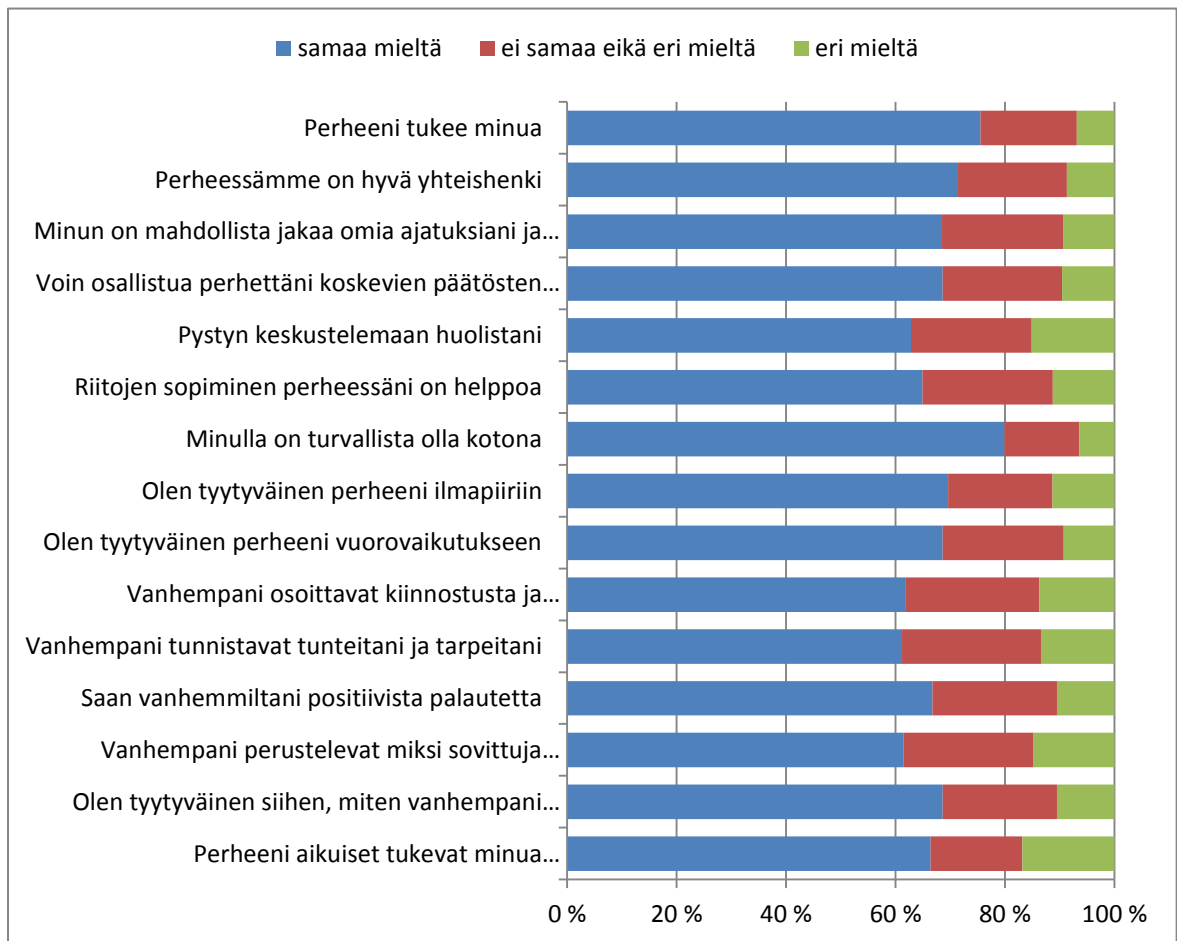
- 1. Luottoaikuiset**, joka sisältää muuttujat: ”Minun hyvinvointini kiinnostaa aikuisia, joiden kanssa olen tekemisissä”, ”Tiedän aikuisia, joille voin tarvittaessa kertoa huolistani”, ”Aikuiset ovat kannustaneet minua kertomaan huolistani”, ”Aikuiset ymmärtävät kokemukseni ja näkemykseni minua koskevissa asioissa”, ”Kulttuuritaustani on huomioitu minua koskevissa asioissa”, ”Mietimme aikuisten kanssa yhdessä ratkaisuja minua koskevissa asioissa”. Cronbachin alfa= 0,848.

Kuva 3 Luottoaikuiset-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Kuva 3 osoittaa, että kysymyksiin suhteesta johonkin perheen ulkopuoliseen aikuisen tai aikuisiin on vastattu suhteellisen samansuuntaisesti. Suurimmalla osalla nuorista on joku aikuinen, jolle kertoa huolistaan. Silti vain noin puolet vastaajista kokee varauksettomasti, että hänen kokemustaan ja näkemystään ymmärretään häntä itseä koskevissa asioissa. Myös kulttuuritaustaan liittyvä kysymys latautui mukaan tähän faktoriin. Kulttuuritaustaan liittyvään kysymykseen oli suhteessa eniten valittu vastausvaihtoehto ei koske minua. Faktoriansalyysivaiheessa tässä olivat mukana myös väittämät, jotka koskivat koulun aikuisia. Ne eivät kuitenkaan latautuneet samaan faktoriin, ja ne tulivatkin lopulta osaksi acting ulottuvuutta.

- 2. Perhesuhde**, joka sisältää muuttujat: ”Perheeni tukee minua”, ”Perheessämme on hyvä yhteishenki”, ”Minun on mahdollista jakaa omia ajatuksiani ja kokemuksiani perheessäni”, ”Voin osallistua perhettäni koskevien päätösten tekemiseen”, ”Pystyn keskustelemaan huolistani perheenjäsenteni kanssa”, ”Riitojen sopiminen on perheessäni helppoa”, ”Minulla on turvallista olla kotona”, ”Olen tyytyväinen perheeni ilmapiiriin”, ”Olen tyytyväinen perheeni vuorovaikutukseen”, ”Vanhempani osoittavat kiinnostusta ja ymmärrystä mielipiteitäni kohtaan silloinkin, kun he ovat eri mieltä kanssani”, ”Vanhempani tunnistavat tunteitani ja tarpeitani”, ”Saan vanhemmiltani positiivista palautetta”, ”Vanhempani perustelevat miksi sovittuja asioita tulee noudattaa”, ”Olen tyytyväinen siihen, kuinka vanhempani toimivat vanhempina”, ”Perheeni aikuiset tukevat minua harrastuksissani”. Cronbachin alfa=0,965.

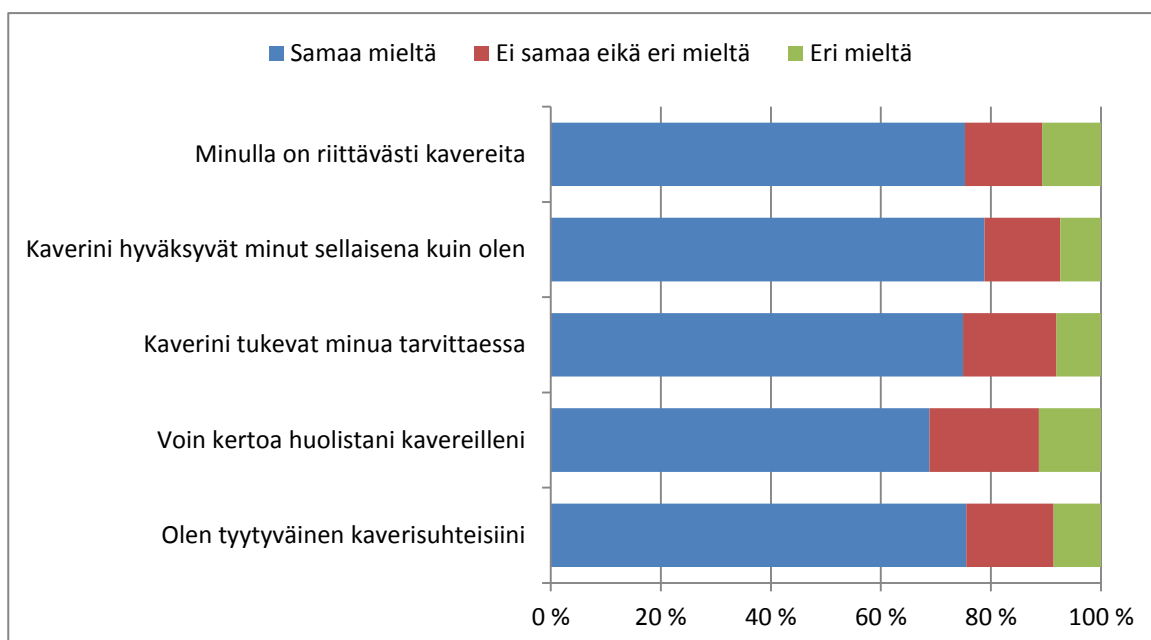

Kuva 4 Perhesuhde-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Perhesuhteisiin latautuivat sekä perhettä että vanhemmuutta koskevat väittämät. Tässä kysymyspatteristossa on sellaisia kysymyksiä, jotka toisaalta kiinnittyvät myös acting ulottuvuuteen, nuoren mahdollisuuteen olla osallisena omaan elämäänsä liittyvässä päätöksenteossa. Päädyin kuitenkin siihen, että ne ovat kiinteä osa perheen dynamiikkaa ja itsenäistymistä lähestyvän nuoren muutoksessa olevaa suhdetta lapsuudenperheeseensä. Perhesuhteita kuvaavissa muuttujissa korostuvat perheeltä saatu tuki ja kodin turvallisuus, joista lähes 80 % vastaajissa ovat samaa mieltä kun taas vain vähän yli 60 % nuorista kokee, että vanhemmat tunnistavat tunteita ja tarpeita ja osoittavat kiinnostusta ja ymmärrystä nuoren mielipiteitä kohtaan. Onko kyse sitten vanhemmuuden puuttumisesta tai luonnollisesta nuorten ja vanhempien välien etäännyttämisestä, siihen tutkimukseni ei ole ottamassa kantaa. Tähän faktoriin latautui myös väittämä ”Perheeni aikuiset tukevat minua harrastuksissani”, jonka poimin mukaan

sen perusteella, mitä ajattelen perheen tuen merkityksestä nuorelle harrastamisessa pitkien välimatkojen Lapissa.

3. **Kaverit**, joka sisältää muuttujat: ”Minulla on riittävästi kavereita”, ”Kaverini hyväksyvät minut sellaisena kuin olen”, ”Kaverini tukevat minua tarvittaessa”, ”Voin kertoa huolistani kavereille”, ” Olen tyytyväinen kaverisuhteisiini”, Cronbachin alfa=0,895.

Kuva 5 Kaverit-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

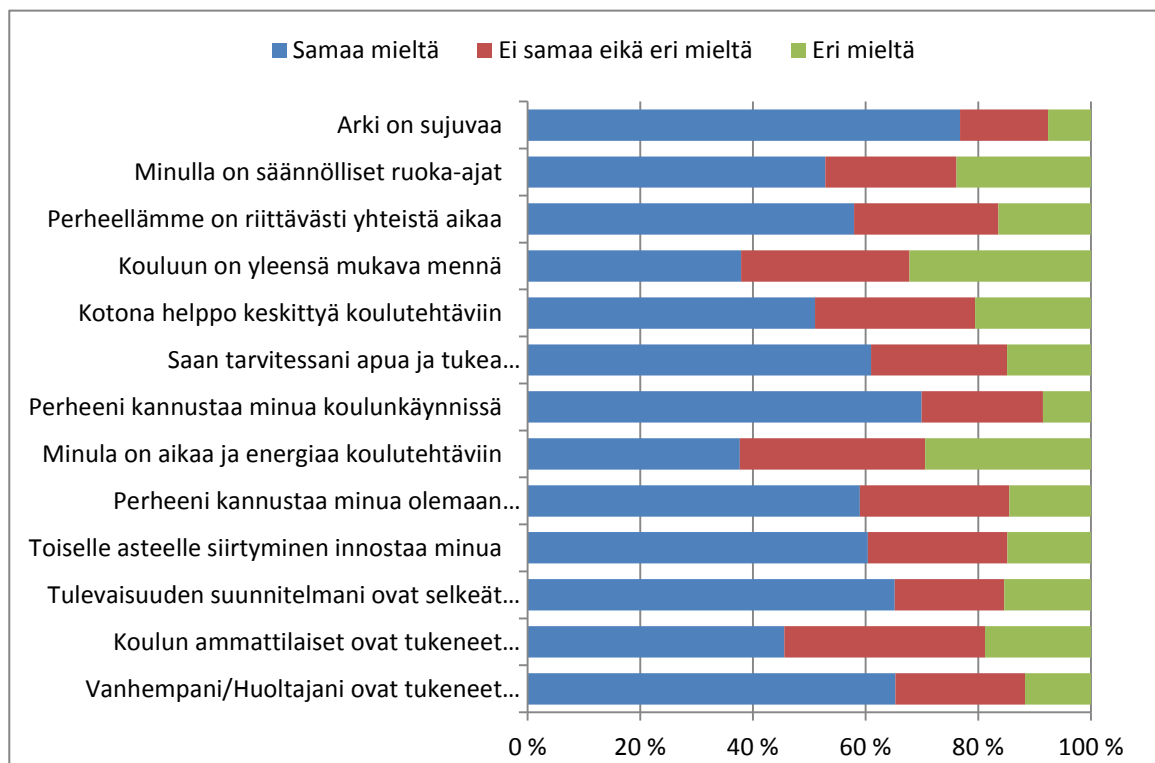
Kaverisuhde on monelle nuorelle tärkein nuoruusiän aikainen ihmissuhde. Kaverisuhteissa nuoret ovat yleensä ottaen tyytyväisiä kaverien määrään ja kaverien hyväksyntään. Noin joka kymmenes vastaaja kokee kuitenkin, ettei pysty kertomaan huolista kavereilleen. Väittämät ”olen usein yksin” ja ”olen yksinäinen” latautuivat kaverisuhteeseen vahvasti negatiivisina, josta päätän kaverisuhteiden vaikuttavan eniten nuoren yksinäisyyden kokemiseen. Yksinäiseksi itsensä tässä aineistossa kokee 17 % vastaajista. (liitetaulukko 5) Yksinäisyys tai ystävien vähäinen määrä määrittyykin helposti oudoksi ja huolestuttavaksi asiaksi nuorten keskuudessa (Ks. Hari-nen 2008; Aaltonen & Kivijärvi ym. 2011, 29).

5.2 Having

Having ulottuvuuteen liittyy laaja kirjo yhdeksäsluokkalaisen hyvinvointiin vaikuttavia asioita. Having ulottuvuuteen liitän omassa tutkimuksessani nuorten arjessa toimimisen ja hyvinvoinnin. Sain having ulottuvuuteen kaksi faktoria.

- 1. Arjen toiminnot**, joka sisältää muuttujat ”Perheemme arki on sujuvaa”, ”Minulla on säännölliset ruoka-ajat”, ”Perheessämme on riittävästi yhteistä aikaa”, ”Kouluun on yleensä mukava mennä”, ”Kotona on helppo keskittyä koulutehtävien tekemiseen”, ”Saan tarvitessani apua ja tukea koulunkäyntiini perheenjäseniltäni”, ”Perheeni kannustaa minua huolehtimaan koulunkäyntiin liittyvät asiat hyvin ja ajallaan”, ”Minulla on riittävästi aikaa ja energiaa koulutehtävien tekemiseen”, ”Perheeni kannustaa minua olemaan ystävällinen koulukavereilleni”, ”Toiselle asteelle siirtyminen innostaa minua”, ”Koulun ammattilaiset ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi”, ”Vanhempani/Huoltajani ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi”. Cronbachin alfa 0,914.

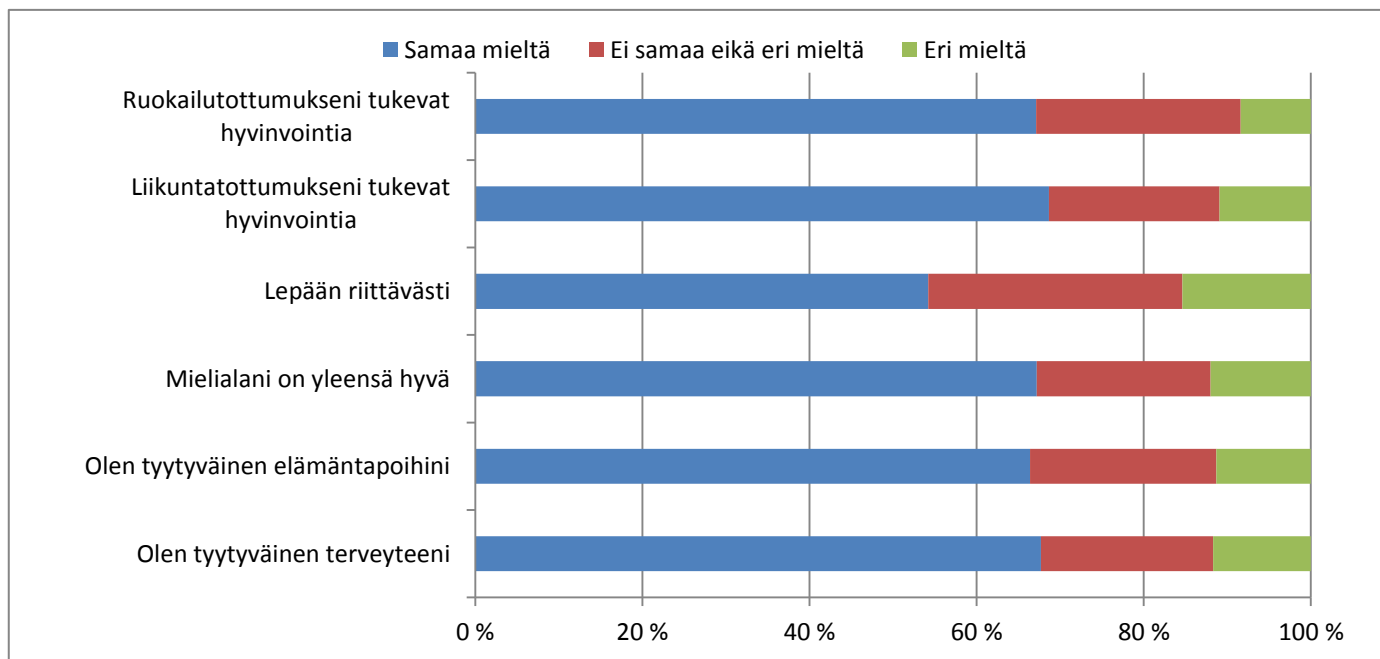

Kuva 6 Arjen toiminnot - faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Arki koetaan yleisesti ottaen sujuvaksi. Yhdeksäsluokkalaiselle tärkeitä ovat myös tulevaisuuden suunnitelmat, niiden selkeytyminen ja niihin saatu tuki, jonka merkitys tässä kohtaa osana arjen toimintaa tuli itselleni yllätyksenä. Suurimman osan vanhemmat/huoltajat tukevat koulunkäyntiä ja tulevaisuudensuunnittelua. Kaikkein heikoimmin arvioidaan suoriutumista koulunkäynnistä, joka on linjassa aiemmin tehtyjen tutkimusten mukaan suomalaisten nuorten kouluvihtymättömyydestä. Samoin kouluammattilaisten tukea tuntee saavansa alle puolet vastaajista.

2. Elämäntavat, joka sisältää muuttujat: ”Ruokailutottumukseni tukevat hyvinvointiani”, ”Liikuntatottumukseni tukevat hyvinvointiani”, ”Lepään riittävästi”, ”Mieli-alani on yleensä hyvä”, ”Olen tyytyväinen elämäntapoihini”, ”Olen tyytyväinen terveyteeni”. Cronbachin alfa 0,899.

Kuva 7 Elämäntavat-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Elämäntapakysymyksiin vastaaminen sisältää eniten yksilön omaa harkintaa; esimerkiksi kysymykseen, lepään riittävästi, arviot olisivat voineet olla erilaiset, jos asiaa olisi kysytty esimerkiksi väittämällä, nukun vähintään 8 tuntia yössä, kuten kouluterveyskyselyissä on tehty. Noin 65 % nuorista kuitenkin kokee elämäntapojensa tukevan hyvinvointiaan. Esimerkiksi terveydentilaa arvioitaessa nuoret ovat yleensä kriittisempiä kuin huoltajansa ja arvioivat oman vointinsa huonommaksi (Mäki 2012, 91). Tähän faktoriin eivät latautuneet tarpeeksi vahvasti väittämät ”vietän digilaitteiden parissa sopivasti aikaa” ja ”alkoholi tai muut päihteet eivät aiheuta ongelmia elämässäni”, joten ne jäivät pois. Väittämiin oli ehkä vastattu faktoriin mukaan latautuneisiin väittämiin verrattuna eri tavalla. Ne voivat väittäminä olla myös sellaisia, joita voisi olla mielenkiintoista tarkastella omina muuttujinaan, jos haluttaisiin tarkastella lappilaisia nuoria nimenomaan näiden asioiden suhteen. Käyttökelpoisuus riippuu tietysti myös siitä kuinka todenmukaisesti on haluttu tai kyetty vastaamaan.

5.3 Acting

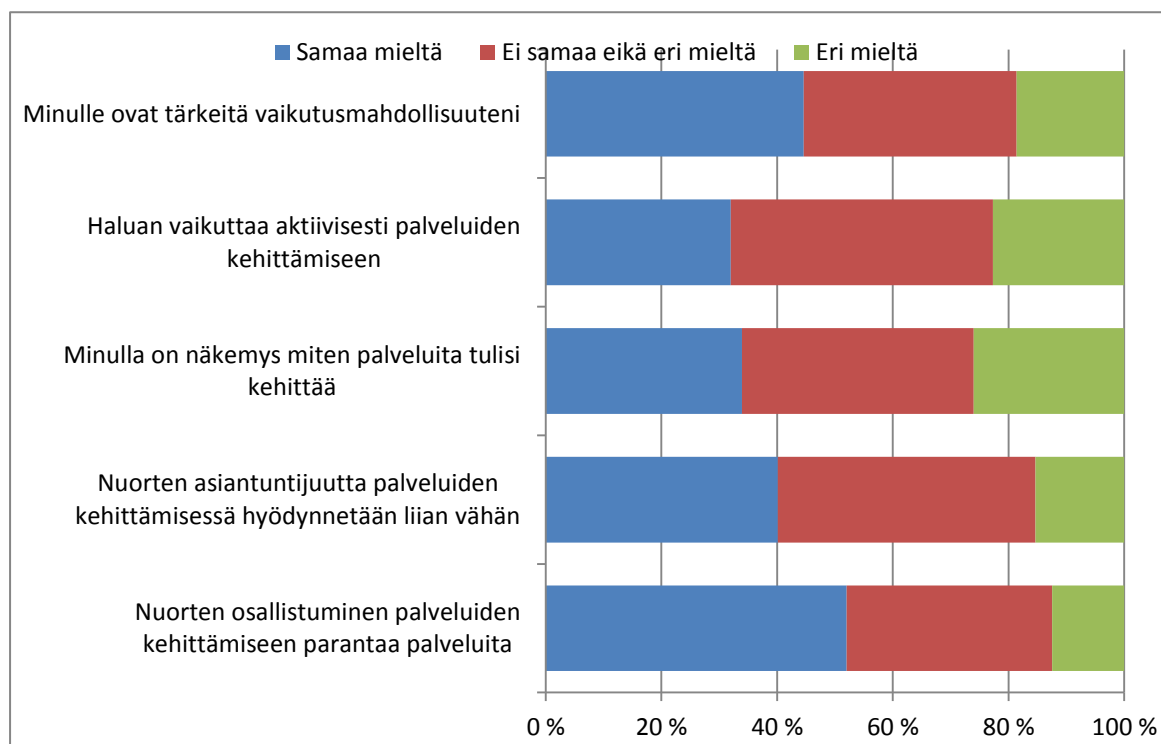
Faktorien muodostaminen acting-ulottuvuudelle alkoi kysymyslomakkeen tutkimisella, mitkä kysymykset sopisivat kuvaamaan nuoren saamia mahdollisuuksia toimia

ja vaikuttaa. Valintani kohdistui kysymyksiin, joissa kartoitettiin nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen osallistumista, koulun toimintaan osallistumista sekä sosiaalisen median tuomia mahdollisuuksia osallistua palveluiden kehittämiseen.

Aloitin faktorianalyysikokeilut kokeilemalla erilaisia faktorointimenetelmiä, päätyen lopulta varimax toiminnon tuomaan jaotteluun. Acting ulottuvuus osoittautui erilaiseksi ulottuvuudeksi kuin having ja belonging, koska väittämät, joita käytin, olivat kahdella erilaisella asteikolla mitattuja: eri mieltä–samaa mieltä sekä ei juuri koskaan–usein. Ensimmäisten kokeilujen kautta muodostui viisi faktoria, jotka nimesin palveluosallisuudeksi, kouluosallisuudeksi jne. Asetelma vaikutti järjestelmäperusteiselta, joten tein uuden analyysin, jossa aloin rajoittamaan selkeästi enemmän syntyvien faktorien määrää. Sainkin käyttäjälähtöisemmät tulokset, jotka nimesin toimija-nuoreksi, kuulluksi nuoreksi ja harrastavaksi nuoreksi. Jaottelu tuntui aluksi toimivalta, mutta summamuuttujan luokitteluvaiheessa kohtasin vaikeuksia. En halunnut luokitella nuoria esimerkiksi toimijana vahvaksi tai heikoksi. En halunnut luoda asetelmaa, jossa osa nuorista olisi luokiteltu jollakin tavalla heikompaan asemaan esiintuomiensa mielipiteiden perusteella, koska osa aineistosta oli mielipideasteikolla mitattuja ja toiset toistuvuutta mittaavalla asteikolla. Erityisen tarkkana halusin tässä olla siksi, että nuorena mielipiteet voivat olla jäsentymättömiä ja niiden kanssa ollaan vielä epävarmoja.

Summamuuttujien määrän rajoittamiseksi jätin lopulta harrastustoimintaa koskevat kysymykset pois acting-ulottuvuudesta. Siinä vahvistui samalla kertaa myös käsitykseni käyttää harrastuskysymystä tutkimukseni taustamuuttujana. Päädyin lopulta tekemään mielipideväittämistä kaksi erillistä summamuuttujaa liittyen sosiaalisen median käyttöön palveluiden kehittämisessä ja palveluiden kehittämiseen sekä nuorten vaikuttamismahdollisuuksista kotikunnassa että koulussa samoin kaksi summamuuttujaa, jolloin acting ulottuvuuteen syntyi yhteensä neljä summamuuttujaa. Tällä pääsin eroon mielipidemuuttujien luokittelusta samalla asteikolla kuin toistuvuutta mittaavalla asteikolla olevat muuttujat.

1. Palvelumielipide sisältää mielipidemuuttujat ”Koen tärkeäksi sen, että minulla on vaikutusmahdollisuuksia nuorille suunnattujen palvelujen kehittämisessä”, ”Haluan vaikuttaa aktiivisesti siihen, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään”, ”Minulla on näkemys siitä, miten nuorille suunnattuja palveluita tulisi kehittää”, ”Nuorten asiantuntijuutta palveluiden kehittämisessä hyödynnetään liian vähän”, ”Nuorten osallistuminen palveluiden kehittämiseen parantaa palveluita merkittävästi” Cronbachin alfa on 0,866.

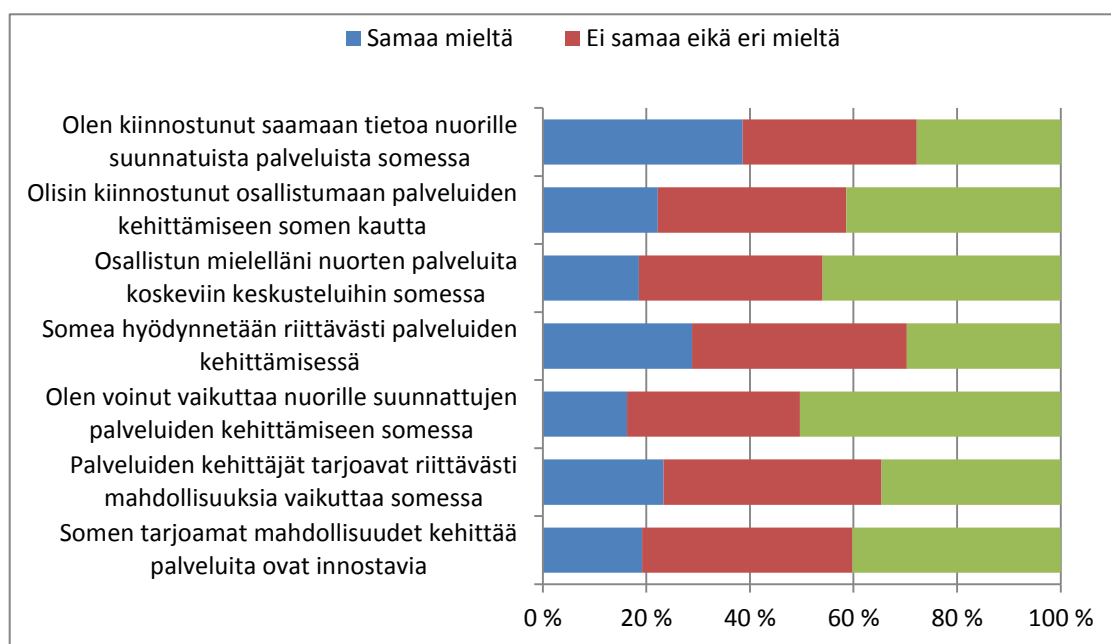

Kuva 8 Palvelumielipide-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Mielipidekysymysten kohdalla yleisesti ottaen on eniten asteikon puoliväliin sijoittuvia vastauksia, tässä tapauksessa ei samaa eikä eri mieltä vastanneita. Tämä ehkä kertoo omalta osaltaan siitä, että nuorten mielipiteet ovat vielä jäsentymättömiä ja nuoret ovat epävarmoja vielä omista mielipiteistään. Yli puolet vastaajista uskoo, että nuorten osallistumisella nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen on palveluita parantava vaikutus ja lähes puolelle omat vaikutusmahdollisuudet ovat tärkeitä.

2. Somemielipide joka sisältää muuttujat ”Olen kiinnostunut saamaan tietoa nuorille suunnatuista palveluista sosiaalisessa mediassa”, ”Olen kiinnostunut osallistumaan palveluiden kehittämiseen sosiaalisen median kautta”, ”Osallistun mielelläni erilai-

siin nuorille suunnattuja toimintoja ja palveluita koskeviin keskusteluihin sosiaalisessa mediassa”, ”Sosiaalista mediaa hyödynnetään riittävästi palveluiden kehittämisessä”, ”Olen voinut vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen sosiaalisessa mediassa”, ”Palveluiden kehittäjät tarjoavat riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa sosiaalisessa mediassa”, ”Sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet kehittää palveluita ovat innostavia minulle”. Cronbachin alfa on 0,917.

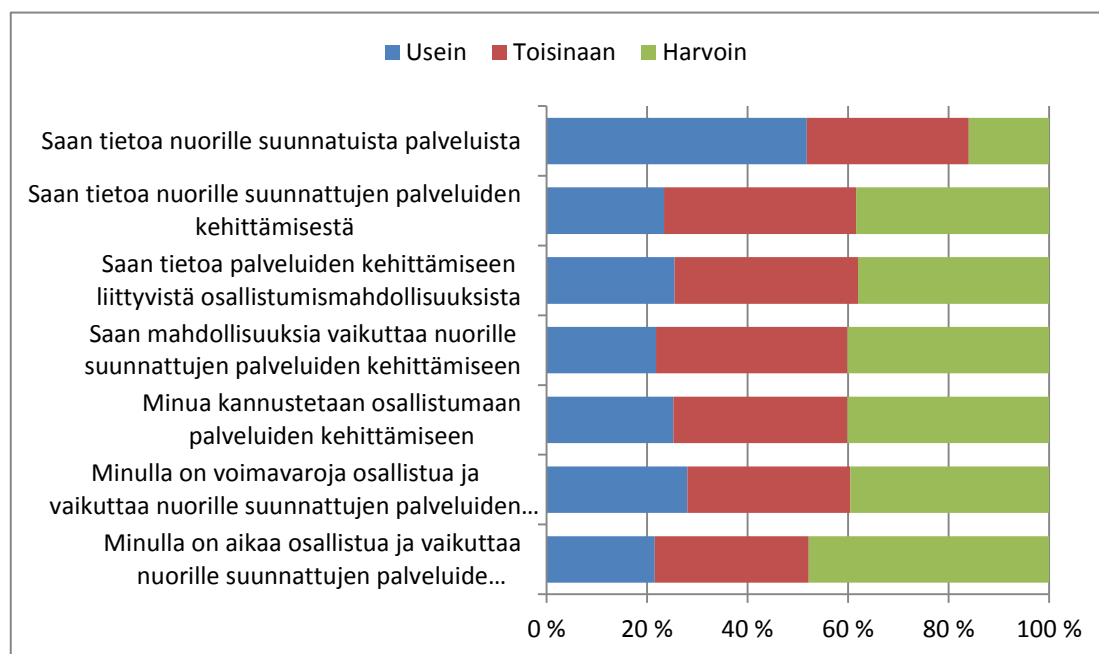
Kuva 9 Somemieliopide-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Puolet vastaajista ei ole voinut vaikuttaa sosiaalisessa mediassa palveluiden kehittämiseen. Syy voi olla siinä, että palveluiden kehittäjät eivät tarjoa riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa sosiaalisessa mediassa, mitä mieltä ovat lähes 40 % vastaajista. Lisäksi ne eivät ole nuoria innostavia. Tutkimusten mukaan nuoret ovat aktiivisia sosiaalisen median käyttäjiä, mutta heidän vapaa-aikansa siellä kuluu harvemmin vastaamalla kyselyihin tai olemalla yhteydessä virallisiin tahoihin. Nuorisobarometriin vastanneista 15–29 vuotiaista nuorista yli 99 % vastasi, että heillä on käytössään internetliittymä tai älypuhelin. Tilastokeskuksen mukaan nuoret internetinkäyttäjät viihtyvät erityisesti sosiaalisen median, erilaisten pikaviestisovellusten ja pelien parissa. Julkisuudessa on käyty keskustelua nuorten digitaitojen yksipuolisuudesta muun muassa siitä miten ajanvietepalvelujen kautta hankittuja taitoja on vaikea soveltaa esimerkiksi opintotukihakemuksen täyttämiseen. Toisaalta asiointitaitojen puuttuminen ei nuorten keskuudessa välttämättä liity digitaitoihin tai niiden yksipuo-

lisuuteen. (Granhholm 2021, 169.) Enemmistö on kuitenkin kiinnostunut saamaan tietoa nuorille suunnatuista palveluista. Palveluiden kehittämisestä kiinnostuneita on vähemmän. Tässäkin väittämätteristossa on paljon ei samaa eikä eri mieltä vastanneita.

Kaksi seuraavaa faktorianalyysia on tehty toistuvuutta mittaavalla asteikolla mitatuista väittämistä.

3. Palveluosallisuus sisältää muuttujat ”Saan tietoa nuorille suunnatuista palveluista” ”Saan tietoa, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään”, ”Minulle annetaan tietoa palveluiden kehittämiseen liittyvistä osallistumismahdollisuuksistani”, ”Saan mahdollisuuksia vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen”, Minua kannustetaan osallistumaan palveluiden kehittämiseen”, ”Minulla on voimavaroja osallistua ja vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen”, ”Minulla on aikaa osallistua ja vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen”. Cronbachin alfa 0,907

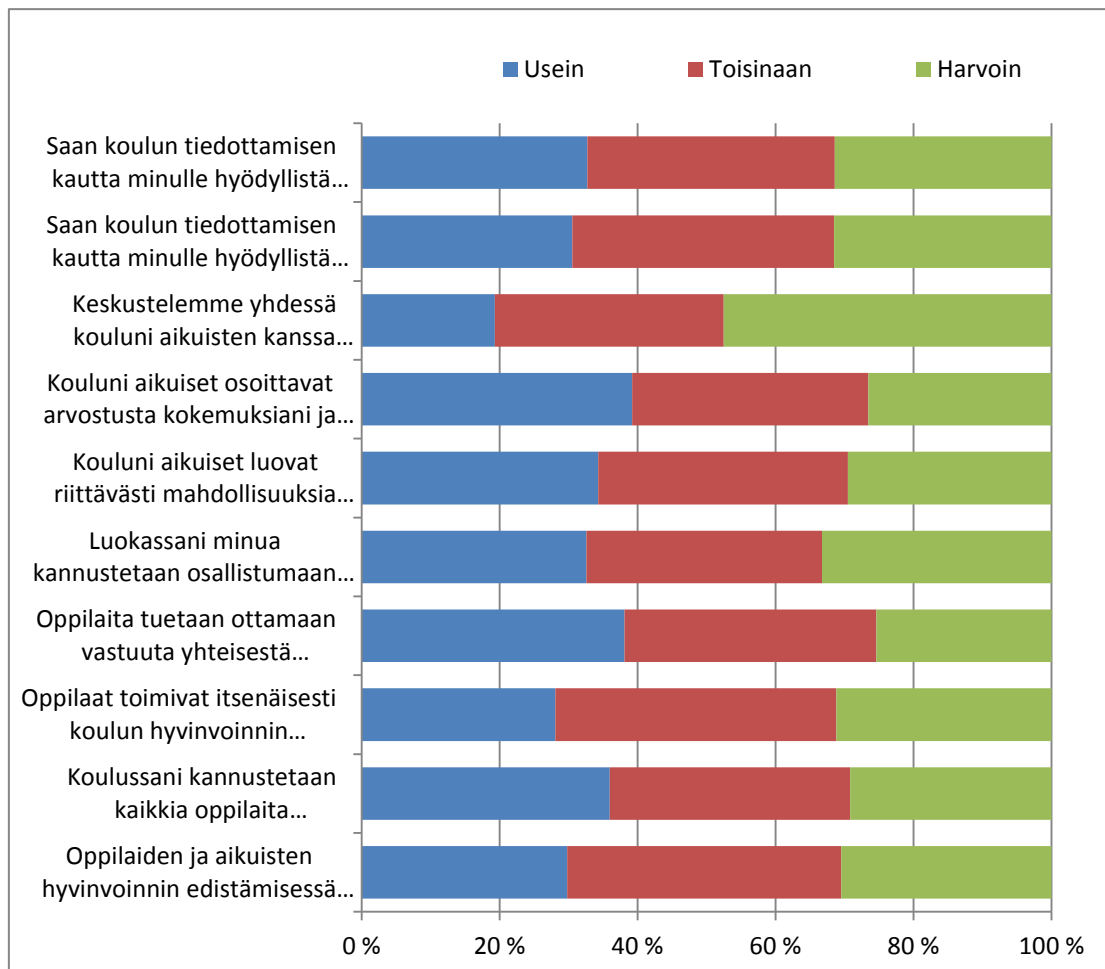

Kuva 10 Palveluosallisuus-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Nuorille suunnattujen palvelujen tiedottamisessa on onnistuttu, koska kuitenkin noin puolet vastaajista saa tietoa nuorille suunnatuista palveluista usein. Kaikkien muiden

palveluiden kehittämiseen liittyvien väittämien suhteen nuorilla on epävarmuutta vastauksissaan, ja kaikkein vähiten nuorilla vaikuttaa olevaan aikaan osallistua palveluiden kehittämiseen. Syitä nuorten matalaan vaikuttamisintoon on tutkittu. Heikon kiinnostuksen politiikkaan ja vaikuttamisen on tilastollisesti nähtävissä muun muassa alentuneista äänestyslukuista. Toisaalta samaan aikaan on syntynyt uudenlaisen poliittisen liikehdinnän ja aktiivisuuden muotoja (Hellsten 2003), muun muassa ilmastokapina, joka nosti nuoren Greta Thunbergin kuulakuvakseen. (Aapola & Ketokivi 2013, 13.)

4. Kouluosallisuus, joka sisältää muuttujat ”Saan koulun tiedottamisen kautta minulle hyödyllistä tietoa harrastuksista ja vapaa-ajan tapahtumista”, ”Saan koulun tiedottamisen kautta minulle hyödyllistä tietoa nuorille suunnatuista palveluista”, Keskustelemme yhdessä kouluni aikuisten kanssa koulun kehittämiseen liittyvistä asioista”, ”Kouluni aikuiset osoittavat arvostusta kokemuksiani ja mielipiteitäni kohtaan”, ”Kouluni aikuiset luovat riittävästi mahdollisuuksia koulussa vaikuttamiselle”, ”Luokassani minua kannustetaan osallistumaan ja vaikuttamaan yhteisiin asioihin”, ”Oppilaita tuetaan ottamaan vastuuta yhteisestä hyvinvoinnista”, ”Oppilaat toimivat itsenäisesti koulun hyvinvoinnin edistämiseksi”, ”Koulussani kannustetaan kaikkia oppilaita osallistumaan tasapuolisesti yhteisiin asioihin”, ”Oppilaiden ja aikuisten hyvinvoinnin edistämiseksi on mukana koulun ulkopuolisia ammattilaisia (esim. järjestöt). Cronbachin alfa 0,936.

Kuva 11 Kouluosallisuus-faktoriin kuuluvien väittämien jakaumat

Kouluosallisuudessa harvoin vastaus on saanut kannatusta joka kysymyksen kohdalla 30–50% vastauksista. Tulosta saattaa selittää osaltaan jo aiemmin tehty havainto, että suomalainen peruskoulu onnistuu varsin hyvin oppilaiden tietopohjan vahvistamisessa, mutta vain kohtuullisesti heidän osallistumishalukkuutensa lisäämisessä (Elo 2012, 22). Tähän faktoriin latautuivat myös koulun aikuisia koskevat väittämät, joita kokeilin belonging-ulottuvuudessa olisivatko ne tulleet osaksi suhdetta luottoaikuisiin. Kaisa Aunolan ym. (2002) näkemykset tukevat edellä esittämäni tutkimustulosta, sillä heidän mukaansa opettajien kanssa tapahtuvat vuorovaikutustilanteet kuuluvat vahvasti koulussa koettuun hyvinvointiin, koska ne ovat luonnollinen osa koulupäivää.

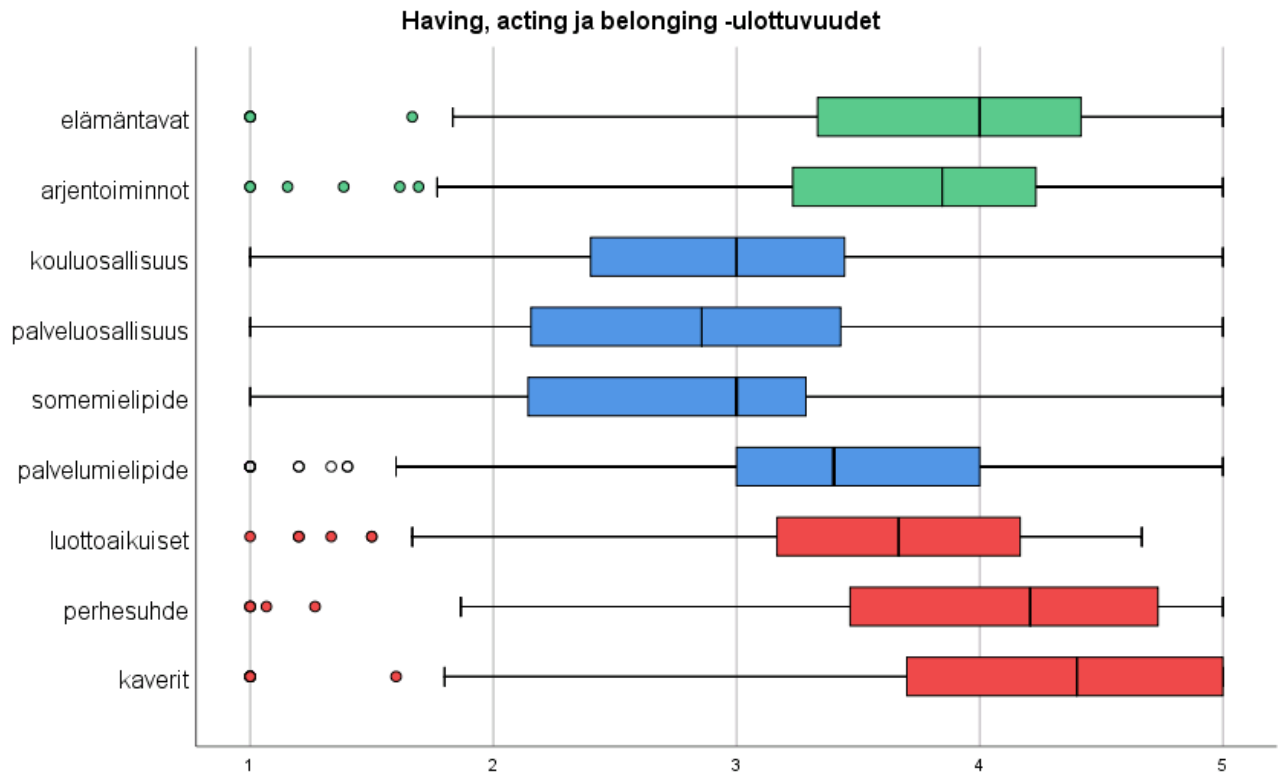

6 Osallisuuden ulottuvuudet yhdeksäsluokkalaisten arjessa

6.1 Tasapainoinen osallisuus nuoren hyvinvoinnin lähteenä

Löydettyäni faktorianalyysin avulla edellisessä luvussa belonging-, having- ja acting-ulottuvuuksiin liittyvät väittämät, käytin realibilibiteettianalyysia testatakseni miten luotettavasti faktoreiden kärkimuuttujat kykenevät mittaamaan kutakin ulottuvuutta. Seuraavaksi muodostan faktoreiden kärkimuuttujista summamuuttujia, jotka tulevat toimimaan osallisuuden ulottuvuuskäsitteiden empiirisinä vastineina aineistossa ja siten mahdollistavat nuorten osallisuuden ulottuvuuksien analysoimisen (Silén 2021, 98).

Syntyneitä summamuuttujia on kätevin alkaa tarkastella jonkin kuvaajan avulla. Tein boxplot-kuvion kaikilla osallisuusmuuttujilla. Kuviota tulkitaan niin, että mitä lähemmäs oikeaa reunaa eli arvoa 5 laatikot sijoittuvat, sitä vahvemiksi yhdeksäsluokkalaiset ovat oman osallisuutensa arvioineet jokaisella ulottuvuudella. Kuviossa vihreällä värillä ovat having-ulottuvuuden summamuuttujat, sinisellä acting-ulottuvuuden ja punaisella belonging-ulottuvuuden summamuuttujat. Kuvioista (kuva 3) voidaan havaita, että belonging ulottuvuuteen kuuluvat suhteet perheen ulkopuolisiin aikuisiin, perheeseen ja kavereihin yhdessä having-ulottuvuuteen kuuluvien elämäntapojen ja arjentoimintojen kanssa ovat vastaajilla vahvimmat. Heikoimman arvion saavat sosiaalisessa mediassa osallistuminen palveluiden kehittämiseen sekä palveluiden kehittämiseen osallistuminen muilla tavoin. Mediaaniarvo on palveluosallisuudessa ainoana alle 3, kun taas elämäntavoissa, perhesuhteessa ja kavereissa mediaani ylittää yli 4. Mediaaniarvo on keskiarvoa käyttökelpoisempi keskimääräisyttä mittaava arvo, koska se ei ole tässä kohtaa niin herkkä yksittäisten äärihavaintojen suhteen.

Kuva 12 Osallisuusulottuvuudet (1= heikko osallisuus, 5= vahva osallisuus)

Koska acting-ulottuvuus näyttyy nuorilla olevan muita ulottuvuuksia heikompi, on kiinnostavaa tehdä tarkempaa tarkastelua, onko having- ja belonging-ulottuvuuksilla merkitystä sen suhteen millaiseksi nuori kokee osallisuuteensa acting ulottuvudella. Lähden seuraavaksi ristiintaulukoilla muodostamaan kuvaa having-, acting-, ja belonging -ulottuvuuksien keskinäisestä dynamiikasta ja siitä miten eri tavoin näkyvät nuorten arjessa. Aloitin luokittelemalla summamuuttujat ristiintaulukointia varten. Päädyin jaottelemaan summamuuttujat kolmeen luokkaan. Tarkastelin frekvenssitaulukkoja päättääkseni sopivat uudet luokkarajat. Luokittelemattomat muuttujat saavat arvoja väliltä 1-5, kolmeen luokkaan jaettuna luokkarajat olisivat ensimmäisen luokan kohdalla noin 1,67 ja toisen luokan kohdalla noin 3,34.

Uudet syntyneet luokittelut täytyy myös nimetä summamuuttujan kuvaamiseen sopiviksi. Belonging-ulottuvuudessa päädyin tulkitsemaan nuorten ihmissuhteita asteikolla huono suhde - hyvä suhde. Having-ulottuvuudessa luokittelu on arjentoiminnoissa välillä vähäiset voimavarat- hyvät voimavarat, elämäntavoissa arvioin asteikolla elämäntavat tukevat harvoin hyvinvointia - elämäntavat tukevat usein hyvinvointia. Acting ulottuvuudessa luokittelu on kahdenlaista, mielipideväittämissä:

vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa – hyvät mahdollisuudet vaikuttaa, ja osallistumiseen palveluissa ja koulussa: harvoin tuettu- usein tuettu.

Vastatakseni toiseen tutkimuskysymykseeni miten eri tavoin osallisuuden ulottuvuudet (having, acting, belonging) näkyvät nuorten arjessa, teen teoriaohjautuvasti erilaisia kokeiluja summamuuttujien välillä. Koska nuorten ihmissuhteilla on vaikutusta heidän tekemiinsä valintoihin ja elämäntapaansa, tarkastelen belonging ulottuvuuden summamuuttujia: luottoaikuisten, kavereiden ja perheen merkitystä kaikkien acting- ja having- ulottuvuuden summamuuttujien kanssa. Ristiintaulukoissa tarkastelen selittävää muuttujaa selittävän muuttujan eri luokissa. Kaikkien muuttujien välillä tässä on havaittavissa yhteyttä. Summamuuttujien ristiintaulukoista osa on tekstissä ja osa liitetaulukkoina. Summamuuttujien ristiintaulukoinneissa on huomioonotettavaa se, että kunkin taulukon soluissa olevien havaintojen lukumäärä vaihtelee paljonkin. Tulkinallisista syistä on toisinaan olennaista ilmoittaa prosentiosuuksien lisäksi myös lukumäärät.

Nuorten elämässä on merkitystä sillä, että on luotettavia perheen ulkopuolisia aikuisuhteita. Tässä tutkimuksessa luottoaikuisiksi määrittyvät nuorten perheeseen, ja osin kouluunkin kuulumattomat aikuiset, esimerkiksi nuorisotyön ja harrastusten kautta syntyneet aikuiskontaktit. Moni elämän ihmissuhteista tulee annettuna: sisarusia ja vanhempia ei voi valita, mutta luottoaikuisten kohdalla nuori on itse hyväksynyt heidät osaksi elämäänsä. Ristiintaulukoiden perusteella näyttää siltä, että suhde kavereihin kulkee läheisemmässä vuorovaikutuksessa perhesuhteen kanssa kuin suhde luottoaikuisen. Vain yksi nuori on arvioinut kaverisuhteensa huonoksi ja perhesuhteensa hyväksi. Paljon enemmän on heitä, joilla suhteet kavereihin että vanhempiin ovat huonot (32 %) tai hyvät (87 %). (liitetaulukko 14) Vastaavasti 44 % on arvioinut suhteensa huonoksi yhtä aikaa sekä perheeseen että luottoaikuisiin ja 67 % on arvioinut suhteensa yhtä aikaa hyväksi. (liitetaulukko 15) Salmivallin (2008) viittaamat Gauze ym, (1996¹⁴) kysyivät ovatko vertaissuhteiden vaikutukset sidoksissa nuorten perhetaustaan. Tutkimuksen tekijät päättelivät, että eri vuorovaikutussuhteiden vaikutuksia ei voida tarkastella toisistaan erillisinä vaan on välttämätöntä tarkastella niiden yhteisvaikutusta. Myös Anna-Maija Poikkeuksen (1995, 136) viittaamat

---

¹⁴ Gauze C. & Bukowski W. & Aquan-Assee J. 1996: Interactions between family environment and friendships and associations with self-perceived well-being during adolescence. *Child development* 67, 2201–2216.

Lamb ja Nash (1989¹⁵) ovat nähneet, että vanhempi-lapsi-suhteen ja toverisuhteiden välillä on molemminsuuntaista vaikutusta, ja sosiaalista vuorovaikutusta luonnehtii ylipäättensä näiden erillisten systeemien yli ulottuva pysyvyys.

Vastaajista yli puolet on arvioinut suhteensa luottoaikuisiin hyväksi, ja noin 30 vastaajaa on ilmoittanut suhteensa luottoaikuisiin huonoksi. Luottoaikuisilta saatava tuki näkyy muun muassa siinä, että hyvä suhde parantaa kokemusta vaikuttamismahdollisuuksista (45 %) verrattuna kaikkien vastaajien kokemukseen (32 %). Huono suhde taas saa aikaan kokemuksen vähäisistä vaikuttamismahdollisuuksista (42 %), kun koko aineistossa vaikuttamismahdollsuteensa vähäisiksi kokevia on vain 13,5 % vastaajista. (kuva 13)

Koulussa ja palveluiden kehittämisessä vaikuttamisessa kaiken kaikkiaan harvoin tuettuja on enemmän kuin usein tuettuja. Nuorista, joilla on hyvä suhde luottoaikuisiin, kolmannes kokee, että heitä on tuettu usein koulussa ja hieman alle kolmannes kokee, että heitä on tuettu usein palveluihin vaikuttamisessa. He, joilla on huono suhde, noin 60 % on harvoin tuettu sekä koulussa että palveluissa vaikuttamiseen ja osallistumiseen. Kouluosallisuuden kohdalla on huomioitava se, että kouluosallisuus ulottuvuutena sisältää koulun ammattilaisten antaman tuen, joka voi näkyä osaltaan myös luottoaikuisen roolin korostumisena kouluosallisuuteen tukemisessa. Mutta tulos on silti samansuuntainen sekä koulun että palveluiden osalta. (kuva 13)

	Luottoaikuiset				p
	huono suhde	kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä	
Palvelumieliipide	(n=33)	(n=157)	(n=217)	(n=407)	
vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa	42,4	17,2	6,5	13,5	<0.01
kohtalaiset mahdollisuudet vaikuttaa	54,5	61,8	48,4	54,1	
hyvät mahdollisuudet vaikuttaa	3,0	21,0	45,2	32,4	
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	
Kouluosallisuus	(n=31)	(n=151)	(n=213)	(n=395)	
harvoin tuettu	58,1	32,5	16,4	25,8	<0.01
tosinaan tuettu	32,3	60,3	52,1	53,7	
usein tuettu	9,7	7,3	31,5	20,5	
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	
Palveluosallisuus	(n=30)	(n=153)	(n=212)	(n=395)	
harvoin tuettu	60,0	33,3	25,9	31,4	<0.01

¹⁵ Lamb, M.E. & Nash, A. 1989: Infantmother assessment, sociability and peer competence. Teoksessa Berndt T.J. & Ladd, W. (toim.): Peer relationships in child development. Wiley. New York, 219–245.

tosinaan tuettu	30,0	57,5	47,2	49,9	
usein tuettu	10,0	9,2	26,9	18,7	
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	
Arjentoiminnot	(n=32)	(n=160)	(n=221)	(n=413)	
vähäinen arjenhallintakokemus	34,4	4,4	3,2	6,1	
kohtalainen arjenhallintakokemus	43,8	60,0	28,5	41,9	<0.01
hyvä arjenhallintakokemus	21,9	35,6	68,3	52,1	
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	

Kuva 13 Luottoaikuisilta saadun tuen yhteys acting- ja having -ulottuvuuksiin

Suurin osa vastaajista on ilmoittanut perhesuhteensa hyväksi ja vain noin 30 vastaajaa kokee perhesuhteensa olevan huono. Kun perhesuhdetta tarkastelee suhteessa kokemuksiin vaikuttamismahdollisuuksista, näyttää siltä, että perhesuhteella ei ole kovin suurta vaikutusta siihen, millaiseksi nuorten kokemukset vaikuttamisesta muodostuvat, eivätkä prosenttiosuudet siten poikkea merkittävästi koko aineiston vastaajien vastauksista. (liitetaulukko 16). Esimerkiksi poliittisen sosialisoinnin piirissä annetaan erityinen merkitys keskeisten kasvu ympäristöjen, kodin ja koulun, vaikutukselle. Siinä missä yhteiskuntaopetus ei näyttäisi kasvattavan nuorten osallistumishalukkuutta (Suoninen ym. 2010), kodin merkitys ei ole menettänyt merkitystään. Myös nuori itse voi olla aktiivinen, ja alkaa kysellä ja keskustella vanhempiansa kanssa mieltään askarruttavista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Suomalaisissa kodeissa vuorovaikutuksellisuus yhteiskunnallisissa kysymyksissä on silti alhainen. (Elo 2012, 16.) Tässä kyselyssä ei kuitenkaan suoraan kysytty keskustellaanko ja tuetaanko nuorta häntä askarruttavissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Kaikki osallisuusulottuvuudet esiin tuova boxplot-kuvio (kuva 12) kuitenkin osoitti, että palvelumieli on nuorilla acting-ulottuvuuden vahvinta antia, joka vahvistaa omien näkemysten jo kehittyneen.

Neljännes niistä nuorista, joilla perhesuhde on hyvä, ovat vastanneet saavansa usein tukea koulussa vaikuttamiseen ja osallistumiseen. (kuva 14) Osuus ei kovin paljon poikkea siitä miten koko aineistossa on usein tuettuja (20 %). Harvoin tuettujen kohdalla eroa löytyy enemmän, tosin perhesuhteensa huonoksi ilmoittaneita on vähän, mutta heistä yli 60 % on koulussa harvoin tuettuja. Palveluosallisuudessa näkyy samalla tavalla perhesuhteen vaikutus negatiivisella tavalla. (liitetaulukko 17)

	Perhesuhde				p
	huono suhde	kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä	
Kouluosallisuus	(n=26)	(n=97)	(n=257)	(n=380)	
harvoin tuettu	61,5	26,8	21,8	25,8	
tosinaan tuettu	34,6	60,8	53,7	54,2	<0.01
usein tuettu	3,8	12,4	24,5	20,0	
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	
Arjetoiminnot	(n=29)	(n=111)	(n=268)	(n=408)	
vähäinen arjenhallintakokemus	62,1	3,6	1,9	6,6	
kohtalainen arjenhallintakokemus	31,0	76,6	28,4	41,7	<0,01
hyvä arjenhallintakokemus	6,9	19,8	69,8	51,7	
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	

Kuva 14 Perheeltä saadun tuen yhteys acting- ja having -ulottuvuuksiin

Tässä aineistossa hyvin harva nuori on arvioinut kaverisuhteensa olevan huono. Heitä on tarkastelukohtaisesti noin 15- 20 vastaajaa. Jos kaverisuhde on koettu huonoksi, sillä on suurempi negatiivinen vaikutus kuin mitkä ovat hyvän kaverisuhteen tuomat positiiviset vaikutukset tuetuksi tulemiseen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa. (liitetaulukko 18 & 19) Kaverisuhteella ja acting ulottuvuudella ei tämän aineiston perusteella voida nähdä yhtä vahvaa yhteyttä kuin suhteella luottoaikuisiin ja perheeseen. Tulosta selittää, että nuorille kaverit ovat merkityksellisiä kun halutaan pitää hauskaa ja viihtyä, mutta aikuiset ovat merkittävässä roolissa kun on kyse vaikuttamisesta ja ensiaskeleiden ottamisesta ”aikuisten maailmaan”. Kirsi-Marja Janhusen (2013, 59) mukaan nuoret nostivat kouluviihtyvyyden tärkeimmäksi osa-alueeksi kaverisuhteet ja vertaisryhmän, jotka pitävät sisällään kavereiden olemassaolon, yksinäisyyden ja kiusaamisen.

Nuorten arjen toiminnot osallisuuden ulottuvuutena on mielenkiintoinen yhdeksäsluokkalaisten kannalta, koska se sisältää väittämät toiselle asteelle siirtymisestä ja tulevaisuudensuunnitteluun saadusta tuesta. Hyvä suhde perheeseen ja luottoaikuisiin tukevat molemmat hyvää arjenhallintakokemusta. (kuvat 13 & 14). Erot syntyvät heidän kohdallaan, joilla suhde on vanhempiin ja luottoaikuisiin on huono. Huono perhesuhde näyttäisi vaikuttavan eniten vähäisen arjenhallinnan kokemiseen, mikä on ihan ymmärrettävä tulos, koska arki ylipäättensä eletään perheen kanssa. Nuorten perhetaustalla on tuoreimpienkin tutkimusten mukaan merkitystä niin nuorten koulutusvalintoihin (Härkönen & Sirniö 2020; Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020), hyvin-

6.2 Osallisuutta erottelevat tekijät

Käytän ryhmittelyanalyysia etsiäkseni millaisia toisistaan eroavia ryhmiä lappilaisista nuorista muodostuu eri osallisuusmuuttujien suhteen tarkasteltuna. Edellisten ristiintaulukointien kautta sain rakennettua jo kuvaa siitä, miten osallisuusmuuttajat ovat yhteydessä toisiinsa. Ryhmittelyanalyysillä pyrin vielä luomaan kuvaa siitä miten tutkimukseeni valitsemat taustamuuttujat ovat tekemässä eroja. Päädyin ryhmittelyanalyysin avulla muodostamaan neljä toisistaan eroavaa ryhmää. Se, kuinka monta ryhmää tutkija päättää jättää tarkasteluun, perustuu osittain tilastollisiin kriteereihin, mutta hyvin paljon myös laadulliseen pohdintaan. Itselläni suurinta pohdintaa aiheutti se, kuinka monta summamuuttujaa otan mukaan ryhmittelyanalyysin pohjaksi. Kokeilin monta eri versiota ja yhdistelmää. Ensin minulla oli kaikki yhdeksän summamuuttujaa, mutta osassa summamuuttujista on paljon puuttuvaa tietoa, joka aiheuttaa katoa ryhmittelyanalyysissä jopa yli 200 vastaajan verran. Päädyin kuuden summamuuttujan pohjalta tehtyyn ryhmittelyanalyysiin, jossa puuttuvaa tietoa on lopulta vain 78 vastaajan verran. Summamuuttujista mukana ovat kaikki kolme belonging ulottuvuudelta, arjentoiminnot having ulottuvuudelta ja palvelumieliä ja kouluosallisuus acting-ulottuvuudelta. Tämä ryhmittely tuotti itselleni selkeimmät erot ryhmien välillä.

Ryhmien nimeäminen oli ensimmäinen tehtäväni analyysin tuloksen valmistuttua. **Pärjääjillä** (n=97) menee hyvin jokaisella osallisuuden alueella. He ovat aktiivisia, omaavat mielipiteitä ja mahdollisuuksia vaikuttaa. He saavat parhaiten tukea sosiaalisista suhteistaan ja heidän arkensa sujuu yleisesti ottaen parhaiten. **Omissa ympyröissään viihtyjillä** (n=118) vähäisintä osallisuutta koetaan acting-ulottuvuudella, joka mielestäni luonnehtii tätä ryhmää ja vaikutti nimeämiseen eniten. Heille tärkeimpiä ovat kaverit ja perhe. **Vaikuttamattomat** (n=127), joihin kuuluu niukka enemmistö vastaajista, muodostuu nuorista, joilla menee kavereiden, perheen ja muiden ihmissuhteiden kanssa hyvin, heidän arkensa sujuu hyvin ja heillä on mielipiteitä myös palveluiden kehittämisestä. Heidän osallisuutensa on vahvempaa kuin omissa ympyröissä viihtyjillä kaikilla muilla alueilla paitsi koulussa. Heille ei ole ilmeisesti joko syntynyt vaikuttamisen paikkoja tai he eivät ole niitä halunneet tai jaksaneet etsiä. **Sivustaseuraajien** (n=25) ryhmä on lukumäärällisesti selvästi pienin ryhmä. Ryhmä antaa vaikutelman sivussa tai syrjässä olemisesta. Raivion ja Karjalaisen

(2013) tasapainoisen osallisuuden kolmion osallisuuden eri ulottuvuuksien negatiivisina käänttöpuolina vieraantuminen, vetäytyminen ja terveydellinen huono-osaisuus ovat todennäköisempiä heillä verrattuna muihin ryhmiin. Heidän kohdallaan voidaan puhua syrjäytymisriskistä, mutta nimeämällä ryhmän sivustaseuraajiksi, näen heidän asemansa kuten Tarja Juvonen (2015, 32), Tuula Helne (2002) ja Sakari Hänninen (2007) ovat nähneet, että sama ihminen saattaa elämänsä eri vaiheissa tai elämäneläällä olla niin yhteiskunnan sisällä olijan kuin syrjäytyneenkin positiossa.

	Pärjääjät (n=92)	Omissa ympyröissä viihtyjät (n=118)	Vaikuttamattomat (n=127)	Sivustaseuraajat (n=25)
kaverit (1=huono suhde, 5= hyvä suhde)	4,57	3,85	4,56	2,16
luottoaikuiset (1= huono suhde, 5= hyvä suhde)	4,25	3,17	3,75	2,23
perhesuhde (1= huono suhde, 5= hyvä suhde)	4,55	3,44	4,43	1,97
arjentoiminnot (1=vähäinen arjenhallintakokemus, 5= hyvä arjenhallintakokemus)	4,22	3,24	3,91	2,18
palvelumielipide (1= vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa, 5= hyvät mahdollisuudet vaikuttaa)	3,91	2,74	3,44	2,47
kouluosallisuus (1= harvoin tuettu, 5= usein tuettu)	3,91	2,70	2,61	1,91

Kuva 16 Ryhmittelyanalyysin tulos

Seuraavaksi lähden tarkastelemaan, miten nämä ryhmät suhteutuvat taustamuuttujiini sukupuoleen, asuinalueeseen, yksinäisyyden kokemukseen ja harrastavuuteen. Näihin liittyvät ristiintaulukot löytyvät tutkielmani liitteestä. Sukupuolittain tarkasteltuna tyttöjä näyttäisi olevan suurin osa kaikissa ryhmissä, vain sivusta seuraajien ryhmässä tyttöjen ja poikien osuudet ovat täsmälleen samat. Tämän aineiston perusteella sukupuolittain tarkasteltuna vastaajien välille ei muodostu merkittäviä eroja. Sukupuolenaan vaihtoehdon muu valinneiden osuus on sivusta seuraajien ryhmässä muihin ryhmiin verrattuna suhteellisesti suurin mutta heitä on vastaajissa kuitenkin vähän. (liitetaulukko 20) Esimerkiksi vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tulosten mukaan sateenkaarinuoret voivat monella indikaattorilla keskimäärin hieman muuta ikäluokkaa huonommin. Heillä on esimerkiksi muita nuoria useammin keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa. (Luopa ym. 2017.) Sateenkaarinuori-käsite on kätevä tapa kattaa nuorten monet määrittelyt, ja se auttaa välttämään sellaisia kategorisointeja, jotka voivat tuntua osalle nuorista vierailta. Toisaalta käsitettä voi myös kritisoida siitä, että se tuottaa liikaa näennäistä samanlaisuutta erilaisten nuorten välille. (Taavetti ym. 2020.)

Haluaisin kiinnittää taustamuuttujatarkastelun kautta huomiota myös siihen, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että eri alueilla asuvat nuoret ovat vastanneet eri tavalla hyvinvointia ja osallisuutta koskeviin väittämiin. Lapissa nuoret elävät asukasluvultaan pienissä ja keskisuurissa kunnissa, joissa palvelutarjonta poikkeaa kovastikin toisistaan, mikä näkyyne eroina myös ryhmien välillä. Ryhmien välillä voidaan havaita joitakin eroja asuinpaikan suhteen. Suurin osa pärjääjiin kuuluvista on kotoisin joko Länsi-Lapista (n= 29) tai Rovaniemeltä (n=26). Pärjääjien ryhmässä harrastavien nuorten osuus on ryhmien välisessä vertailussa toiseksi suurin. Enemmistö Rovaniemen (n=28), Itä-Lapin (n=22) ja Pohjois-Lapin (n= 8) nuorista kuuluu omissa ympyröissä viihtyjiin. Heistä harrastavia nuoria on noin puolet. Vaikuttamattomiin kuuluu eniten nuoria Länsi-Lapista (n=39) sekä selvästi enemmistö myös Tunturi-Lapin (n=17) ja Tornion (n=26) nuorista, ja suurin osa ryhmään kuuluvista (84 %) ilmoittaa harrastavansa jotain. Sivustaseuraajien ryhmässä enemmistö vastaajista on Itä-Lapista (n=7) ja Tornion (n=7). Ryhmään kuuluvista suurin osa (68 %) eli 15 nuorta on ilmoittanut, etteivät harrasta mitään. (liitetaulukko 21)

Harrastavuus tuo eroja näkyviin ryhmien välillä. Näyttää siltä, että jonkin harrastuksen omaavat nuoret, ja he jotka eivät harrasta ovat suurimmaksi osaksi eri ryhmissä. Vaikuttamattomien ryhmässä on eniten harrastavia nuoria, jossa voisikin olla yksi selittävä tekijä heidän alhaiseen osallistumiseensa vaikuttamiseen. Joko heillä ei ole aikaa tai voimavaroja osallistua harrastusten ja perheen ulkopuolella. Ei-harrastavista nuorista taas puolet kuuluu ryhmään omissa ympyröissä viihtyjät. Harrastavuus kysymys vahvistaa käsitystäni siitä, että olen ollut ryhmien nimeämisessä oikeilla puoleilla sen suhteen, mikä kutakin ryhmää luonnehtii parhaiten.

Harrastamisen vertailu kiinnostaa, ja se millaisia alueellisia eroja nuoret kokevat harrastusmahdollisuuksien suhteen, koska nyt ne selvästi näkyvät tiettyjen alueiden ja korkean harrastavuuden yhdistymisenä. Nuorilta on kysytty heidän mielipidettään millaiset ovat paikkakunnan tarjoamat mahdollisuudet toivomiisi harrastuksiin tai järjestettyyn vapaa-ajanviettoon. Tähän kysymykseen on vastattu viisiportaisella asteikolla, luokittelin vastausvaihtoehdot uudelleen, jolloin sain kaksi luokkaa: hyvät (harrastus) mahdollisuudet ja huonot (harrastus) mahdollisuudet. Tarkastelin asuinpaikan, harrastusmahdollisuuksien ja harrastavuuden välistä yhteyttä ristiintaulukoimalla. (liitetaulukko 22) Eniten harrastusmahdollisuudet vaikuttavat torniolaisten ja itä-lappilaisten harrastamiseen, muilla alueilla ero ei ole yhtä merkittävä harrastavien ja ei-harrastavien välillä.

Nuoruuden siirtymiin sisältyy riskejä, kuten oman paikan etsimistä, yksinäisyyden kokemuksia, kavereiden puutetta ja motivaatiopulaa koulutusta kohtaan. Juuri nämä siirtymiin liittyvät riskit nähdään vaiheina, jolloin nuori voi pudota instituutioiden ja yhteiskunnan kelkasta (Määttä & Määttä 2015, 11). Sosiaalisten suhteiden suuresta merkityksestä kertoo esimerkiksi se, että nuoret, joilla ei ole ystäviä, jotka eristetään tai jotka eristäytyvät muiden nuorten seurasta, erottuvat joukosta. Yksinäisyys tai ystävien vähäinen määrä määrittyy helposti oudoksi ja huolestuttavaksi asiaksi. (Ks. Harinen 2008; Aaltonen & Kivijärvi ym. 2011, 29.) Tutkin ristiintaulukoimalla näkykö yksinäisyys ryhmiä erottelevana tekijänä aineistossa. Yksin olemisesta on kysytty väittämällä: pidän yksin olemisesta, johon samaa mieltä ovat vastanneet liki puolet pärjääjien ja vaikuttamattomien ryhmään kuuluvista, mutta vain viidesosa sivustaseuraajien ryhmään kuuluvista vastaajista. Sitä vastoin yli puolet sivustaseuraajien ryhmään kuuluvista (n=14) on eri mieltä väittämän kanssa, poiketen muista

ryhmistä, joissa eri mieltä vastanneita on vain noin viidesosa. Yli kolmannes kaikista vastaajista on vastannut kysymykseen neutraalisti. (liitetaulukko 23)

Yksinäisyydestä on kysytty väittämällä: olen yksinäinen. Myös tämän väittämän kohdalla on jonkin verran ei samaa eikä eri mieltä vastanneita, mutta ei yhtä paljon kuin yksin olemista koskevassa väittämässä. Sivustaseuraajien ryhmässä vastaukset jakaantuvat siten, että 40 % on sekä samaa että eri mieltä väittämän kanssa. Muissa ryhmissä selvä enemmistö kokee, ettei ole yksinäinen. Pärjääjien ryhmässä on liki viidesosa vastaajista (n=19) kokee itsensä yksinäiseksi kun kaikissa vastaajista näin kokee 16 % eli pärjääjissä koetaan yksinäisyyttä myös hieman keskimääräistä enemmän. (liitetaulukko 24)

Sivustaseuraajien ryhmässä koetaan keskimäärin enemmän yksinäisyyttä kuin muissa ryhmissä, ja he myös kokevat yksinäisyyden eniten pakon sanelemana asiana. He ovat yksinäisiä omasta tahdostaan riippumatta, joka selittää osaltaan heidän matalaa osallisuuttaan esimerkiksi kaveripiirissä. Korkiamäen (2014, 40) havainto on, ettei nuorten ulkopuolisuuden kokemisessa aina ole kysymys pysyvistä eikä yksiselitteisestä olotilasta. Ulkopuolisuuden kokemukseen poikkeavat toisistaan myös sen mukaan, onko vertaisryhmän tai -yhteisön ulkopuolelle jääminen oma valinta vai muiden nuorten sanelema (mt.,41). Erittäin haitallisena oppilaat pitivät yksinjäämistä, joka altisti kiusaamiselle, vaikutti koulussa viihtymiseen ja kokonaisuudessaan koulunkäyntiin (Janhunen 2013, 59). Koulussa kiusatuksi joutuminen vaikuttaa vahvasti kokemuksen ulkopuolisuudesta, ja saatan olettaa, että sekä pärjääjien ryhmässä että sivustaseuraajien ryhmässä on kiusatuksi joutuneita nuoria, koska niissä ryhmissä koetaan yksinäisyyttä keskivertoa enemmän.

Tarkastelussani alueellisia eroja syntyy lappilaisten nuorten osallisuuskokemusten välille. Myös harrastaminen on vahvasti yhteydessä alueeseen ja osallisuuden kokemuksiin. Perheen ulkopuolisilla luottoaikuisilla on merkitystä nuorten osallisuuden acting-ulottuvuudella, vähentäen vieraantumisen ja objektiuden kokemusta. Monelle nuorelle koulun aikuiset voivat olla ainoita perheen ulkopuolisia aikuisia, joita hän kohtaa arkipäivänään. Onko sitten kyse siitä, että palvelut tukevat nuoria ja heidän tarpeitaan joillain alueilla paremmin kuin toisilla alueilla. Haasteenahan Lapissa on palveluiden keskittyminen kuntakeskuksiin. Nuorten matkat kouluun, kavereiden luokse tai harrastuksiin voivat venyä pitkiksi. Tomi Kiilakosken (2016) mukaan yhteiskunnalliset päätökset, jotka suosivat tiheään asuttuja alueita ovat luoneet ilmiön,

jossa nuoret sekä juurtuvat asuinympäristöönsä että opettelevat samaan aikaan lähtemistä.

Suurin osa lappilaisista yhdeksäsluokkalaisista tämän aineiston perusteella kuuluu omissa ympyröissä viihtyjiin ja vaikuttamattomiin. Tulos luonnollisesti tukee koko aineistosta huokuvaa vaikutelmaa siitä, että lappilaisilla nuorilla on vähäiset vaikuttamismahdollisuudet koulussa ja nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä. Tuloksissa korostuu se, että nuorilla ei ole aikaa; heidän aikansa kuluu muun muassa harrastuksiin, kouluun, välimatkoihin kouluun ja harrastuksiin sekä kavereiden ja perheen kanssa olemiseen. Tyytyväisimpiä nuoret ovat terveydentilaansa ja ihmissuhteisiinsa, joka on samansuuntainen tulos kuin mitä Nuorisobarometreissa on tuotu esiin (Myllyniemi & Kiilakoski 2021, 65).

Nuorten kokemusten perusteella asuinpaikalla ja yksinäisyyden kokemisella on suurin vaikutus siihen, millaiseksi he kokevat osallisuutensa eri ulottuvuuksilla, ja tässä palveluiden kehittämisellä voidaan tähdätä tilanteen kohentamiseen. Lapehankkeessa tähdätään toimenpiteisiin, joilla muun muassa vanhemmuutta kyetään tukemaan, koska nuoret ottavat merkittävän sosiaalisen pääoman nimenomaan sosiaalisista suhteistaan. Aikuissuhteet rakentuvat eri nuorten kokemuksissa erilaisiksi, ja näitä kokemuksia voidaan pitää perusteluna sille, että koulussa olisi hyvä olla monessa eri roolissa toimivia aikuisia, keittäjistä kuraattoreihin. (Kiilakoski 2014, 39.) Lisäksi etsivän työn menetelmät ovat todettu nuorten parissa työskentelylle toimiviksi, mutta ihan hyvin nuoren luottoaikuinen voi olla myös koulun vahtimestarina 20 vuotta toiminut ja tutuksi tullut.

7 Pohdinta

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on usein tärkeää vertailla erilaisia ryhmiä keskenään (Alkula ym. 1999, 36). Myös oman tutkielmani tarkoitus on tehdä vertailua osallisuuden ulottuvuuksien näkymisestä eri tavoin nuorten arjessa, Alkula pohtii, pitääkö tulosten perusteella pystyä vaikuttamaan asioihin tai täytyykö kyetä antamaan suosituksia uusista toimintatavoista (mt., 36). Kysymys on kiinnostava, ja tutkimukseni rakenteellisen otteen säilymiseksi ja esiin nousseiden tulosten tueksi, panostan pohdinnassani rakenteellisiin ja yhteiskunnallisiin näkemyksiin.

Tässä tutkimuksessa on lähdetty liikkeelle siitä, miten nuoruutta ja nuoria on aikojen saatossa ymmärretty ja minkälaisista lähtökohdista nuorten osallisuutta on lähdetty rakentamaan. Vaikka nuorten hyvinvointi- ja osallisuuskysely ja siitä nousevat tulokset ovat jo muutaman vuoden vanhoja, näen tässä aiheessa kuitenkin pohtimisen aiheita myös tänä vuosikymmenenä. Joiltain osin nuoret nähdään edelleen epäkypsinä ja vasta täysivaltaisuuteen saapumassa olevina. Toisaalta koetaan myös vaikeaksi osallistaa nuoria. Osallistavia menetelmiä kehitetään kovasti, mutta useimmiten aikuisten näkökulmasta. Nuoret kohtaavat ikäkauteensa kuuluvia kriisejä irtautuessaan psyykkisesti vanhemmistaan ja näiden arvomaailmasta (Toivio & Nordling 2011, 157). Nuorten vanhemmat ovat yleensä sitä sukupolvea, joka on yhteiskunnassa juuri sillä hetkellä merkittävässä päätöksentekoaikavälissä, jolloin nuorten ”kapinallisuus” voi kohdentua koko yhteiskunnallista päätöksentekoa koskevaa arvomaailmaa kohtaan kuten esimerkiksi globaalien riskien torjumisen politiikkaa kohtaan.

Jorma Kuusisen (2001) mukaan Eriksonin kriisien ratkaisemiseen perustuva teoria tuo esiin sen, että nuori etsii oman paikkansa yhteiskunnassa tai kokee jäävänsä sen ulkopuolelle. Nuoret itse haluavat tulla hyväksytyiksi, osallisiksi ja kuulua joukkoon, eivätkä kokea toiseutta ja ulkopuolisuutta. Yhteiskunnan haasteet ja vaatimukset pakottavat nuoren kuitenkin tiettyihin valintoihin ja päätöksiin, jotka koskevat hänen tulevaa elämäänsä. Kuusinen (1995, 31) on todennut Eriksonin korostaneen sitä, että kasvu ja kehitys eivät tapahdu tyhjiössä vaan sosiaalisessa kontekstissa, jonka muodostavat perhe, koulu, ikätoverit ja muu sosiaalinen ympäristö. Emotionaalisen hyvinvoinnin kannalta on merkitystä sillä, millainen kokemus hyväksynnästä ja osalli-

suudesta syntyy nuorena. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy edellyttääkin mahdollisuutta rakentaa yhteisyyttä, osallisuutta ja vertaistukea. (Törrönen & Vornanen 2002, 37–38.) Yhteisyyden, osallisuuden ja vertaistuen merkitys on korostunut kun on kehitetty nuorten kanssa tehtäviä työmuotoja. Nuorten kanssa työskentelevät erityisesti nuorisotyöntekijät ja erityisnuorisotyöntekijät ja sosiaalityötä edustaa nuorille useimmiten koulukuraattorit. Yhä useammin kunnassa on monitoimijainen verkosto lasten ja nuorten palveluissa.

Olen käyttänyt Helka Raivion ja Jarno Karjalaisen (2013) Allardt-mukaelmaa, jossa osallisuus esitetään kolmena (having, acting, belonging) ulottuvuutena Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan osallisuus tarkoittaa, että 1) ihmisellä on käytössään riittävät aineelliset resurssit (HAVING), 2) hän on omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa toimijana (ACTING) ja 3) hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita (BELONGING). Olen kuvaillut nuorten osallisuutta näillä ulottuvuuksilla. Käyttäessäni tutkimuksessani osallisuuden kuvaamiseen heikko ja vahvaa osallisuutta, joudun pohtimaan myös empowerment käsitettä. Anu Gretschelin (2002, 50) mukaan osallisuus on tunnetta, jota kuvaa hyvin käsite empowerment, suomennettuna voimaantumisen tai valtautumisen. On myös niin, että kaikilla nuorilla ei ole mahdollista saavuttaa samaa voimaantumisen astetta, tai samoja osallistumisen paikkoja ja kanavia. Yksilöt tekevät valinnat, mutta yhteiskunnan tehtävänä on tarjota riittävän tasa-arvoiset edellytykset valintojen tekemiselle. (Kaikkonen ym., 2012, 175.)

Nuoruudesta osana elämäntulkua ajatellaan usein, että poikkeavuus tavanomaisesta on syrjään jäämistä, jolloin ei onnistuta erottamaan syrjäytymisongelmasta sellaista nuorten vaeltavaa elämäntulkua, jossa koulutusputkesta irtautuminen ei väistämättä tarkoita koko yhteiskunnan menosta putoamista (Leena Suurpää ym. 2009, 18) Elämäntulkun ajattelua sekä syrjäytymisen vaiheittaista mallia on kritisoitu deterministisyydestä (Linnakangas & Suikkanen 2004, 28). Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessa syrjäytyminen näyttäytyi ennen muuta syrjäytymisvaarana. Syrjäytymisvaara on yhteydessä erilaisiin riskeihin ja ongelmiin, jotka altistavat yksilön tai perheen myös muunlaisille ongelmille. (Lämsä 2009.) Juhilan (2006) mukaan syrjäytyminen nähdään vaiheittaisuuden lisäksi myös kasautuvana huono-osaisuutena, jolloin syrjäytyneiltä puuttuu monenlaisia täysipainoisen elämän kannalta olennaisia resursseja. Huono-osaisuuden keskeisenä tunnuspiirteenä puolestaan nähdään taloudellinen ja materiaallinen köyhyys. (Mt., 54–55.)

Tässä tutkimuksessani tuon esiin, että vaikka ryhmittelyanalyysin kautta syntyneet ryhmät luokittelevat vastaajat kuuluvaksi johonkin tiettyyn ryhmään, en näe ryhmiä stabiileina. Nuoret voivat liikkua ja siirtyä ryhmästä toiseen elämäntilanteesta riippuen. Omassa tutkimuksessani yhdeksäsluokkalaiset elävät siirtymävaiheessa, jossa toivottavaa on, että elämän peruspalikat ovat kuitenkin kutakuinkin järjestyksessä, kun askeleita otetaan kohti uutta. Vaikeista lapsuudenkokemuksista voi syntyä kierre, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Sen ei pitäisi kuitenkaan muodostua kohtaloksi hyvinvointivaltiossa. (Lapsiasiainvaltuutettu 2018, 20). Sosiaaliryhmien väliset erot osoittavat kuitenkin kuinka sosiaalisesti eriarvoisessa yhteiskunnassa elämme (Kaikkonen ym., 2012, 175).

Tässä aineistossa ei noussut esille huomattavia eroja sukupuolten välille. Yleisessä keskustelussa kannetaan huolta poikien kouluviihtymättömyydestä ja tyttöjen koke-
masta ahdistuksesta, masennuksesta ja seksuaalisesta häirinnästä. Korona-aika on pahentanut ja syventänyt kyllä nuorten välisiä hyvinvointieroja. Osalle esimerkiksi etäopiskelu sopi hyvin, toisille ei ollenkaan, ja on ilmennyt, että etäopetukseen siirtymistä ei ollut harkittu kaikkine vaikutuksineen loppuun asti. Hienoista alueellista vaihtelua Lapin sisällä on liittyen esimerkiksi harrastusmahdollisuuksiin, jonka toivotaan kohentuvan pian niin, että kaikki halukkaat saavat harrastaa. Nuorten motiivointiin ja saamiseen mukaan palveluiden kehittämiseen tarvitaan vielä panostusta. Päätöksenteko voi tuntua nuorista hitaalta ja hankalalta, ja toisaalta motiivointi aikuisten luomiin prosesseihin osallistumiseen on hankalaa. Nuorten pitäisi olla mukana jo heitä koskevien sisältöjen suunnitteluvaiheessa. Toisaalta syntyykö sitten palveluita jo käytävillä nuorille velvollisuus olla mukana palveluiden kehittämisessä? Yhdeksäsluokkalaisilla voidaan kuitenkin nähdä olevan paikkoja ja tilanteita, joissa valintoja on tehtävä pakostikin. Eriksonin teoriassa nuori voi viivyttää tärkeiden identiteettiin liittyvien ratkaisujen tekemistä ja kokeilla erilaisia rooleja itsensä löytämiseksi (Lairio 1988, 12). Viivyttämistä haetaan tällä hetkellä oppivelvollisuuden pidentämisen kautta. Oppivelvollisuuden laajentamisen toiselle asteelle on ajateltu antavan peruskoulua päättävillä nuorilla vähän enemmän aikaa pohtia millaista jatkokoulutusta tai työllistymistä sen jälkeen tavoittelevat. Samoin sen koetaan yhdenvertaistavan erilaisista sosioekonomisista taustoista tulevia nuoria, kun toisella asteella tarvittavat kirjat ynnä muut muuttuvat maksuttomiksi. Toisaalta se voi velvoittaa Lapissa asuvia nuoria itsenäistymään varhemmin, ja ottamaan vastuuta esimerkiksi omasta asumisesta.

Hyvinvoinnin voidaan sanoa lisääntyvän, kun omalle ajalle löytyy arvo (Raivio & Karjalainen 2013). On myös asioita, joissa nuori voi vapaammin päättää, mihin aikaansa ja voimavarojaan käyttää. Nuorten hyvinvointi- ja osallisuuskyselyn toteuttamisen jälkeen esimerkiksi harrastustoiminnan saavutettavuuden suhteen on menty eteenpäin. Harrastamisen Suomen mallia on pilotoitu tänä vuonna, ja mallin tavoitteena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Harrastusvalikoi-
maa ja tarjontaa järjestetään lasten ja nuorten toiveita kuunnellen. Lukuvuodeksi 2021–2022 toiminta laajenee entisestään. Mallin avulla voidaan kaventaa eroja, joita eri alueilla asuvien lappilaisten lasten ja nuorten välille syntyy. Harrastaminen nähdään asiana, joka pitäisi olla kaikkien lasten ja nuorten ulottuvilla, sosioekonomisesta ja sosiaalisesta taustasta huolimatta. Herää tietenkin kysymys, että onko mallin tultua jokaisen koululaisen pakko harrastaa järjestetyssä toiminnassa, vai voisiko myös omaehtoista harrastamista tukea?

Tutkimukseni aineiston osalta kiinnittyy Perhekeskustoimintamalli Lappiin -hankkeeseen osana valtakunnallista Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE) Lapin yliopisto on toteuttanut aineistona käyttämäni kyselyn osana Lapehanketta. Keskeistä oli tuottaa lapsi- ja perhelähtöistä tietoa poikkihallinnollisen hyvinvointijohtamisen välineeksi perhekeskustoimintamallissa. Lisäksi muita hankkeen keskeisiä kehittämiskohteita olivat vanhemmuuden ja parisuhteen tuki, saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittäminen sekä erikoissairaanhoidon integroiminen perhekeskustoimintamalliin. Perhepalveluiden kehittämisessä hyödynnetään nykyisin enenevässä määrin monikanavaisia palveluita, joilla parannetaan palvelujen saatavuutta sekä saavutettavuutta. Nuorten palvelukokemustutkimusta on tehty aineistoista hankkeen tutkijoiden toimesta ja itse olen kiinnittänyt analyysissäni huomion nuorten arjen ”tavanomaisempiin” ja huomaamattomiin piirteisiin. Sosiaalityön opiskelijana työskentely haastavissa elämäntilanteissa olevien ihmisten lasten, nuorten, aikuisten tai ikääntyneiden kanssa on tulevaisuuden työssäni todennäköisempää kuin heidän kanssaan, joiden arki rullaa omalla painollaan eteenpäin. Sano-taan usein nuorten kohdalla, että oikein valinneet jätetään rauhaan. Nuorisobaromet-rissa esiin on noussut, että nuorten mielestä jokaisen ihmisen tulisi olla itse ensisijai-sesti vastuussa omasta hyvinvoinnistaan. Niiden nuorten osuus, joiden mielestä jo-

kaisen tulee hoitaa omat asiansa, on kasvussa, ja entistä useampi näkee elämässä menestymisen olevan itsestä kiinni. (Myllyniemi & Kiilakoski 2021, 56.) Samalla myös sosiaalinen luottamus on laskusuunnassa, ja luottamus kanssaihmiin periytyy jälkipolville erityisesti perheen sisäisen elämän kautta (mt., 59). Tuen saaminen ja sen vastaanottamisen opettelukin on tärkeää, kun yhteiskunnassa painetaan menemään usein ns. pipo silmillä. Valitettavasti me aikuiset emme ole aina näyttämässä sitä hyvää esimerkkiä; tuen ja avun hakeminen on meillekin usein vaikeaa. Mutta niissä tilanteissa, joissa säännöllinen, ennakoitava ja turvallinen arki rikkoutuu, lapset ja nuoret tarvitsevat tiedon siitä, mistä löytyy varma turva ja tuki ahdistavassa tilanteessa. Siksi koulun ja vapaa-ajanvieton kautta syntyneet aikuiskontaktit ovat perheen rinnalla, ja joskus perheen sijasta, tärkeitä.

Tämä kirjoitusprosessi on ollut pitkä, välillä puuduttava mutta loppua kohti tultaessa koko ajan entistä antoisampi. Minulle haaste oli aineisto, jonka yritin saada puhumaan minulle etsimiäni asioita nuoren arjenhallinnasta ja osallisuudesta. Koin kuitenkin merkitykselliseksi sen, että kerran kerätty ja jo aikaisemmin analysoitu aineisto pystyi antamaan minulle jonkin uudenlaisen näkökulman ja lähestymistavan. Pelkäsinkin myös nollatutkimuksen tekemistä, vaikka Sami Myllyniemi (2018) lohduttaa, että tulokset, jotka vahvistavat ennako-oletuksia, ovat hänen mukaansa yhtä arvokkaita kuin uudet ja yllättävät havainnot. Oletusten mukaiset tulokset tukevoittavat tietoa nuorten osallisuudesta ja vahvistavat luottamusta tutkimuksen reliabiliteettiin. (Mt., 141.) Toisaalta voin nähdä hyväksi, että nuorten osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä on jo olemassa tietoa päätöksenteon tueksi.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla 2015: Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä.
- Aaltonen Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen Tarja 2011: Ystävydet. Teoksessa Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.): Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 112. Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 29–56.
- Aaltonen, Sanna & Heikkinen, Alpo 2009: Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 197–208.
- Aapola, Sinikka 1999: Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 763. Julkaisuja 9. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Aapola, Sinikka & Gonick, Marnina & Harris, Anita 2005: Young femininity. Girlhood, power and social change. Palgrave Macmillan. New York.
- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.) 2003: Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.
- Aitken, Stuart C. 2001: Geographies of young people. The morally contested spaces of identity. Routledge, Lontoo.
- Alastalo, Marja 2005: Metodisuhdanteiden mahti: Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947-2000. Vastapaino. Tampere.
- Allardt, Erik 1976: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY. Helsinki.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1999: Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY. Juva.
- Andersson, Jari 2007: Vammala - lasten ja nuorten kunta? Lasten ja nuorten osallisuus päätöksenteossa. Teoksessa Gretschel, Anu ja Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto. Hakapaino Oy. Helsinki, 158–174.
- Armila, Päivi 2016: Hylkysyrjäjäisnuorten arjen rytmit ja piirit. Teoksessa Armila, Päivi & Halonen, Terhi & Käyhkö, Mari (toim.): Reunamerkitöjä hylkysyrjästä: Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki. 60–73.
- Aro, Jari 2011: Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Kangaspunta, Seppo (toim.): Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere University Press. Tampere, 35–60.
- Autio, Minna & Paju, Petri 2005: Johdanto – osta itsellesi elämä? Teoksessa Autio, Minna & Paju, Petri (toim.): Kuluttava nuoruus. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 62. Helsinki, 6–12.
- Banks, Sarah 2004: Ethics, accountability and the social professions. Palgrave, Macmillan. Basingstoke.
- Banks, Sarah & Williams, Robin 2005: Accounting for ethical difficulties in social welfare work: Issues, problems and dilemmas. *British Journal of Social Work* 35(7), 1005-1022.
- Bauman, Zygmunt 2000: Liquid Modernity. Polity Press. Cambridge.
- Cantell, Hannele 2016: Globaalikasvatuksen ja osallisuuden pedagogiikka. Artikkeliteoksessa Osallistava koulu, aktiivinen maailmankansalaisuus. Näkökulmia osallisuuteen ja globaalikasvatukseen kouluyhteisössä. Plan International. 2015. <https://plan.fi/osallistavakoulu>

- Checkoway, Barry 2011: What is youth participation? *Children and Youth Services Review*, 33(2), 340-345.
- Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna 2014: Reflections on the use of spatial and relational metaphors in youth studies. *Journal of Youth Studies* 17(7), 901–915.
- Deci, Edward L. & Ryan, Richard M. 1985: *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum. New York.
- Dewey, John 1957: *Koulu ja yhteiskunta. The school and society*. Suomentanut Kajava Kalevi. Otava. Helsinki.
- <https://ekollega.fi/sote-uudistus/lapset-nuoret-ja-perheet>).
- Ellonen, Noora 2008: *Kasvuyhteisö nuoren turvana: Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen*. Akateeminen väitöskirja. Tampere University Press : Taju [jakaja]: Nuorisotutkimusverkosto. Tampere.
- Elo, Kimmo 2012: Kodista ja kiinnostuksesta se lähtee. Suomalaisen peruskoulun 8.-luokkalaisten yhteiskunnallinen asemituminen ja sen yhteys oppilaiden kotitautaan. Teoksessa Kupari, Pekka & Siisiäinen, Martti (toim.): *Kodista ja kiinnostuksesta se lähtee. Suomalaisnuorten kansalaispätevyys ja yhteiskunnalliset asenteet*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 11–36.
- Feldmann- Wojtachnia, E.; Gretschel, A.; Helmisaari, V.; Kiilakoski, Tomi, Matthies, A-L.; Meinhold-Henschel, S.; Roth, R. & Tasanko, P. 2010: *Youth Participation in Finland and in Germany. Status Analysis and Data Based Recommendations*. Bertelsmann Stiftung. Gütersloh. Germany. Viitattu 31.3.2019. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/youth_participation_in_finland_and_in_germany.pdf.
- Galland, Olivier 1995: *Youth in France: a new age of life?* Teoksessa Cavalli, Alessandro & Galland, Olivier (toim.): *Youth in Europe*. Pinter. New York.
- Gellin, Maija & Herranen, Jatta & Junttila-Vitikka, Pirjo & Kiilakoski, Tomi & Koskinen, Sanna & Mäntylä, Niina & Niemi, Reetta & Nivala, Elina & Pohjola, Kirsi & Vesikansa, Sari 2012: *Lapset ja nuoret subjekteina koulujärjestelmässä*. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi: *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 95–148.
- Granhölm, Camilla 2021: *Tekeekö palveluiden digitalisaatio julkisista sosiaalipalveluista nuorille helpommin saavutettavia?* Teoksessa Berg, Päivi & Myllyniemi, Sami (toim.): *Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020*. Valtion nuorisoneuvosto. Helsinki, 169–176.
- Gretschel Anu & Gellin, Maija & Matthies, Aila-Leena & Nivala, Elina & Oranen, Mikko & Sutinen, Riikka & Tasanko, Pia 2012: *Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa*. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi: *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 149–179.
- Gretschel, Anu 2002: *Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen*. Teoksessa Gretschel, Anu (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina*. Artikkeleita osallisuudesta. Suomen Kuntaliitto. Helsinki, 48–62.
- Hall, Tom. & Coffey, Amanda & Williamson, Howard 1999: *Self, Space and Place: youth identities and citizenship*. *British Journal of Sociology of Education* 20(4), 501–513.
- Hanhivaara, Pirjo 2006: *Maailmaa syleilevä osallisuus- osallisuuden suhde kouluun*. Julkaisussa *Kunta ja osallisuus*. Nuorisotutkimus 3/2006.
- Harinen, Päivi 2015: *Kilometrien eristämät? Nuorten arkea syrjäkyläkontekstissa*. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): *Ihmisarvoinen nuoruus*. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 153–171.

- Harinen, Päivi & Halme Juha 2012: Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF. Helsinki http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf. Viitattu 10.3.2020.
- Harinen, Päivi 2012: Mennään bussilla. Pitkä koulumatka vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami: Lapset ja Nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusverkosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki, 170–179.
- Harinen, Päivi 2008: Hyvä, paha yksinäisyys. Itsellisyys, yksinäisyys ja ystävyys myöhäisnuoruudessa. Teoksessa Autio, Minna & Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.): Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Stakes. Helsinki, 84–93.
- Harinen, Päivi & Rautopuro, Juhani & Itkonen, Hannu 2006: Asfalttiprinssit. Tutkimus suomalaisista skeittareista. Liikuntatieteellinen Seura. Helsinki.
- Harinen, Päivi 2005: Mitähän tekis? Monikuluttuuret, vapaa-aika ja kansalaisyhteiskuntaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/mitahantekis.pdf>. Viitattu 4.4.2019.
- Harrikari Timo 2008: Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 87. Helsinki.
- Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina 2011: ”Tavallisten kansalaisten turvallinen kaupunkikeskusta” Tapaustutkimus lasten julkisen kotiintuloaikasuosituksen asettamisesta. Teoksessa Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina: Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino. Tampere, 95–130.
- Hart, Roger.A 1997: Children’s participation. The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care. Unicef. Eartscan Publication Ltd. Lontoo.
- Havighurst Robert J. 1982: Developmental Tasks and Education. 3. painos. 1.painos 1952. Longman. New York.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika 2016: Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Heino, Tarja 2007: Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30. Stakes. Helsinki. Viitattu 3.6.2019.
- Heiskanen, Ilkka & Mitchell, Ritva 1985: Lättähatuista Punkkareihin: Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä. Otava. Helsinki.
- Helavirta, Susanna 2011: Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere.
- Helne, Tuula 2002: Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli ja Väyrynen, Marianne 2021: Puristuksissa?: nuoret ja kestävä hyvinvoinnin ehdot. Kelan tutkimus. Helsinki. Viitattu 16.9.2021.
- Helve, Helena 2009: Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Liikkanen Mirja (toim.): Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat. Gaudeamus. Helsinki, 250–269.
- Hermanson, Elina & Sajaniemi Nina 2018: Nuoruuden kehitys: mitä tapahtuu pinnan alla. Duodecim 134, 13–19.

- Herranen, Jatta & Harinen, Päivi 2007: Oikein valinnet jätetään rauhaan. Osallisuus kulttuuri ja kontrolli. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 77. Helsinki, 88–102.
- Hervonen, Antti & Pohjolainen, Pentti 1991: Gerontologian ja geriatrian perusteet. Lääketieteellinen oppimateriaalikustantamo. Tampere.
- Hill, Malcolm & Davis, John & Prout, Alan & Tisdall, Kay 2004: Moving Participation Agenda Forward. *Children & Society* 18:2, 77–96.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 15.uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Hoggett, Paul 2001: Agency, rationality and social policy. *Journal of Social Policy* 30:1, 37–56.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri 2013: Apina pulpetissa: ysiluokan yhteisöllisyys. Gaudeamus. Helsinki.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri 2002: Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Silvennoinen, Heikki (toim.): Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 29 & Nuorisoasianneuvottelukunta & Opetusministeriö. Helsinki, 14–31.
- Hokkanen, Liisa 2009: Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja: Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Jyväskylä, 315–337.
- Hurme, Helena 1985: Elämänkaaren käsitteellisiä jäsentämistapoja. [Ways of conceptualizing the life span]. *Sociologia* 2/1985, 125-129.
- Hurtig, Johanna 2006: Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Hurrelmann, Klaus 1989: The social world of adolescents. A sociological perspective. Teoksessa Hurrelmann, Klaus & Engel, Uwe (toim.): The social world of adolescents. International perspectives. Walter de Gruyter. Berliini.
- Hämäläinen, Juha & Laukkanen, Eila & Vornanen, Riitta 2008: Nuorisokasvatus, nuorisososiaalityö ja nuorisopsykiatria nuorten hyvinvoinnin edistämisessä. Teoksessa Autio, Minna & Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.): Polarisoituva nuoruus? Hakapaino Oy. Helsinki, 161–179.
- Hänninen, Sakari 2007: Johdanto. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Kirsi-Marja (toim.): Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki, 5–19.
- Härkönen, Juho & Sirniö, Outi 2020: Educational transitions and educational inequality: A multiple pathways sequential logit model analysis of Finnish birth cohorts 1960–85. *European Sociological Review*, 12–0. Educational Transitions and Educational Inequality: A Multiple Pathways Sequential Logit Model Analysis of Finnish Birth Cohorts 1960–1985 | *European Sociological Review* | Oxford Academic (oup.com) Viitattu 25.8.2021.
- Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki 2016: Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81:2, 150–160.
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017: Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. *Työpaperi* 33/2017. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Isola, Anna-Maria 2017: Aikapankissa ihmisarvoa ei mitata euroissa. Teoksessa Tovin arvo. Helsingin aikapankki. Helsinki, 21–23.

- Janhunen, Kirsi-Marja 2013: Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 52. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto 2007: Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.
- Jukarainen, Pirjo & Tuhkunen, Anne 2004: Imagosta identiteettiin. Raja- ja syrjäseutujen nuorten muuttoliikkeen lähtökohtia. Teoksessa Pulju Petri (toim.): Samaan aikaan toisaalla...Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki, 94–105.
- Juvonen, Tarja 2015: Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 165. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku 2001: Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, Minna (toim.): Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 125–152.
- Kaikkonen, Risto & Mäki, Päivi & Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Markkula, Jaana Wikström, Katja & Ovaskainen, Marja-Leena & Virtanen, Suvi & Laatikainen, Tiina (toim.)2012: Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Kailaheimo-Lönnqvist, Sanna & Kilpi-Jakonen, Elina & Niemelä, Mikko & Prix, Irene 2020: Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa Mattila Maija (toim.): Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020. Kalevi Sorsa säätiö. Helsinki, 93–125.
https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2020/08/Eriarvoisuus2020_web2.pdf. Viitattu 25.8.2021.
- Kallio, Kirsi Pauliina 2010: Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 163–187.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi & Laippala, Pekka 2001: Adolescent depression: the role of discontinuities in life course and social support. *Journal of Affective Disorders* 64 (1), 155–166.
- Kananen, Anitta 2014: Superdemokratia – vakavaa asiaa ironialla höystettynä. *Tiedonjyvä* 49:4, 19.
- Kannasoja, Sirpa & Svenlin, Anu-Riina 2011: Osallistumisen ja suojelun yhdistäminen lähtökohdaksi sosiaalityön nuorisotutkimukselle? Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Jyväskylä, 275–291.
- Karjalainen, Pekka 2010: Nuorisososiaalityö. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteenen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma Oy. Helsinki, 192–196.
- Karlsson Liisa 2006: Lapset tiedon ja kulttuurin tuottajina. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka: Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Gummerus kirjapaino Oy. Vaajakoski, 173–194.
- Kauhanen Merja 2012: Menetetty sukupolvi?, PT-blogi 18.6.2012. Palkansaajien tutkimuslaitos. Helsinki. Viitattu 15.9.2021.
- Keckman-Koivuniemi, Hannele & Kleemola, Mari 2006: Opas kvantitatiivisten tutkimusaineistojen jatkokäyttöön. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Taju.

- Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo & Karvonen, Sakari 2016: Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Arjen jäljillä – Nuorisobarometri 2015. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 117–134.
- Ketokivi, Kaisa 2005: Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.): Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 56. Helsinki, 100–137.
- Kiilakoski, Tomi 2017: ”Niillähän on se viimeinen sana” - nuoret osallisuudestaan yläkoulussa. Teoksessa Toom, Auli & Rautiainen, Matti & Tähtinen Juhani (toim.): Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Kasvatusalan tutkimuksia 75. Suomen kasvatustieteellinen seura ry. Jyväskylä, 253–282.
- Kiilakoski, Tomi 2016: I am Fire but my Enviroment is the Lighter. A Study on Locality, Mobility and Youth Engagement in the Barents Region. Finnish Youth Research Society. Finnish Youth Research Network. Publications 179. Helsinki.
- Kiilakoski, Tomi 2014: Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 155. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Kiilakoski, Tomi 2007: Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 77. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 8–24.
- Kojo, Marjaana 2012: Pause päällä: Työn ja koulutuksen ulkopuoliset jaksot nuorten elämänsäkulussa. *Janus* 20(2), 94–110.
- Komonen, Katja 2002: Vaihtoehtoinen väylä ammatilliseen perustutkintoon: Työkoulumallilla koulutuksellista syrjäytymistä vastaan. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 4 (2002): 2, s. 48–58.
- Komonen, Katja 2001: Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 47. Joensuu.
- Korkiamäki, Riikka 2014: ”Jos mä nyt voisin saada ystäviä” – ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi & Muranen, Päivi & Wrede-Jäntti, Matilda 2014: Nuoruus Toisin Sanoen. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Tampere University Press. Tampere.
- Korkiamäki, Riikka 2014: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Tampere University Press. Tampere.
- Korkiamäki, Riikka 2009: ”Kaljaporukoita” vai ”ihan tavallisia koviksii” – osallisuus vertaisryhmässä nuorten määrittelyn kohteena. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.): Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asian- tuntuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Gummerus. Jyväskylä, 85–103.
- Korvela, Pirjo & Rönkä, Anna 2014: Arkielämä näkökulmana perheeseen. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Jokinen, Kimmo & Hurme, Helena (toim.): Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus. Helsinki, 192–214.
- Koski, Leena 2004: Yksilöllisyyden moraalisuus koulutuspolitiikassa. *Kasvatus* 35(1), 79–90.
- Koskinen, Sanna & Horelli, Liisa 2006: Ympäristövastuullinen kansalaisuus kouluopetuksessa. *Nuorisotutkimus* 24:3, 14–28.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.
- Kuula, Ritva 2000: Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. Koulu ja nuorten syrjäytyminen. *Kasvatustieteellisiä julkaisuja* 61. Joensuun yliopisto. Joensuu.

- Kuusinen, Jorma 1995: Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa Lyytinen, Paula, Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. WSOY. Juva, 311–322.
- Käyhkö, Mari 2016: Kotoa pois pakotettu? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Teoksessa Armila, Päivi & Halonen, Terhi & Käyhkö, Mari (toim.): Reunamerkitöjä hylkysyrjästä: Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 74–96.
- Körkkö, Minna & Paksuniemi, Merja & Niemisalo, Sari & Rahko–Ravanti, Rauna 2017: Opintie sujuvaksi Lapissa. Siirtolaisuusinstituutti. Turku.
- Lairio, Marjatta 1988: Nuoruusiän kehitystehtävät ja oppilaanohjaus. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 19. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylä.
- Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari 2014: Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Lantela, Lauri & Nurmi, Henna & Nikupeteri, Anna & Kallinen, Kati & Laitinen, Merja & Leinonen, Jaana & Turunen, Tuija & Vasari, Pekka 2020: Perheen ja ammattilaisien merkitys nuorten osallisuuden tukemisessa. Nuorisotutkimus 38:3, 23–39.
- Lappalainen, Sirpa & Mietola, Reetta & Lahelma, Elina 2010: Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. Nuorisotutkimus 28(1), 39–55.
- Lapsiasiavaltuutettu 2018: Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018. https://www.eduskunta.fi/fi/vaski/kertomus/documents/k_5+2018.pdf. Viitattu 19.11.2021.
- Laslett, Peter 1989: A fresh map of life. The emergence of the third age. Weidenfeld and Nicolson. Lontoo
- Levonen, Milja & Kauppila Juha 2008: Ekskursio: Elämäkulkua ja aikuisuus – Daniel Levinson. Teoksessa Suoranta, Juho & Kauppila, Juha & Rekola, Hilikka & Salo, Petri & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (toim.): Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. Johdatus aikuiskasvatukseen. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja B. Oppimateriaalia; N:o 25. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Joensuu. 91–113.
- Liimakka, Satu 2008: The influence of cultural images and other people on young women's embodied agency. Young 16(2), 131–152.
- Liikanen, Veli & Penttinen, Pekka 2018: Tilastollisen aineiston koonti nuorisotutkimuksessa. Teoksessa Kiilakoski Tomi & Honkatukia, Päivi (toim.): Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 206. Tampere. 99–122.
- Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2004: Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Selvityksiä 7. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Luopa, Pauliina & Kanste, Outi & Klemetti, Reija 2017: Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinnuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 25. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Lämsä, Anna-Liisa 2009: Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Akateeminen väitöskirja. Oulun yliopisto – Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulu.
- Manninen, Jyri 2007. Oppilaiden osallisuus koulussa – Oppilaskuntatoiminnan uusi tuleminen? Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 77. Hakapaino. Helsinki. 119–128.

- Marin, Marjatta 2001: Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Vastapaino. Jyväskylä.
- Martin, Marjatta 2016: Nuoruus, vammaisuus ja kuntoutuksen merkitys. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Matthies, Aila-Leena 2017: Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa. *Sociologia* 54:2, 150–166, 245.
- Maunu, Antti 2018: Arjen rytmit ja yhteisöt – ammattiin opiskelevien hyvä elämä ja haalistuva individualismi. *Nuorisotutkimus* 36(1), 3–21.
- Maunu, Antti 2012: Ryyppäämällä ryhmäksi. Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin. Ehkäisevä päihdetyö EHYT Ry. Helsinki.
- Mauss, Marcel 1990: *The gift. The form and reason for exchange in archaic societies.* Routledge. Lontoo.
- Max-Neef, Manfred 1991: *Human scale development and further reflections.* The Apex Press. Lontoo.
- Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2007: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Muukkonen, Tiina & Nevanen, Saira & Ohisalo, Maria & Turunen, Saija 2014: Yksikin aikuinen riittää –nuoren sosiaalinen vahvistaminen ja voimaantuminen Luotsi-toiminnassa. *Nuorisotutkimus* 32(2), 17–32.
- Myllyniemi Sami & Haikkola, Lotta 2020: Tilasto-osio. Teoksessa Haikkola Lotta & Myllyniemi Sami (toim.): Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki, 9–108
- Myllyniemi, Sami 2018: Tilastohaavi auki! Surveyt nuorisotutkimuksessa. Teoksessa Kiilakoski Tomi & Honkatukia, Päivi (toim.): Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Vastapaino. Tampere, 123–146.
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi 2018: Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.): Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 9–117.
- Myllyniemi, Sami 2016: Johdanto. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Arjen jäljillä – Nuorisobarometri 2015. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 5–8.
- Myrskylä, Pekka 2012: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA Analyysi. EVA. Helsinki.
- Mäkinen, Sanna 2016: Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrotuina. *Nuorisotutkimus* 34(2), 3–18.
- Määttä, Anne & Keskitalo, Elsa 2014: Ulkoringiltä sisärinkiin. Kumuloituneista ongelmista kärsivät nuoret aikuiset pirstaleisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79:2, 197–207.
- Määttä, Mirja & Määttä, Anne (2015). Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015.
https://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d. Viitattu 3.9.2019.
- Niemi, Anna-Maija & Kurki, Tuuli 2013: Amislaiseksi valmistettu, valmennettu, kuntoutettu ja ohjattu? Brunila, Kristiina & Hakala, Katariina & Lahelma, Elina & Teittinen, Antti (toim.): Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset erot. *Gaudeamus*. Helsinki, 201–215.

- Nivala, Elina & Pahkala Katri & Karvonen, Jenni & Stenberg, Janina. & Koskinen, Elina & Pentikäinen, Maija & Liukkonen, Petra & Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva. 2010: Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulu. Turku.
- Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko 2007: Nuorisokasvatuksen teorian kohde ja konteksti. Teoksessa Nivala Elina & Saastamoinen Mikko (toim.): Nuorisokasvatuksen teoria - perusteita ja puheenvuoroja. Tampereen yliopisto. Tampere, 8–27.
- Nummenmaa, Lauri 2009: Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Nurmi, Jari-Erik & Salmela-Aro, Katariina 2001: Ihmisen psykologinen kehitys ja elämänkulku. Teoksessa Heikkinen, Eino & Tuomi, Jouni (toim.): Suomalainen elämänkulku. Tammi. Helsinki, 86–98.
- Nurmi, Jari-Erik 1995: Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, Paula, Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. WSOY. Juva, 256–274.
- Ollila, Anne 2008: Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- OPS 2014 eli Perusopetuksen Opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 22.5.2019 http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Oranen, Mikko 2008: Mitä mieltä? Mitä mieltä!: Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman raportti. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki
- Paju, Petri 2007: Onko nuorisopolitiikkaakin tehtävä? Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura julkaisuja 76. Hakapaino Oy. Helsinki, 327-344.
- Peltola, Marja & Moisio, Jenni 2017: Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä: Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Pekkarinen, Elina 2016: Arjen- ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä - lastensuojelun näkökulma. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Arjen jäljillä – Nuorisobarometri 2015. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 163–179.
- Pippuri, Terhi 2015: Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Pohjola, Anneli 2001: Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.): Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 187–204.
- Pohjola, Anneli 2003: Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalityöntutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi, 53–67.
- Pohjola, Anneli 2009: Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Raitakari, Suvu & Virokannas, Elina (toim.): Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Gummerus. Jyväskylä, 21–40.
- Poikkeus, Anna-Maija 1995: Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa Lyytinen, Paula, Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. WSOY. Juva, 122–138.
- POP Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus, määräys 1/011/2004. Opetushallitus. Helsinki.

- Puuronen, Vesa 2006: Nuorisotutkimus. Vastapaino. Tampere.
- Pösö, Tarja 2007: Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.): Perhetyön tieto. Vastapaino. Tampere, 65–82.
- Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina 2009: Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.): Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät
- Raitasalo, Raimo (1996) Elämönhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Helsinki: Kansaneläkelaitos
- Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno 2013: Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat! Teoksessa Era, Taina (toim.) Osallisuutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. JAMK. Jyväskylä, 12–34..
- Rasku-Puttonen, Helena 2008: Oppilaiden osallisuus kouluyhteisössä. Teoksessa Lairio, Marjatta & Heikkinen, Hannu L.T. & Penttilä, Minna (toim.): Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvoinnin politiikat. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos [jakaja]. Turku.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen–Fomin Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Jyväskylä, 235–255.
- Rauste-von Wright, Maijaliisa & Makkonen, Timo & Markkanen, Mikko 1986: Sosiaalityöntekijä ja nuori. Sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen työhönsä, erityisesti nuoriin kohdistuvaan työhön, ja nuoren käsityksiä ammattiauttajista, erityisesti sosiaalityöntekijöistä. Sosiaalihuollituksen julkaisuja. Helsinki.
- Rimpelä, Matti 2013: Kasvatuskaaksesta yhteiseen ymmärrykseen. Teoksessa Lämsä Anna-Liisa (toim.): Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. PS-kustannus. Jyväskylä, 17–47.
- Ristolainen, Heidi & Varjonen, Sampo & Vuori, Jukka 2013: Mitä tiedämme politiikka-toimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä? - Poliittikatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013. Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201704065999>. Viitattu 6.9.2020.
- Ronkainen, Suvi 1999: Ajan ja paikan merkitsemät, subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Gaudeamus. Helsinki.
- Rosenberg, Mikko 2014: Aikansa kuluttajat – kuudesluokkalaiset ajan ja rahan kuluttajina. Nuorisotutkimus 32 (1), 34–48.
- Saari, Juho 2015: Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus. Helsinki.
- Saastamoinen, Mikko 2011: Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot. Teoksessa Kangaspunta, Seppo (toim.): Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere University Press. Tampere, 61–91.
- Salasuo, Mikko & Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami 2021: Nuoriso harrastamassa kulttuuria, taidetta ja mediaa: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tilasto-osio. Teoksessa Salasuo, Mikko (toim.): Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja nro 68. Helsinki, 31–36.
- Salasuo, Mikko 2007: Atomisoitunut sukupolvi. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2007: 7. Helsinki.
- Salmela-Aro, Katariina 2010: Koulu-uupumus sosiaalisessa kontekstissa: Koulu, koti, kaveripiiri. Psykologia : tiedepoliittinen aikakauslehti, 45(5), 448-459.
- Salmivalli, Christina 2008: Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Salmi, Minna & Mäkelä, Jukka & Perälä, Marja-Leena & Kestilä, Laura 2012: Lapsi kasvaa kunnassa - Miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

- Salovaara, Reija & Honkonen, Tiina 2013: Voi hyvin, opettaja! PS-kustannus. Jyväskylä.
- Sandberg Otso 2015: Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1500. Tampere University. Tampere. Viitattu 15.9.2021.
- Settersten, Richard A. 2003: Age Structuring and the Rhythm of the Life Course. Teoksessa Mortimer Jeylan .T., Shanahan Michael J. (toim.): Handbook of the Life Course. Handbooks of Sociology and Social Research. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-0-306-48247-2_4. Viitattu 2.9.2019.
- Sihvonen, Ella & Walkendorff, Tiina 2020: Johdanto. Nuorten perhesuhteet nuorisotutkimuksen ja perhetutkimuksen risteyksessä. Teoksessa Sihvonen Ella & Walkendorff, Tiina: Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot -vuosikirja 2020. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisoneuvosto.
- Similä, Jenni 2012: Lasten ja nuorten yhteiskunnallinen hyvinvointi alkaa arjen hallinnasta. Etusivu. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1005/teemapalsta.html?lang=fi>. Viitattu 2.9.2019.
- Siurala, Lasse 2006: European Framework for Youth Policy. Euroopan neuvosto. Strasbourg.
- Smith, Roger S. 2008: Social work with young people. Polity. Cambridge. Yhdistynyt kuningaskunta.
- Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena & Selkälä, Arto 2014. Hyvinvointibarometri ja -selontekojen tuloksia hyvinvointipoliittisesta näkökulmasta. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Tunturi-Lapin seutu-kunnan hyvinvointibarometri 2013. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Tutkimukset 4/2014. Rovaniemi. 308–317.
- Suoninen, Annikka & Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari 2010: Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS-2009 -tutkimuksen päätulokset. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Sutela, Elina & Törmäkangas, Liisa & Toikka, Enna & Haapakorva, Pasi & Hautakoski, Ari & Hakovirta, Mia & Rasinkangas, Jarkko & Gissler, Mika & Ristikari, Tiina 2016: Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa. THL-raportti 5. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Taavetti, Riikka & Alanko, Katariina & Hästbacka, Noora & Lehtonen, Jukka & Palojärvi Inka 2020: Sateenkaareva nuoruus ja merkitykselliset ihmissuhteet. Teoksessa Lahti, Annukka & Aarnio, Kia & Moring, Anna & Kerppola, Jenni (toim.): Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla. Gaudeamus. Helsinki, 31–46.
- Taavetti, Riikka Maria & Lehtonen, Jukka Pekka 2018: Metodologisia ja eettisiä kysymyksiä sateenkaarinuorten etnografisessa ja osallistavassa tutkimuksessa. Teoksessa Kiilakoski Tomi & Honkatukia, Päivi (toim.): Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 206. Tampere. 274–290.
- Takala, Mikko 1992: 'Kouluallergia', yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Acta Universitatis Tampereensis. Serie.A; vol. 335. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Tardy, Charles H. 1985: Support Measurement. American Journal of Community Psychology 13 (2), 187-202
- Tani, Sirpa 2010: Hengailun maantiede ja nuorisotutkimuksen eettiset ongelmat. Kasvatus ja aika 4(3). <http://elektra.helsinki.fi/oa/1797-2299/4/3/hengailu.pdf>. Viitattu 4.4.2019.
- Thoits, Peggy A. 1982: Conceptual, Methodological, and Theoretical Problems in Studying Social Support as a Buffer Against Life Stress. Journal of Health and Social Behavior 23, 145-159.

- Thoits, Peggy A. 1985: Social support and psychological well-being: theoretical possibilities. Teoksessa Sarason, Irwin G. & Sarason, Barbara R. 1985: Social Support: Theory, Research and Applications. Nijhoff. Dordrecht, 51-72.
- Thoits, Peggy A. 1995: Stress, Coping and Social Support Processes: Where are we? What next? *Journal of Health and Social Behaviour* 35, 53–79.
- Thomas, Nigel 2002: Children, Family and the State. Decision-making and Child Participation. Macmillan Press Ltd. Lontoo.
- Tikka, Marja 1994: Kalenteri-ikästä omaelämäkerralliseen ikään. Teoksessa Uutela, Antti & Ruth, Jan-Erik (toim.): Muuttuva vanhuus. Gaudeamus. Tampere. 7-26.
- Toivio, Timo & Nordling, Esa 2011: Mielenterveyden psykologia. Edita. Helsinki.
- Tolonen, Tarja 2008: Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyylit ja luokkaerot. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.): Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 83. Helsinki, 226–254.
- Tomperi, Tuukka 2012: Poliittinen sosialisatio perheessä. Tutkimuksen perinteestä nykynäkyisiin. *Nuorisotutkimus* 29 (3), 3–28.
- Tuononen, Päivi (2008). Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston selvityksiä 4.
- Turunen, Teemu 2009: Nuorten palkansaajien työorientaatiot Suomessa – Tutkimus 18–29-vuotiaiden suomalaisten palkansaajien työkeskeisyyttä lisäävistä yksilöllisistä taustatekijöistä. *Janus* 17(1), 4–19. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27470/fulltext.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 3.9.2019.
- Törrönen, Maritta & Sharpe, Darren 2016: Nuorten osallistuminen sosiaalityön tutkimukseen. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä Minna (toim.): Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus. Helsinki, 278–290.
- Törrönen, Maritta 1999: Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki University Press. Helsinki.
- Vaattovaara, Virpi (2015): Elämänkulku ja toimijuus. Lapin maaseudun nuorista aikuisiksi 1990–2011. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi
- Valentine, Gill 2004: Public space and the culture of childhood. Ashgate, Aldershot.
- Vehviläinen, Jukka 2008: Nuorten osallisuushanke –arvioinnin loppuraportti. Opetushallitus.
- Vornanen, Riitta 2001: Lasten hyvinvointi. Teoksessa Törrönen, Maritta (toim.): Lapsuuden hyvinvointi. Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen.
- Weissenfelt, Jukka & Liukko, Matti & Nisula, Juho, Ebrand Group Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2019: Suomessa asuvien 13–29 -vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo. <https://wordpress.ebrand.fi/somejanuoret2019>. Viitattu 7.2.2021.
- Wierenga, Ani 2009: Young people making a life. Palgrave Macmillan. New York.
- Wilcox, Brian L. & Vernberg, Eric M. 1985: Conceptual and theoretical dilemmas facing social support research. Teoksessa Sarason, Irwin G. & Sarason, Barbara R. (toim.): Social Support: Theory, Research and Applications. Nijhoff. Dordrecht. 3-20.
- Woodman, Dan 2009: The mysterious case of the pervasive choice biography: Ulrich Beck, structure/agency, and the middling state of theory in the sociology of youth. *Journal of Youth Studies* 12(3), 243-256.
- Ylönen, Oona Malviina 2009: Kaksinkertaisesti näkymättömät? Lastensuojeluun liittyvät merkitykset nuorten kokemuksissa. Lisensiaatintutkimus. Turun Yliopisto. Sosiaalipoliittikan laitos/ Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turku.

Virallislähteet

Nuorisolaki 1285/2016

Laki perustusopetuslain muuttamisesta 239/2007

LL Lastensuojelulaki 417/2007

OHL Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013

LOS Lapsen oikeuksien sopimus 20.11.1989, astui voimaan Suomessa 1991

PeL Perustuslaki 731/1999

POL Perusopetuslaki 628/199

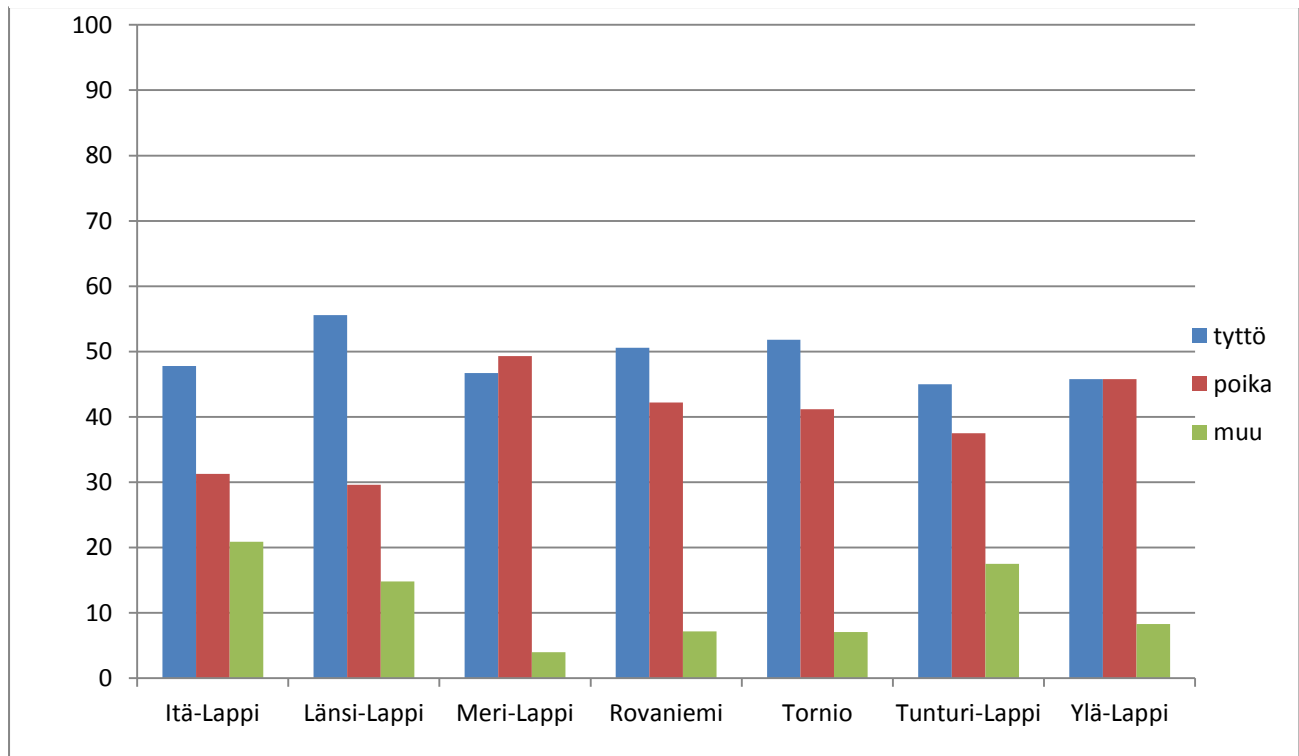
Liitteet

Liitetaulukko 1 Vastaajien asuinpaikka ja sukupuoli

Alue	lkm	%
Tunturi-Lappi	41	9,8
Itä-Lappi	70	16,7
Ylä-Lappi	26	6,2
Meri-Lappi	77	18,3
Länsi-Lappi	30	7,1
Rovaniemi	87	20,7
Tornio	89	21,2
Yhteensä	420	100,0
Sukupuoli		
tyttö	198	49,0
poika	164	40,6
muu	42	10,4
Yhteensä	404	100,0

Liitetaulukko 2 Vastaajien sukupuolijakauma asuinpaikan mukaan

Liitetaulukko 3 Vastaajien yksinäisyyden kokeminen

Pidän yksin olemisesta	lkm	%
eri mieltä	95	23
ei samaa eikä eri mieltä	146	36
samaa mieltä	167	41
Olen yksinäinen		
eri mieltä	262	65
ei samaa eikä eri mieltä	72	18
samaa mieltä	69	17

Liitetaulukko 4 Vastaajien harrastavuus

	lkm	%
ei harrasta	125	31
harrastaa	273	69
yhteensä	398	100

Liitetaulukko 5 Faktori luottoaikuiset

Faktori luottoaikuiset	Faktorilataus
Väittämät:	
Hyvinvointini kiinnostaa aikuisia, joiden kanssa olen tekemisissä	,741
Tiedän aikuisia, joille voin tarvittaessa kertoa huolistani	,750
Aikuiset ovat kannustaneet minua kertomaan huolistani	,713
Aikuiset ymmärtävät kokemukseni ja näemykseni minua koskevista asioista	,671
Kulttuuritaustani on huomioitu minua koskevista asioista	,615
Mietimme aikuisten kanssa yhdessä ratkaisuja minua koskevista asioista	,733

Liitetaulukko 6 Faktori perhesuhde

Faktori perhesuhde	Faktorilataus
Väittämät:	
Perheeni tukee minua	,759
Perheessämme on hyvä yhteishenki	,740
Minun on mahdollista jakaa omia ajatuksiani ja kokemuksiani perheessäni	,837
Voin osallistua perheeni koskevien päätösten tekemiseen	,769
Pystyn keskustelemaan huolistani perheenjäsenteni kanssa	,759
Riitojen sopiminen on perheessämme helppoa	,799
Minulla on turvallista olla kotona	,757
Olen tyytyväinen perheeni vuorovaikutukseen	,798
Olen tyytyväinen perheeni ilmapiiriin	,802
Vanhempani osoittavat kiinnostusta ja ymmärrystä mielipiteitäni kohtaan silloinkin, kun he ovat eri mieltä kansani	,805
Vanhempani tunnistavat tunteitani ja tarpeitani	,750
Saan vanhemmiltani positiivista palautetta	,852
Vanhempani perustelevat, miksi sovittuja asioita tulee noudattaa	,749
Olen tyytyväinen siihen, kuinka vanhempani toimivat vanhempina	,794

Liitetaulukko 7 Faktori kaverit

Faktori kaverit	Faktorilataus
Väittämät:	
Minulla on riittävästi kavereita	,688
Kaverini hyväksyvät minut sellaisena kuin olen	,733
Kaverini tukevat minua tarvittaessa	,772
Voin kertoa huolistani kavereilleni	,732
Olen tyytyväinen kaverisuhteisiin	,744
Olen usein yksin	-,512
Olen yksinäinen	-,503

Liitetaulukko 8 Faktori palvelumielipide

Faktori palvelumielipide	Faktorilataus
Väittämät:	
Koen tärkeäksi sen, että minulla on vaikutusmahdollisuuksia nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä	,760
Haluan vaikuttaa aktiivisesti siihen, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään	,822
Minulla on näkemys siitä, miten nuorille suunnattuja palveluita tulisi kehittää	,797
Nuorten asiantuntijuutta palveluiden kehittämisessä hyödynnetään liian vähän	,820
Nuorten osallistuminen palveluiden kehittämiseen parantaa palveluita merkittävästi	,809

Liitetaulukko 9 Faktori somemielipide

Faktori somemielipide	Faktorilataus
Väittämät:	
Olen kiinnostunut saamaan tietoa nuorille suunnatuista palveluista sosiaalisessa mediassa	,704
Olisin kiinnostunut osallistumaan palveluiden kehittämiseen sosiaalisen median kautta	,742
Osallistun mielelläni erilaisiin nuorille suunnattuihin toimintoihin ja palveluihin koskeviin keskusteluihin sosiaalisessa mediassa	,826
Sosiaalista mediaa hyödynnetään riittävästi palveluiden kehittämisessä	,742
Olen voinut vaikuttaa nuorille suunnattujen pal-	,829

veluiden kehittämiseen sosiaalisessa mediassa	
Palveluiden kehittäjät tarjoavat riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa sosiaalisessa mediassa	,772
Sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet kehittää palveluita ovat innostavia minulle	,867

Liitetaulukko 10 Faktori palveluosallisuus

Faktori palveluosallisuus	Faktorilataus
Väittämät:	
Saan tietoa nuorille suunnatuista palveluista	,556
Saan tietoa, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään	,712
Minulle annetaan tietoa palveluiden kehittämiseen liittyvistä osallistumismahdollisuuksistani	,757
Saan mahdollisuuksia vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen	,821
Minua kannustetaan osallistumaan palveluiden kehittämiseen	,773
Minulla on voimavaroja osallistua ja vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen	,770
Minulla on aikaa osallistua ja vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen	,767

Liitetaulukko 11 Faktori kouluosallisuus

Faktori kouluosallisuus	Faktorilataus
Väittämät:	
Saan koulun tiedottamisen kautta minulle hyödyllistä tietoa harrastuksista ja vapaa-ajan tapahtumista	,647
Saan koulun tiedottamisen kautta minulle hyödyllistä tietoa nuorille suunnatuista palveluista	,617
Keskustelemme yhdessä kouluni aikuisten kanssa koulun kehittämiseen liittyvistä asioista	,707
Kouluni aikuiset osoittavat arvostusta kokemuksiani ja mielipiteitäni kohtaan	,765
Kouluni aikuiset luovat riittävästi mahdollisuuksia koulussa vaikuttamiselle	,824
Luokassani minua kannustetaan osallistumaan ja vaikuttamaan yhteisiin asioihin	,667
Oppilaita tuetaan ottamaan vastuuta yhteisestä hyvinvoinnista	,818
Oppilaat toimivat itsenäisesti koulun hyvinvoinnin edistämiseksi	,683
Koulussani kannustetaan kaikkia oppilaita osallistumaan tasapuolisesti yhteisiin asioihin	,812
Oppilaiden ja aikuisten hyvinvoinnin edistämi-	,713

sessä on mukana koulun ulkopuolisia ammattilaisia (esim. järjestöt)	
Tulevaisuudensuunnitelmani ovat selkeät toisen asteen (lukio, ammatilliset opinnot) siirtymän osalta	,005*
Toiselle asteelle siirtyminen innostaa minua	,010*
Koulun ammattilaiset ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi	,284*
Vanhempani / huoltajani ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi	,092*
*eivät lataudu faktoriin	

Liitetaulukko 12 Faktori arjentoiminnot

Faktori Arjentoiminnot	Faktorilataus
Väittämät:	
Perheemme arki on sujuvaa	,531
Perheessämme on riittävästi yhteistä aikaa	,465
Kouluun on yleensä mukava mennä	,422
Kotona on helppoa keskittyä koulutehtävien tekemiseen	,641
Saan tarvitessani apua ja tukea koulunkäyntiini perheenjäseniltäni	,772
Perheeni kannustaa minua hoitamaan koulunkäyntiini liittyvät asiat hyvin ja ajallaan	,844
Minulla on riittävästi aikaa ja energiaa koulutehtävien tekemiseen	,511
Perheeni kannustaa minua olemaan ystävällinen koulukavereilleni	,791
Tulevaisuudensuunnitelmani ovat selkeät toisen asteen (lukio, ammatilliset opinnot) siirtymän osalta	,723
Toiselle asteelle siirtyminen innostaa minua	,676
Koulun ammattilaiset ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi	,647
Vanhempani / huoltajani ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi	,805

Liitetaulukko 13 Faktori elämäntavat

Faktori Elämäntavat	Faktorilataus
Väittämät:	
Ruokailutottumukseni tukevat hyvinvointiani	,791
Liikuntatottumukseni tukevat hyvinvointiani	,778
Lepään riittävästi	,704
Vietän digilaitteiden parissa sopivasti aikaa	,581*
Mielialani on yleensä hyvä	,722
Olen tyytyväinen elämäntapoihini	,837
Olen tyytyväinen terveyteeni	,789
*ei lataudu faktoriin	

Liitetaulukko 14 Perhesuhteen yhteys kaverisuhteeseen

		perhesuhde				
		huono suhde	kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä	
kaverit	huono suhde	lkm	10	10	1	21
		%	32,3%	9,2%	0,4%	5,2%
	kohtalainen suhde	lkm	12	48	33	93
		%	38,7%	44,0%	12,4%	22,9%
	hyvä suhde	lkm	9	51	233	293
		%	29,0%	46,8%	87,3%	72,0%
Yhteensä		lkm	31	109	267	407
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 15 Perhesuhteen yhteys suhteeseen luottoaikuisiin

		perhesuhde				
		huono suhde	kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä	
luottoaikuiset	huono suhde	lkm	12	9	11	32
		%	44,4%	8,2%	4,2%	8,0%
	kohtalainen suhde	lkm	10	70	76	156
		%	37,0%	63,6%	28,8%	38,9%
	hyvä suhde	lkm	5	31	177	213
		%	18,5%	28,2%	67,0%	53,1%
Yhteensä		lkm	27	110	264	401
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 16 Perhesuhteen yhteys kokemuksiin vaikuttaa palveluihin

			huono suhde	perhesuhde kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä
palvelumielipide	vähäiset mahdollisuudet	lkm	7	16	28	51
	vaikuttaa	%	31,8%	14,7%	11,0%	13,2%
	kohtalaiset mahdollisuudet	lkm	12	68	132	212
	vaikuttaa	%	54,5%	62,4%	51,8%	54,9%
	hyvät mahdollisuudet vai-	lkm	3	25	95	123
	kuttaa	%	13,6%	22,9%	37,3%	31,9%
Yhteensä		lkm	22	109	255	386
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 17 Perhesuhteen yhteys palveluosallisuuteen

			huono suhde	kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä
palveluosallisuus	harvoin tuettu	lkm	15	32	75	122
		%	62,5%	32,3%	29,3%	32,2%
	toisinaan tuettu	lkm	7	55	126	188
		%	29,2%	55,6%	49,2%	49,6%
	usein tuettu	lkm	2	12	55	69
		%	8,3%	12,1%	21,5%	18,2%
Yhteensä		lkm	24	99	256	379
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 18 Kaverisuhteen yhteys kokemuksiin vaikuttaa palveluihin

			huono suhde	kaverit kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä
palvelumieli- pide	vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa	lkm	6	13	31	50
		%	35,3%	14,8%	11,2%	13,1%
	kohtalaiset mahdollisuudet vaikuttaa	lkm	8	54	148	210
		%	47,1%	61,4%	53,4%	55,0%
	hyvät mahdollisuudet vai- kuttaa	lkm	3	21	98	122
		%	17,6%	23,9%	35,4%	31,9%
Yhteensä		lkm	17	88	277	382
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 19 Kaverisuhteen yhteys kouluosallisuuteen

			huono suhde	kaverit kohtalainen suhde	hyvä suhde	Yhteensä
kouluosallisuus	harvoin tuettu	lkm	9	25	63	97
		%	60,0%	30,1%	22,5%	25,7%
	toisinaan tuettu	lkm	6	45	154	205
		%	40,0%	54,2%	55,0%	54,2%
	usein tuettu	lkm	0	13	63	76
		%	0,0%	15,7%	22,5%	20,1%
Yhteensä		lkm	15	83	280	378
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 20 Ryhmien sukupuolijakauma

		Pärjääjät	Omissa ympyröissä viihtyjät	Vaikuttamattomat	Sivusta seuraajat	Yhteensä
Tyttö	lkm	50	57	65	9	181
	%	55,6%	50,4%	52,8%	39,1%	51,9%
Poika	lkm	37	42	54	9	142
	%	41,1%	37,2%	43,9%	39,1%	40,7%
Muu	lkm	3	14	4	5	26
	%	3,3%	12,4%	3,3%	21,7%	7,4%
Yhteensä	lkm	90	113	123	23	349
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 21 Ryhmien asuinpaikan jakauma

		Pärjääjät	Omissa ympyröissä viihtyjät	Vaikuttamattomat	Sivusta seuraajat	Yhteensä
Tunturi-Lappi	lkm	5	9	17	2	33
	%	5,4%	8,0%	13,6%	8,3%	9,3%
Länsi-Lappi	lkm	29	22	39	4	94
	%	31,5%	19,5%	31,2%	16,7%	26,6%
Tornio	lkm	19	24	26	7	76
	%	20,7%	21,2%	20,8%	29,2%	21,5%
Rovaniemi	lkm	26	28	24	1	79
	%	28,3%	24,8%	19,2%	4,2%	22,3%
Pohjois-Lappi	lkm	3	8	3	3	17
	%	3,3%	7,1%	2,4%	12,5%	4,8%
Itä-Lappi	lkm	10	22	16	7	55
	%	10,9%	19,5%	12,8%	29,2%	15,5%
Yhteensä	lkm	92	113	125	24	354
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 22 Asuinpaikan harrastusmahdollisuuksien yhteys harrastavuuteen

				ei harrasta	harrastaa	Total
Tunturi-Lappi	harrastusmahdollisuudet	hyvät	lkm	2	13	15
			%	13,3%	86,7%	100,0%
		kohtalaiset	lkm	2	8	10
			%	20,0%	80,0%	100,0%
		huonot	lkm	4	7	11
			%	36,4%	63,6%	100,0%
Yhteensä			lkm	8	28	36
			%	22,2%	77,8%	100,0%
Länsi-Lappi	harrastusmahdollisuudet	hyvät	lkm	6	33	39
			%	15,4%	84,6%	100,0%
		kohtalaiset	lkm	10	21	31
			%	32,3%	67,7%	100,0%
		huonot	lkm	8	19	27
			%	29,6%	70,4%	100,0%
Yhteensä			lkm	24	73	97
			%	24,7%	75,3%	100,0%
Tornio	harrastusmahdollisuudet	hyvät	lkm	10	44	54
			%	18,5%	81,5%	100,0%
		kohtalaiset	lkm	4	11	15
			%	26,7%	73,3%	100,0%
		huonot	lkm	5	1	6
			%	83,3%	16,7%	100,0%
Yhteensä			lkm	19	56	75
			%	25,3%	74,7%	100,0%
Rovaniemi	harrastusmahdollisuudet	hyvät	lkm	18	42	60
			%	30,0%	70,0%	100,0%
		kohtalaiset	lkm	7	4	11
			%	63,6%	36,4%	100,0%
		huonot	lkm	4	4	8
			%	50,0%	50,0%	100,0%
Yhteensä			lkm	29	50	79
			%	36,7%	63,3%	100,0%
Pohjois-Lappi	harrastusmahdollisuudet	hyvät	lkm	1	5	6
			%	16,7%	83,3%	100,0%
		kohtalaiset	lkm	7	3	10
			%	70,0%	30,0%	100,0%
		huonot	lkm	4	3	7
			%	57,1%	42,9%	100,0%

	Yhteensä		lkm	12	11	23
			%	52,2%	47,8%	100,0%
Itä-Lappi	harrastusmahdollisuudet	hyvät	lkm	2	25	27
			%	7,4%	92,6%	100,0%
	kohtalaiset	lkm	6	6	12	
		%	50,0%	50,0%	100,0%	
	huonot	lkm	18	9	27	
		%	66,7%	33,3%	100,0%	
	Yhteensä		lkm	26	40	66
			%	39,4%	60,6%	100,0%
Total	harrastusmahdollisuudet	hyvät	lkm	39	162	201
			%	19,4%	80,6%	100,0%
	kohtalaiset	lkm	36	53	89	
		%	40,4%	59,6%	100,0%	
	huonot	lkm	43	43	86	
		%	50,0%	50,0%	100,0%	
	Yhteensä		lkm	118	258	376
			%	31,4%	68,6%	100,0%

Liitetaulukko 23 Ryhmien vastausjakaumat väittämään yksin olemisesta

			Pärijääjät	Omissa ympy- röissä viihtyjät	Vaikuttamattomat	Sivusta seuraajat	Yhteensä
pidän yksin olemisesta	eri mieltä	lkm	19	21	26	14	80
		%	20,7%	17,8%	20,5%	56,0%	22,1%
	ei samaa eikä eri mieltä	lkm	29	52	44	6	131
		%	31,5%	44,1%	34,6%	24,0%	36,2%
	samaa mieltä	lkm	44	45	57	5	151
		%	47,8%	38,1%	44,9%	20,0%	41,7%
Yhteensä		lkm	92	118	127	25	362
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Liitetaulukko 24 Ryhmien vastausjakaumat väittämään yksinäisyyden kokemuksesta

			Pärjääjät	Omissa ympyröissä viihtyjät	Vaikuttamattomat	Sivusta-seuraajat	Yhteensä
olen yksinäinen	eri mieltä	lkm	65	72	92	9	238
		%	71,4%	61,0%	73,6%	39,1%	66,7%
	ei samaa eikä eri mieltä	lkm	9	32	16	5	62
		%	9,9%	27,1%	12,8%	21,7%	17,4%
	samaa mieltä	lkm	17	14	17	9	57
		%	18,7%	11,9%	13,6%	39,1%	16,0%
Yhteensä		lkm	91	118	125	23	357
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Perhekeskustoimintamalli Lappiin

– Integroidut monitoimijaiset palvelut perheille -hanke

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
LAPIN TOIMINTAYKSIKKÖ

UNIVERSITY OF LAPLAND
LAPIN YLIOPISTO

Lappilaisten nuorten hyvinvointi- ja osallisuuskysely 2018

Hyvä vastaaja

Tällä kyselyllä keräämme tietoa nuorten osallisuudesta nuorille suunnatuissa palveluissa ja niiden kehittämisessä. Lisäksi keräämme tietoa nuorten hyvinvoinnista.

Kyselyn avulla tuotettua tietoa hyödynnetään nuorille ja perheille suunnattujen palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittämisessä. Kyselyllä kerättävää tietoa käsitellään siten, ettei yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa missään vaiheessa tutkimusta. Vastauksesi käsitellään luottamuksellisesti. Esimerkiksi opettajat tai huoltajat eivät saa tietää, mitä olet vastannut kyselyyn. Vastaaminen on Sinulle vapaaehtoista. Nimeäsi ei kysytä.

Jos kyselyn teemat jäävät mietityttämään Sinua, keskustelethan niistä esimerkiksi opettajasi tai huoltajiesi kanssa.

Näkemyksesi nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen on arvokas.

Kyselyssä on yhteensä 9 kysymyssivua, joissa kussakin on 1-12 väittämäjoukkoa, monivalintakysymystä tai avointa kysymystä. Täytä vielä viimeiselle sivulle taustatietosi. Kiitos jo etukäteen!

Huom! Lähettämisen jälkeen selain saattaa "Kiitos osallistumisesta" -tekstin sijasta ilmoittaa, että palvelussa on tilapäinen häiriö. Vastaukset saadaan häiriöstä huolimatta käyttöön.

Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen

1. Arvioi kokemuksiasi kuulluksi tulemisestasi ja osallisuudestasi

Aikuisilla tarkoitetaan muita kuin oman perheen aikuisia

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 3 ei samaa eikä eri mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 5 täysin samaa mieltä

Minun hyvinvointini kiinnostaa aikuisia, joiden kanssa olen tekemisissä

1 2 3 4 5 Ei koske minua

Tiedän aikuisia, joille voin tarvittaessa kertoa huolistani

Aikuiset ovat kannustaneet minua kertomaan huolistani

Aikuiset ymmärtävät kokemukseni ja näkemykseni minua koskevissa asioissa

Kulttuuritaustani on huomioitu minua koskevissa asioissa

Mietimme aikuisten kanssa yhdessä ratkaisuja minua koskevissa asioissa

Koen tärkeäksi sen, että minulla on vaikutusmahdollisuuksia nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä

Haluan vaikuttaa aktiivisesti siihen, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään

Minulla on näkemys siitä, miten nuorille suunnattuja palveluita tulisi kehittää

Nuorten asiantuntijuutta palveluiden kehittämisessä hyödynnetään liian vähän

Nuorten osallistuminen palveluiden kehittämiseen parantaa palveluita merkittävästi

2. Jos olet tullut kuulluksi hakiessasi apua tai tukea, valitse yksi taho ja kerro kokemuksistasi

Valitse

Saan koulun tiedottamisen kautta minulle hyödyllistä tietoa nuorille suunnatuista palveluista

Keskustelemme yhdessä kouluni aikuisten kanssa koulun kehittämiseen liittyvistä asioista

Kouluni aikuiset osoittavat arvostusta kokemuksiani ja mielipiteitäni kohtaan

Kouluni aikuiset luovat riittävästi mahdollisuuksia koulussa vaikuttamiselle

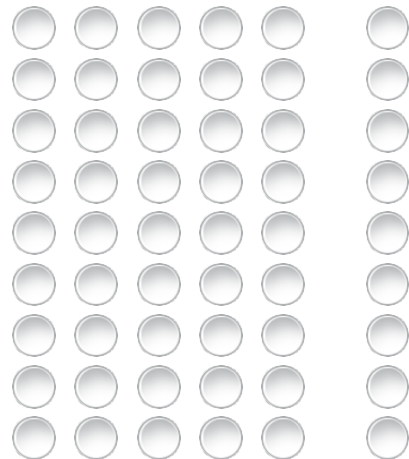
Luokassani minua kannustetaan osallistumaan ja vaikuttamaan yhteisiin asioihin

Oppilaita tuetaan ottamaan vastuuta yhteisestä hyvinvoinnista

Oppilaat toimivat itsenäisesti koulun hyvinvoinnin edistämisessä

Koulussani kannustetaan kaikkia oppilaita osallistumaan tasapuolisesti yhteisiin asioihin

Oppilaiden ja aikuisten hyvinvoinnin edistämisessä on mukana koulun ulkopuolisia ammattilaisia (esim. järjestöt)

10. Tulevaisuudessa koulun toiminnassa saattaa olla mukana koulun henkilökunnan lisäksi entistä enemmän muita aikuisia ja ammattilaisia. Kerro ideoitasi siitä, millaista toimintaa ja keitä aikuisia ja ammattilaisia toivoisit osaksi koulupäivää tukemaan oppilaiden hyvinvointia, osallisuutta ja viihtyvyyttä.

11. Osallistuminen oman paikkakunnan palveluiden kehittämiseen

Osallistumisella tarkoitetaan esimerkiksi nuorisopoliittisen ohjelman laadintaan osallistumista, nuorisovaltuuston tai nuorisofoorumin toiminnan kautta vaikuttamista sekä kehittäjäasiakas- tai kokemusasiantuntijatoimintaan osallistumista.

Voita valita useita

- Olen osallistunut
- Olen kiinnostunut osallistumaan
- En ole tietoinen näistä
- Olen kiinnostunut tietämään lisää näistä mahdollisuuksista
- En ole kiinnostunut näistä

12. Tulevaisuudessa on tarkoitus, että eri ammattilaisten (esim. koulun, sosiaalitoimen, terveydenhuollon) välinen yhteistyö toimisi paremmin, jotta nuoret saisivat tarvitsemaansa apua ja tukea varhaisemmassa vaiheessa. Miten se voisi mielestäsi tapahtua?

13. Mitä muuta haluaisit sanoa nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyen?

14. Sosiaalisen median hyödyntäminen nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 3 ei samaa eikä eri mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 5 täysin samaa mieltä

Olen kiinnostunut saamaan tietoa nuorille suunnatuista palveluista sosiaalisessa mediassa

Olisin kiinnostunut osallistumaan palveluiden kehittämiseen sosiaalisen median kautta

Osallistun mielelläni erilaisiin nuorille suunnattuja toimintoja ja palveluita koskeviin keskusteluihin sosiaalisessa mediassa

Sosiaalista mediaa hyödynnetään riittävästi palveluiden kehittämisessä

Olen voinut vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen sosiaalisessa mediassa

Palveluiden kehittäjät tarjoavat riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa sosiaalisessa mediassa

Sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet kehittää palveluita ovat innostavia minulle

15. Jos käytät sosiaalista mediaa, esitä ideoitasi siitä, miten sitä voisi hyödyntää nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä. Ideoi vapaasti!

Arjen sujuvuus ja koulunkäynti

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 3 ei samaa eikä eri mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 5 täysin samaa mieltä

16. Arvioi arkesi sujuvuutta

Perheemme arki on sujuvaa

Perheessämme arjessa jaksaminen on usein koetuksella

Perheemme aikuisten työ ei haittaa perhe-elämää

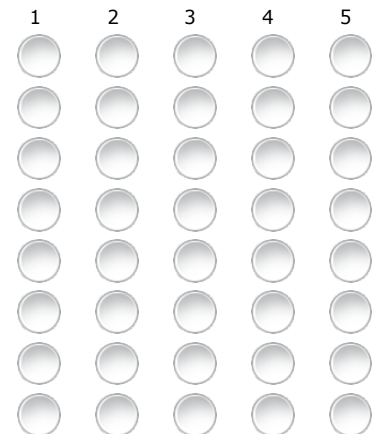
Minulla on säännölliset ruoka-ajat

Perheessämme on yhteisesti sovitut säännöt (esim. kotiintuloajat)

Minulla on säännölliset nukkumaanmenoajat

Perheessämme tapahtuu usein ennalta suunnittelemattomia, perheen elämää häiritseviä asioita

Perheessämme on riittävästi yhteistä aikaa

17. Arvioi koulunkäyntiä osana arkeasi

Kouluun on yleensä mukava mennä

Olen usein aamutunneilla väsynyt

Kotona on helppoa keskittyä koulutehtävien tekemiseen

Saan tarvitessani apua ja tukea koulunkäyntiini perheenjäseniltäni

Perheeni kannustaa minua hoitamaan koulunkäyntiini liittyvät asiat hyvin ja ajallaan

Minulla on riittävästi aikaa ja energiaa koulutehtävien tekemiseen

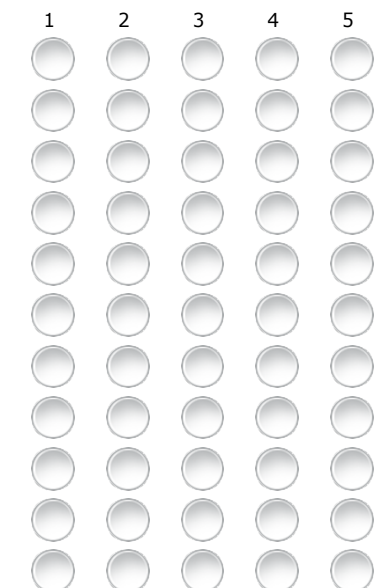
Perheeni kannustaa minua olemaan ystävällinen koulukavereilleni

Tulevaisuudensuunnitelmani ovat selkeät toisen asteen (lukio, ammatilliset opinnot) siirtymän osalta

Toiselle asteelle siirtyminen innostaa minua

Koulun ammatilliset ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi

Vanhempani / huoltajani ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi

18. Mainitse 1-3 arjen sujuvuutta tukevaa tekijää

1

2

3

19. Mainitse 1-3 arjen sujuvuutta kuormittavaa tekijää

1

2

3

20. Jos tarvitsisin apua arjen kuormittavuuteen liittyvissä asioissa, voisin pyytää sitä seuraavilta tahoilta

Voit valita useita

- Koulun aikuiset (esim. opettaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori)
- Järjestöt (esim. vertaiset, tukihenkilöt, järjestöyöntekijät)
- Seurakunnat / Hengelliset yhteisöt
- Perhe-, nuoriso- ja sosiaalipalvelut (esim. nuorille suunnattu ohjaus ja neuvonta)
- Terveyspalvelut
- Sähköiset palvelut
- Muu taho, mikä
- En keneltäkään

21. Mitä muuta haluaisit sanoa arkesi sujuvuuteen liittyen?

Perhe- ja kaverisuhteet

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 3 ei samaa eikä eri mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 5 täysin samaa mieltä

22. Arvioi perhesuhteitasi

Jos asut ja olet pääasiassa tekemisissä muiden aikuisten kuin omien vanhempiesi kanssa, arvioi heitä

Perheeni tukee minua

Perheessämme on hyvä yhteishenki

Minun on mahdollista jakaa omia ajatuksiani ja kokemuksiani perheessäni

Voin osallistua perhettäni koskevien päätösten tekemiseen

Pystyn keskustelemaan huolistani perheenjäsenteni kanssa

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐

Riitojen sopiminen on perheessämme helppoa

Minulla on turvallista olla kotona

Olen tyytyväinen perheeni vuorovaikutukseen

Olen tyytyväinen perheeni ilmapiiriin

Vanhempani osoittavat kiinnostusta ja ymmärrystä mielipiteitäni kohtaan silloinkin, kun he ovat eri mieltä kanssani

Vanhempani tunnistavat tunteitani ja tarpeitani

Saan vanhemmiltani positiivista palautetta

Vanhempani perustelevat, miksi sovittuja asioita tulee noudattaa

Olen tyytyväinen siihen, kuinka vanhempani toimivat vanhempina

23. Arvioi kaverisuhteitasi

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
2 jokseenkin eri mieltä
3 ei samaa eikä eri mieltä
4 jokseenkin samaa mieltä
5 täysin samaa mieltä

	1	2	3	4	5
Minulla on riittävästi kavereita	☐	☐	☐	☐	☐
Kaverini hyväksyvät minut sellaisena kuin olen	☐	☐	☐	☐	☐
Kaverini tukevat minua tarvittaessa	☐	☐	☐	☐	☐
Voin kertoa huolistani kavereilleni	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tyytyväinen kaverisuhteisiini	☐	☐	☐	☐	☐
Olen usein yksin	☐	☐	☐	☐	☐
Olen yksinäinen	☐	☐	☐	☐	☐
Pidän yksin olemisesta	☐	☐	☐	☐	☐

24. Jos perheessäni olisi huono ilmapiiri tai paljon riitoja, voisin pyytää apua seuraavilta tahoilta

Voit valita useita

- Koulun aikuiset (esim. opettaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori)
- Järjestöt (esim. vertaiset, tukihenkilöt, järjestöyöntekijät)
- Seurakunnat / Hengelliset yhteisöt
- Perhe-, nuoriso- ja sosiaalipalvelut (esim. nuorille suunnattu ohjaus ja neuvonta)
- Terveyspalvelut
- Sähköiset palvelut
- Muu taho, mikä
- En keneltäkään

25. Jos minulla olisi ongelmia vanhempieni kanssa, voisin pyytää apua seuraavilta tahoilta

Voit valita useita

- Koulun aikuiset (esim. opettaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori)
- Järjestöt (esim. vertaiset, tukihenkilöt, järjestöyöntekijät)
- Seurakunnat / Hengelliset yhteisöt

- Perhe-, nuoriso- ja sosiaalipalvelut (esim. nuorille suunnattu ohjaus ja neuvonta)
- Terveyspalvelut
- Sähköiset palvelut
- Muu taho, mikä
- En keneltäkään

26. Jos minulla olisi ongelmia kaverisuhteissani, voisin pyytää apua seuraavilta tahoilta

Voit valita useita

- Koulun aikuiset (esim. opettaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori)
- Järjestöt (esim. vertaiset, tukihenkilöt, järjestöyöntekijät)
- Seurakunnat / Hengelliset yhteisöt
- Perhe-, nuoriso- ja sosiaalipalvelut (esim. nuorille suunnattu ohjaus ja neuvonta)
- Terveyspalvelut
- Sähköiset palvelut
- Muu taho, mikä
- En keneltäkään

27. Mitä muuta haluaisit sanoa perhe- ja kaverisuhteisiisi liittyen?

Vanhempien ero

28. Vanhempani ovat eronneet

- Kyllä
- Ei (Voit siirtyä itse seuraavalle sivulle kysymykseen 32)

29. Arvioi vanhempiesi erotilannetta koskevia väittämiä

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
 2 jokseenkin eri mieltä
 3 ei samaa eikä eri mieltä
 4 jokseenkin samaa mieltä
 5 täysin samaa mieltä

	1	2	3	4	5
Vanhempieni eroon liittyvät minua koskevat järjestelyt ovat kannaltani toimivat	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempani ovat kuulleet mielipiteeni ja toiveeni eroon liittyvissä tapaamis- ja asumisjärjestelyissä	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempani ovat tehneet mielipiteeni kertomisen helpoksi eroon liittyvissä järjestelyissä	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempani pystyvät hoitamaan minuun liittyvät asiat	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempieni ero on vaikeuttanut arkeani	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempieni ero on kuormittanut minua	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tyytyväinen vanhempieni eroon liittyviin järjestelyihin	☐	☐	☐	☐	☐
Suhteeni vanhempiini on pysynyt hyvänä heidän erosta huolimatta	☐	☐	☐	☐	☐

30. Jos tarvitsisin apua vanhempieni eroon liittyvissä asioissa, voisin pyytää sitä seuraavilta tahoilta

Voit valita useita

- Koulun aikuiset (esim. opettaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori)
- Järjestöt (esim. vertaiset, tukihenkilöt, järjestöyöntekijät)
- Seurakunnat / Hengelliset yhteisöt
- Perhe-, nuoriso- ja sosiaalipalvelut (esim. nuorille suunnattu ohjaus ja neuvonta)
- Terveyspalvelut
- Sähköiset palvelut
- Muu taho, mikä
- En keneltäkään

31. Mitä muuta haluaisit sanoa vanhempiesi eroon liittyen?

Hyvinvointi

32. Arvioi omaa ja perheesi hyvinvointia yleisesti

- 1 erittäin huono
2 melko huono
3 ei huono eikä hyvä
4 melko hyvä
5 erittäin hyvä

	1	2	3	4	5	Ei koske minua
Oma hyvinvointi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Äidin hyvinvointi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Isän hyvinvointi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sisarusten hyvinvointi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu perheenjäsen <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu perheenjäsen <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐

33. Arvioi elämäntapojasi, mielialaasi ja terveyttäsi

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
2 jokseenkin eri mieltä
3 ei samaa eikä eri mieltä
4 jokseenkin samaa mieltä
5 täysin samaa mieltä

	1	2	3	4	5
Ruokailutottumukseni tukevat hyvinvointiani	☐	☐	☐	☐	☐
Liikuntatottumukseni tukevat hyvinvointiani	☐	☐	☐	☐	☐
Lepään riittävästi	☐	☐	☐	☐	☐
Vietän digilaitteiden parissa sopivasti aikaa	☐	☐	☐	☐	☐
Alkoholi tai muut päihteet eivät aiheuta ongelmia elämässäni	☐	☐	☐	☐	☐

Mielialani on yleensä hyvä	☐	☐	☐	☐	☐
Olen usein huolestunut tai ahdistunut	☐	☐	☐	☐	☐

Olen usein sairaana

Olen tyytyväinen elämäntapoihini

Olen tyytyväinen terveyteeni

34. Jos tarvitsisin apua hyvinvointiini liittyvissä asioissa, voisin pyytää sitä seuraavilta tahoilta

Voit valita useita

- Koulun aikuiset (esim. opettaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori)
- Järjestöt (esim. vertaiset, tukihenkilöt, järjestöyöntekijät)
- Seurakunnat / Hengelliset yhteisöt
- Perhe- nuoriso- ja sosiaalipalvelut (esim. nuorille suunnattu ohjaus ja neuvonta)
- Terveyspalvelut
- Sähköiset palvelut
- Muu taho, mikä
- En keneltäkään

35. Olisiko Sinulla ideoita nuorten hyvinvointia tukevien palvelujen ja erilaisten toimintojen parantamiseksi?

36. Mitä muuta haluaisit kertoa hyvinvointiisi liittyen?

Vapaa-aika ja harrastukset

37. Arvioi harrastustoimintaasi

Vastaa sen mukaan, kuinka väittämä pitää paikkansa

- 1 täysin eri mieltä
2 jokseenkin eri mieltä
3 ei samaa eikä eri mieltä
4 jokseenkin samaa mieltä
5 täysin samaa mieltä

Minulla on harrastus tai useita harrastuksia

Minulla on mielekästä tekemistä vapaa-ajallani

En voi harrastaa haluamaani harrastusta, koska se on liian kallis

Minua kannustetaan harrastusten pariin

Perheeni aikuiset tukevat minua harrastuksissani (esim. kuljetus harrastuksiin)

38. Kuinka tärkeitä seuraavat järjestetyt toiminnot ovat sinulle?

- 1 ei lainkaan tärkeä
2 vain vähän tärkeä
3 kohtalaisen tärkeä
4 melko tärkeä
5 erittäin tärkeä

Voit käyttää "Ei koske minua" vaihtoehtoa silloin, kun et ole mukana toiminnassa tai et tiedä, mitä se tarkoittaa.

1 2 3 4 5 Ei koske minua

Kulttuuri (esim. musiikki, tanssi, valokuvaus)

Liikunta tai urheilu

Leiri-, retki- ja erätoiminta

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat (esim. nuorisotilat)

Vertaisryhmätoiminnassa mukana oleminen

Ystävätoiminnassa mukana oleminen

Vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen

Kokemusasiantuntijatoiminnassa mukana oleminen*

Muu, mikä?

*Kokemusasiantuntijatoiminnalla tarkoitetaan oman kokemuksen jakamista muun muassa vertaisille tai ammattilaisille.

39. Millaiset ovat paikkakuntasi mahdollisuudet toivomiisi harrastuksiin tai järjestettyyn vapaa-ajan viettoon?

- Erittäin hyvät
 Melko hyvät
 Kohtalaiset
 Melko huonot
 Erittäin huonot

40. Jos jokin asia estää Sinua hyödyntämästä paikkakuntasi harrastusmahdollisuuksia ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, voit kirjoittaa siitä tähän

41. Mitä muuta haluaisit kertoa vapaa-aikaasi ja harrastuksiisi liittyen?

Vapaa sana

42. Miten lappilaiset nuoret voisivat tulla paremmin kuulluiksi ja osallisiksi heidän hyvinvointiaan koskeissa asioissa?

Taustakysymykset

43. Mikä on asuinkuntasi?

- Enontekiö Inari Kemi Kemijärvi Keminmaa Kittilä Kolari Muonio Pelkosenniemi Pello
 Posio Ranua Rovaniemi Salla Savukoski Simo Sodankylä Tervola Tornio Utsjoki
 Ylitornio

44. Asutko molempien vanhempien kanssa yhteisessä kodissa?

Kyllä (siirry kysymykseen 47)

En

45. Keiden vanhempien kanssa asut?

Asun vanhempieni luona vuorotellen, he eivät asu yhdessä (siirry kysymykseen 47)

Asun vain yhden vanhemman kanssa (siirry kysymykseen 47)

En asu vanhempieni kanssa

46. Jos et asu vanhempiesi kanssa, missä asut?

Isovanhempien tai muiden sukulaisten kanssa

Sijaisperheessä

Lastensuojelulaitoksessa

Perhekodissa

Asun asuntolassa

Asun muulla tavoin

47. Mitkä seuraavista kuvaavat perhettäsi?

Voit valita useita

Ydinperhe (Perhe, jossa asuu vanhemmat ja heidän yhteiset lapsensa)

Elän uusperheessä

Elän sateenkaariperheessä

Elän kahden kulttuurin perheessä

48. Kuinka monta ja minkä ikäisiä sisaruksia sinulla on?

	Ei yhtään	1	2	3	4 tai yli
0-6-vuotiaita	☐	☐	☐	☐	☐
7-12-vuotiaita	☐	☐	☐	☐	☐
13-15-vuotiaita	☐	☐	☐	☐	☐
16-18-vuotiaita	☐	☐	☐	☐	☐
Yli 19-vuotiaita	☐	☐	☐	☐	☐

49. Onko sinulla erityistä tukea tarvitsevia sisaruksia?

kyllä

ei

50. Miten katsot, että perheesi tulot riittävät siihen, mitä tarvitsette?

Tulomme riittävät paljon vähempään kuin tarvitsemme

Tulomme riittävät jonkin verran vähempään kuin tarvitsemme

Tulomme riittävät suurin piirtein siihen mitä tarvitsemme

Tulomme riittävät jonkin verran enempään kuin tarvitsemme

Tulomme riittävät paljon enempään kuin tarvitsemme

En osaa sanoa

51. Mikä on syntymävuotesi?

Jos syntymävuottasi ei löydy pudotusvalikosta, valitse vaihtoehto *muu, mikä?* ja kirjoita syntymävuotesi numeroilla viereiseen tekstikenttään.

Valitse

52. Mikä on sukupuolesi?

- Tyttö
- Poika
- Muu

53. Mikä on tällä hetkellä isäsi pääasiallinen toiminta?

- Jos et arvioi isääsi, valitse tämä ja kerro ketä arvioit. Valitse sitten sopiva vaihtoehto.
- Palkkatyössä
- Yrittäjänä
- Vanhempainvapaalla
- Työtön
- Pitkäaikaistyötön (on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä 12 kuukautta tai pidemmän ajan)
- Lomautettu
- Eläkeläinen
- Opiskelija
- En osaa sanoa
- Ei koske minua

54. Mikä on tällä hetkellä äitisi pääasiallinen toiminta?

- Jos et arvioi äitiäsi, valitse tämä ja kerro ketä arvioit. Valitse sitten sopiva vaihtoehto.
- Palkkatyössä
- Yrittäjänä
- Vanhempainvapaalla
- Työtön
- Pitkäaikaistyötön (on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä 12 kuukautta tai pidemmän ajan)
- Lomautettu
- Eläkeläinen
- Opiskelija
- En osaa sanoa
- Ei koske minua

100% valmiina

